

HAASTE

Laillisuusvalvonnalle tarvetta **s.4**

Kuntoutusta ja jälkihuoltoa **s.7**

Vankilaan uudelleen joutuneet **s.11**

Euroopassa vankiluvut nousussa **s.16**

ASIAANTUNTEVASTI RIKOKSENTORJUNNASTA JA KRIMINAALIPOLITIIKASTA

Teemana vankila

4 KRIMINAALIPOLITIIKAN VAIKUTTAJIA Laillisuusvalvonnalle tarvetta kriminaalipolitiikan alalla

Riikka Kostiainen

Haasteltavana on eduskunnan apulaisoikeusasiamies **Ilkka Rautio**. Hänen mukaansa laillisuusvalvonnan tarkoituksena on nykyään ohjata viranomais toimintaa myös perus- ja ihmisoikeuksien kannalta parempaan suuntaan.

7 Vapautuvat tarvitsevat monenlaista tukea

Riikka Kostiainen

Vapautuvat vangit tarvitsevat rikoksettomaan elämään mm. päihdehoitoa, asunnon, työtä, perhetukea, velkaneuvontaa ja uuden yhteisön. Järjestöt tuottavat osaltaan näitä palveluja, mutta julkisen sektorin toivotaan panostavan enemmän vankien jälkihuoltoon.

11 Suurin osa ensikertalaisista ei joudu vankilaan uudelleen

Kimmo Hypén

Vankilaan uudelleen joutuneet ovat pieni, mutta merkittävä osa rikoksen uusijoista. Vuosina 1993–1998 vankeusrangaistuksen uusijoiden suhteellinen määrä on pysynyt 55–58 prosentissa. Ensikertalaisista vangeista joutuivat samana aikana uudelleen vankilaan 38 prosenttia.

14 Vankien määrä kasvaa yhä

Timo Aho

Vankiluku on kasvanut Suomessa kolmessa vuodessa noin 25 prosenttia. Tänä vuonna keskimääräinen vankiluku tulee olemaan noin 3450. Suurimpina syinä voidaan pitää pahoinpitely- ja varkausrikoksista annettujen ehdottomien vankeusrangaistusten ja sekä ulkomaalaisten ja heidän tekemiensä huumausainerikosten yleistymistä.

16 Euroopassakin vankiluvut nousussa

Kauko Aromaa

Viiden viime vuoden aikana vankiluvut ovat nousseet useimmissa Euroopan Neuvoston jäsenmaissa. Eurooppa elää nousevien vankilukujen ja huonontuvien vankilaolojen aikaa.

18 Yliasutettuun vankilaan ei paljon uutta uutta tuoda

Riikka Kostiainen

Riihimäen vankilan johtaja **Jaakko Kopra** haluaisi enemmän työnjakoa vankiloiden välille. Hänen mielestään joka vankilaan ei voida rakentaa kattavaa palvelutarjontaa.

20 Riski- ja tarvearviolla suunnitelmallista vankeinhoitoa

Maarit Suomela

Yli kahden vuoden rangaistukseen tuomituille tehdään riski- ja tarvearvio, jonka perusteella vangeille laaditaan rangaistusajan suunnitelma. Tavoitteena on, että tuomitut sijoittuisivat vankeusaikanaan toimintoihin, jotka edistävät mahdollisuuksia rikoksettomaan elämäntapaan.

22 Helsingissä kuntoutetaan vankeja työkykyisiksi

Carl-Olof Stenberg

Kuntouttava vankityö on Helsingin sosiaaliviraston ja Rikosseuraamusviraston yhteistyöhanke. Päihdeongelman hoitoon motivoituneita vankeja tehdään avovankilakelpoiseksi ja työllistetään sosiaaliviraston töissä.

24 Päihteettömiä osastoja tutkittu

Timo Virtanen

Päihteettömien osastojen vangit ovat pääosin tyytyväisiä hoitoonsa. Osastot

ovat tuoneet vankilan päihdetyöhön rakenteen, joka tuottaa tuloksia ja näyttää lisäävän yleistä tyytyväisyyttä koko vankilankin tasolla. Kuitenkin kehitettävääkin on.

25 Vankila parantaa harvoin

Pertti Hemánus

26 Vankilomat – tasapainoilua vankeinhoitoon ja turvallisuuden välillä

Perttu Puro

Poistumisluvajärjestelmän vankeinhoidollisena tavoitteena on auttaa vankia sopeutumaan vankilan jälkeiseen elämään. Toisessa vaakakupissa painaa yhteiskunnan turvallisuus.

28 Mikä on elinkautisvangin oikea vapauttamisaika?

Marjatta Kaijalainen

Elinkautisvankien määrä on kasvanut erityisesti 1990-luvun puolivälin jälkeen. Elinkautiseen tuomitaan yhä useammin ja elinkautisia vankeja armahdetaan yhä harvemmin.

30 NÄKÖKULMA Sami Puumala Kristillistä kriminaalityötä tarvitaan

32 KRIMINOLOGIA Matti Laine Realistit ja idealistit

34 MUUALLA

Anna-Katrina Grönholm

Vankeinhoito Afganistanissa: oikeutta vai vallankäyttöä?

Jukka Savolainen
Syytettyjen kontrollia
New Yorkissa

38 AJASSA

42 UUSIA JULKAISUJA

HAASTE

ASIAN TUNTEVASTI
RIKOKSENTORJUNNASTA
JA KRIMINAALIPOLITIIKASTA

Julkaisijat

Oikeusministeriö
Rikoksentorjuntaneuvosto

Päätoimittaja

Risto Jaakkola
puh. (09) 1606 7853

Toimittaja

Riikka Kostiainen
puh. (09) 1606 8289

Käyntiosoite

Uudenmaankatu 37, Helsinki

Postiosoite

PL 25, 00023 Valtioneuvosto
Faksi (09) 1606 7518
Sähköposti: haaste@om.fi
Internet: www.om.fi/haaste
Lehteen tarkoitetut kirjoitukset
tulee osoittaa toimitukseen
mieluiten sähköisessä muodossa.

Toimitusneuvosto

Ari-Matti Nuutila (pj.)
Turun yliopisto

Hannu Takala (varapj.)
Rikoksentorjuntaneuvosto

Tapio Huttunen
Helsingin poliisilaitos

Aulikki Kananoja
Helsingin sosiaalivirasto

Maija-Liisa Kukkonen
Rikosseuraamusvirasto

Kirsti Lahtinen
Tampereen kaupunki

Tapio Lappi-Seppälä
Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos

Ulla Mohell
Oikeusministeriö

Sirkka Perttu
Kuntaliitto

Jarmo Rautakoski
Valtakunnansyyttäjänvirasto

Ulkoasu

Eerikki Soininen

Taitto

Riikka Kostiainen

Kansikuva

Tor Wennsröm / Lehtikuva

Tilaushinta

Vuosikerta 25 euroa
Irttonumero 6,50 euroa

Tilaukset ja osoitteenmuutokset

Faksi: (09) 1606 7518
Sähköposti: haaste@om.fi

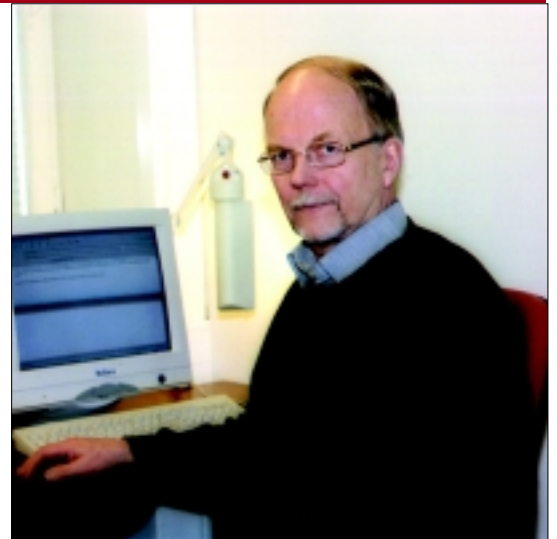
Painopaikka

Uusimaa Oy, Porvoo

2. vuosikerta
Ilmestyy neljä kertaa vuodessa.
ISSN 1458-0314 (Painettu)
ISSN 1458-2759 (Verkkolehti)

Lehden kirjoitukset ovat
kirjoittajiensa kannanottoja.

P Ä Ä K I R J O I T U S

Vankiluku ei ole numero

Kolmekymmentä vuotta sitten olin aputoimittajana Sosiologia-lehdessä, kun tehtiin teemanumeroa yhteiskuntatutkimuksen sovelluksista. Soittelin viranomaisille saadakseni esimerkkejä siitä, miten yhteistieteiden tutkimustuloksia on hyödynnetty hallinnossa. Sisäministeriön kansliapäällikkö Arno Hannus halusi miettiä asiaa ja vastasi parin päivän päästä, että hänen mieleensä ei ole tullut yhtäkään yhteiskuntatieteellistä tutkimusta, jota nimenomaan olisi voitu käyttää lainsäädäntö- tai hallintoratkaisuissa.

Nils Christie julkaisi 1966 tutkimuksen vankeusrangaistusten hinnasta. Häntä eivät huolestuttaneet vankiloitten budjetit vaan vapaudenriiston vangitulle aiheuttamat menetykset. Niitä syntyy, kun vangittu menettää mahdollisuutensa nauttia vapaan yhteiskunnan hyvinvoinnista, ja ajan mittaan vapaudenriiston kustannukset ovat kasvaneet, kun vauraus ja hyvinvointi ovat lisääntyneet.

Christie vertaili historiallisesti vankilukua eri Pohjoismaissa. Se oli ollut kaikissa maissa pitkään jokseenkin samalla laskevalla linjalla, mutta vuoden 1918 sisällissodan jälkeen väestöön suhteutettu vankiluku räjähti Suomessa muihin verrattuna viisinkertaiseksi ja oli vielä 1960-luvullakin kolminkertainen.

Suurinumeroinen vankilukumme osoitti, että annoimme yksilön vapaudelle vain murto-osan siitä arvosta, mikä sille läntisissä naapureissamme annettiin. Tutkimustuloksesta tuli painava argumentti julkisessa keskustelussa, vapautemme hinta arvioitiin uudelleen ja vankilukumme saatiin pohjoismaiselle tasolle.

Näin tutkimus toimii. Tutkimustulokset eivät muutu suoraan hyväksi hallinnoksi, vaan ne tulevat julkisen keskustelun kautta lainsäätäjän tietoon ja vaikuttavat sitten kentän jokapäiväisiin toimiin.

Tätä vankilanumeroa toimitettaessa on tullut ilmi, että meiltä puuttuu täysin hallinnosta riippumaton vankilatutkimus. Kuitenkin jotkin saamamme tiedot voisivat haastaa kriittiseen tutkimukseen. Vankiluvut kasvavat ja historia opettaa, että siinä voi olla kysymys muustakin kuin matemaattisesta ilmiöstä. Vankiloita myös kiertää sama väki. Jos jokin instituutio tuottaa itse suurimman osan omista asiakkaistaan, sen luulisi herättävän kummastusta ja yllyttävän perusteellisesti tutkimaan tämän ikiliikkujan mekanismeja.

Risto Jaakkola

Lailisuusvalvonnalle tarvetta kriminaalipolitiikan alalla

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies **Ilkka Rautio** näkee oikeusasiamiehen lailisuusvalvojaksi, ei toimijaksi kriminaalipolitiikassa. Alan viranomaisten toimintaan kohdistuu paljon kanteluita. Vankeinhoidossa ja poliisitoimessa viranomaiset joutuvat puuttumaan kansalaisten perusoikeuksiin, jolloin ristiriitoja tulee väistämättä eikä varsinaisia muutoksenhakukeinoja useinkaan ole käytettävissä. Kantelut kun usein kohdistuvat virkamiesten menettelytapoihin eivätkä hallintopäätöksiin.

Eduskunnan oikeusasiamies valvoo viranomaisten toiminnan lailisuutta ja perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittamista. Oikeusasiamies ja kaksi apulaisoikeusasiamiestä tutkivat kanteluita, puuttuvat epäkohtiin omasta aloitteestaan ja tekevät tarkastuksia virastoissa ja laitoksissa. Vankeinhoitoa, kriminaalihoitoa, poliisia ja syyttäjälaitosta koskevat asiat kuuluvat työnjaon perusteella apulaisoikeusasiamies Ilkka Rautiolle.

Vankeinhoidon valvonta on perinteisesti ollut yksi oikeusasiamiehen toiminnan painopistealueista. Esimerkiksi viime vuonna vankikan-

teluja tuli 140. Tänä vuonna on jo ylitetty 200 kantelun raja. Kanteluiden aiheet vaihtelevat, mutta usein kyse on lomista, laitossijoituksista, päihteettömyystesteistä, terveyspalvelujen saatavuudesta ja vartijoiden käyttäytymisestä; pahoinpitelyväitteitä ei sen sijaan esiinny juuri koskaan.

Kovin usein apulaisoikeusasiamiehellä ei ole selvitystensä jälkeen ollut aihetta vankeinhoidon kritiikkiin.

– Loma-asioissa esimerkiksi vankilanjohtajalla on suuri päätösvalta. Se on kuitenkin selkein yhdenvertaisuusongelma, jonka kanteluaineistosta voi löytää. Rikosseuraamusvirastossa selvite-

täänkin parhaillaan, onko lomakäytännöissä sellaisia vankilakohtaisia eroja, jotka eivät johdu perustelluista syistä, Rautio kertoo.

– Myöskään terveydenhoidossa ei yleisesti ole suurempia ongelmia, mutta varsinkin lääkäripalveluiden saatavuudessa on joissakin vankiloissa ollut pitkäänkin jatkuneita ongelmia. Vangin tarvitsemaa hoitoa ei aina käytännön syistäkään ehditä tai kyetä antamaan vankeusaikana. Tuntuu, että kanteluissa yleensä on joskus enemmänkin kysymys siitä, ettei vanki usko samaansa vastausta vaan haluaa perusteellisimman selvityksen ulkopuoliselta.

KESKUSTELUT VANGIN KANSSA TÄRKEITÄ

Ilkka Rautio on runsaan vuoden virassaoloaikanaan käynyt noin puolessa Suomen vankiloista. Tahti on ollut tavanomaista tiiviimpi, koska apulaisoikeusasiamiehen vaihdoksesta huolimatta tarkastukset haluttiin pitää päivän tasalla. Tarkoitus on, että vankiloissa käydään joka kolmas tai suurissa laitoksissa jopa joka toinen vuosi.

Kaikkein tärkeintä vankilataarkastuksilla ovat vankien kanssa käytävät luottamukselliset keskustelut siitä, millaisia ongelmia he ovat vankilassa kohdanneet, Rautio kertoo.

Jonkinlainen yhteinen ongelma poliisipuolella – ja sama koskee vankeinhoitoakin – on, että henkilöstö kokee työtä olevan liikaa.

Ilkka Raution mielestä oikeusasiamiehellä on riittävästi välineitä puuttua havaitsemiinsa ongelmiin, vaikka voi näyttää, että keinot olisivat lieviä.

– Ongelmat ovat usein samoja kuin kantelumailmasakin esiintyy. Näissä keskusteluissa olen tosin kohdannut enemmän tapauksia, joissa vanki kokee, että hänet on aiheetta tuomittu. Vangit näyttävät tuntevan hyvin keskustelumahdollisuuden eikä niihin varattu aika tahdo aina riittää. Tarkastuksia on joskus jouduttu jatka-
maankin, jotta kaikkia haluk-

kaita ehdittäisiin kuulla.

Lisäksi vankilatarkastusten tavanomaisiin vaiheisiin kuuluvat tilojen, erityisesti eristyssellien tarkistaminen, keskustelut myös henkilökunnan kanssa sekä asiakirjatarkeistus, jossa käydään läpi esimerkiksi kurinpitoasiakirjoja tietyn otannan pohjalta. Sen sijaan tarkastuksilla ei puututa lainkaan esimerkiksi kirjanpitoon ja talouteen. Eri vuo-

sina on myös erityisiä teemoja. Esimerkiksi lähiaikoina on tarkoitus selvittää, miten niin sanottujen pelkääjien asema on järjestetty eri vankiloissa.

– Kriminaalihuollosta ei juuri esiinny kanteluja. Ilmeisesti siellä tilanne on kaiken kaikkiaan sen verran positiivisempi, ettei se synnytä vastakkainasetteluja. Voi kuitenkin olla, että kriminaalihuollon siirtyminen viranomais-toiminnaksi alkaa myös tuottaa yhteydenottoja laillisuusvalvojaan, Rautio arvioi.

PAKKOKEINOJEN KÄYTTÖ EPÄILYTTÄÄ KANSALAISIA

Poliisin toimintaan kohdistuvia kanteluja ratkaistiin viime vuonna 320. Valtaosassa on kyse esitutunnasta ja pakkokeinojen käytöstä.

– Poliisitoiminnassa joudutaan tekemään paljon sellaisia asioita, jotka ovat kenelle tahansa ikäviä, kun niiden kohteeksi joutuu. Esimerkiksi kotietsinnöissä ihmiset kokevat helposti vahvan yksityisyyden loukkauksen ja heidän on joskus vaikea ymmärtää, että laki voi sallia tämän tyyppisen keinon rikosten selvittämiseksi. Siinä ei ole oikein muuta kontrollikeinoa menettelyjen asianmukaisuuden varmistamiseksi ja silloin kantelutie on ymmärrettävästi käytetty, Rautio pohtii.

Poliisilaitostarkastuksilla apulaisoikeusasiamies kiinnittää huomiota erityisesti asioiden sujuvuuteen, häly-

tysaikoihin ja henkilöstön tilanteeseen. Nykyisin keskustellaan myös poliisin rikostorjuntatavoista ja turvallisuus-suunnitelmista. Poliisivankilojen järjestelyt ja putka-kuolemat ovat pitkään olleet painopistealueena. Lisäksi tarkastetaan mm. takavarikoihin liittyviä asiakirjoja.

– Jonkinlainen yhteinen ongelma poliisipuolella – ja sama koskee vankeinhoitoakin – on, että henkilöstö kokee työtä olevan liikaa. Joissakin poliisipiireissä on selvästi vaikeuksia saada asiat sujumaan. Useissa muissakin piireissä työtilanne koetaan raskaaksi ja selvitysprosenttien lasku huolestuttaa. Moni poliisi tuntee olonsa riittämättömäksi, Rautio kertoo.

OIKEUSASIAMIEHEN NÄKEMYKSILLÄ PAINOA

Raution mielestä oikeusasiamiehellä on riittävästi välineitä puuttua havaitsemiinsa ongelmiin, vaikka voi näyttää, että niitä olisi lopulta aika vähän tai että keinot olisivat lieviä.

– Kuitenkin meillä on äärimmäisenä keinona syytteen nostaminen virkarikoksesta, vaikka sitä käytetään hyvin harvoin. Huomautukset, joita myös annetaan vain 20–30 vuodessa, koetaan jo voimakkaaksi arvosteluksi. Mutta jo moittivat käsityksemme herättävät vastakaikua ja johtavat toimintatapojen muutoksiin.

Aiemmin oikeusasiamiehen laillisuusvalvonta oli selkeästi

Nykyään laillisuusvalvonnan tarkoituksena on ohjata viranomaistoimintaa myös perus- ja ihmisoikeuksien kannalta parempaan suuntaan.

→lainmukainen–lainvastainen - akselilla, nykyään tarkoituksena on ohjata viranomais-toimintaa myös perus- ja ihmisoikeuksien kannalta parempaan suuntaan. Rautio kiittelee, että myös käsitykset ihmisoikeuksien toteutumisesta edistävistä menettelytavoista on otettu vakavasti. Vaikutus käytäntöön riippuu tietysti siitäkin, kuinka hyvin pystymme perustelemaan käsityksemme.

– Kantelijoiden sen sijaan näyttää olevan joskus vaikea ymmärtää, ettemme voi määrätä viranomaista toimimaan toisella tavalla tai muuttamaan jotain ratkaisua. He voivat olla pettyneitä, kun ei tule hyvitystä tai virkamiehelle syytettä taikka sakkoa tai muuta rangaistusta. Toisaalta moni kantelija alunperinkin toteaa, että hän oikeastaan toivoo vain, että kukaan muu ei joutuisi enää kokemaan vastaavaa.

UUDISTUSTARPEITA TOIMINNAN KOHDENTAMISESSA

Ilkka Rautio toivoo, että oikeusasiamies pystyisi tekemään nykyistä enemmän tarkastuksia ja oma-aloitteista laillisuusvalvontaa.

– Työtilanteen takia niissä täytyy kuitenkin olla säästeliäs. Meillä pyörii vuodessa 3000 asiaa ja niistä vain 30 on omia aloitteita. Toivomme erityisesti, että voisimme tehdä enemmän laajempia selvityksiä laillisuusvalvonnan perinteisiltä alueilta. Tarkastukset taas ovat tärkeitä, jotta

saamme ensikäden tietoa.

– Jos taas mietitään keinoja tai välineitä, minusta on ollut hyvä kehityssuunta, että laillisuusvalvontaan tuli perusoikeusuudistuksen jälkeen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen valvonta. Suunta enemmän tällaiseen pehmeään laillisuusvalvontaan varmaan jossain määrin vielä jatkuu. On jopa ehdotettu, että toimintamme muuttuisi pelkästään pehmeäksi laillisuusvalvonnaksi ja suositukseksi. Itse pidän kuitenkin hyvänä, että meillä on tarvittaessa käytössä järeitäkin keinoja kuten syyteoikeus.

OIKEUSASIAMIEHELLÄ EI AKTIIVISTA ROOLIA

Rautio näkee oikeusasiamiehellä kriminaalipolitiikassa vain laillisuusvalvojan roolin.

– En pidä oikeusasiamiestä aktiivisena kriminaalipolitiittisena toimijana, vaikka tietysti meillä on tehtäviä, jotka ehkä heijastuvat kriminaalipolitiikkaan laajasti ajateltuna.

Kriminaalipolitiikan ytimeen Rautio sijoittaa hallituksen ja eduskunnan. Syyttäväviranomaisilla ja poliisilakin on roolinsa ja tuomioistuinten ratkaisut vaikuttavat siihen, miten kriminaalipolitiikka heijastuu käytännössä.

– Kriminaalipolitiisessa keskustelussa yliopistomaailma viranomaisista ja poliittisista päätöksentekijöistäkin riippumattomana toimijana on tärkeä. Oikeuspoliittisella tutkimuslaitoksen rooli on

merkittävä niin keskustelun virittäjänä kuin tuomalla keskustelun pohjaksi tutkimustietoa. Lisäksi erityisen tärkeänä pidän rikoksantorjuntaneuvoston työtä ja rikoksantorjuntaa yleisemminkin. Tässä suhteessa on viime vuosina päästy hyvään alkuun.

Raution mielestä taloudellisesta tilanteesta huolimatta ei myöskään saisi unohtaa vankeinhoidon ja kriminaalihuollon suurta merkitystä uusintarikollisuuden ehkäisyssä. Näillä aloilla tehdään paljon hyvää työtä, joka ei saisi jäädä valtion talouden vaihteluiden jalkoihin.

– Näistä minusta kertyy kriminaalipoliittinen yleislinja, joka viime kädessä saa säädetyn sisältönsä eduskunnan päätöksillä.

KRIMINAALIPOLITIIKKAS- SA MALTTI ON VALTTIA

Ilkka Rautio oli rikoslain valmistelijana vuodesta 1983 vuoteen 1996. Sitä ja aiempaa tuomarinkokemustaan hän pitää hyödyllisenä apulaisoikeusasiamiehen työssään, koska vankeinhoidon, poliisin ja syyttäjän valvonnassa nousee jatkuvasti esiin rikosoikeudellisia kysymyksiä.

Rikoslakiuudistuksen valmistelu alkoi 1970-luvulla ja jatkui 1990-luvulle. Raution mielestä uusi rikoslaki on kokonaisuutena kohtuullisen hyvin onnistunut, vaikka aina voidaan tietysti keskustella yksityiskohdista.

– Totta kai ajattelutavoissa

tapahtui näin pitkänä aikana joitain muutoksia, mutta mielestäni se ei ole eri rikoslaki alkupäästä kuin loppupäästä. Suuret linjat pitivät, vaikka joidenkin pykälien voi kokea edustavan jo uutta ajattelutapaa. Kun sitä katsoo vähän etäämmältä, voi sanoa, että paketti on pitänyt aika hyvin. En näekään perusermontin tarvetta laisäädännössä, Rautio painottaa.

– Jos taas ajatellaan kriminaalipolitiikkaa laajemmin esitutinnan ja rikosten selvittämisen näkökulmasta, uusia esitutinnan ja pakkokeinojen mahdollisuuksia on tullut viime vuosina aika paljon lisää, joten en näe sielläkään tarvetta suuriin muutoksiin. Se on alue, jossa maltillinen ja varovainen politiikka on ainut, joka voi olla kestävä ja tuottaa hyviä tuloksia.

Kriminaalipoliittisena yleisohjeena on Raution mielestä maltillisuus ja tietty varovaisuus. – Ei tehdä nopeita, suuria uudistuksia aina kun havaitaan ongelma, vaan pyritään perusteellisesti selvittämään ongelman syyt ja katsomaan millaisia keinoja tarvitaan. Kriminaalipolitiikassa, jos jossakin, maltti on valttia.■

■ TEKSTI JA KUVAT: RIIKKA KOSTIAINEN

Vapautuvat tarvitsevat monenlaista tukea

Vapautuvat vangit tarvitsevat rikoksettomaan elämään mm. päihdehoitoa, asunnon, työtä, perhetukea, velkaneuvontaa ja uuden yhteisön. Järjestöt tuottavat osaltaan näitä palveluja, mutta julkiselta sektorilta toivotaan enemmän panostusta vankien jälkihuoltoon.

Helsingin Diakonissalaitos tuottaa palveluja sellaisille ihmisille, joille ei niitä oikeastaan ole ja jotka kuitenkin ovat akuutin avun tarpeessa. Nämä ihmiset tulkitaan jotenkin hankaliksi ja heidän elämänsä historiassaan on leimaavia asioita, esimerkiksi juuri rikoksia, diakoniajohtaja Paavo Vuotilainen kertoo.

– Tarttumapintoja vanki-

laan joutuviin, siellä oleviin tai sieltä vapautuviin on kautta palvelutarjonnan. Kohtaamme rangaistusta odottavia tai vankilasta vapautuvia asumis- palveluissa. Entisiä vankeja on vanhuspalvelujen asiakkaina. Lastensuojelussa sijoitusten ja huostaanottojen perusteluina on usein asioita, jotka liittyvät vanhemmat rikoksiin ja vankilaan. Silloin yhtenä haasteena on eläytyä siihen, miltä lap-

sesta tuntuu yhteydenpito isään tai äitiin, joka on vankilassa ja lapsen ja vanhemman välillä on ehkä tapahtunut jotain ikävää.

Kaikkein rajuin ikkuna elämäntilanteisiin Vuotilaisen mukaan on kidutettujen kuntoutuskeskus. Turvapaikan hakijoilla voi olla hyvinkin rankkoja pidätys- ja vankilakokemuksia, eli näkemystä löytyy siitäkin mitä vankila-

pahimmillaan voi olla. Lisäksi Diakonissalaitos on yhdyskuntapalvelupaikka.

HAASTEENA HIV-POSITIIVISTEN VANKIEN HOITO

Helsingin Diakonissalaitoksen palveluista huumehoito liittyy kuitenkin selvimmin vankeihin. Laitos oli muutama vuosi sitten mm. A-klinikkasäätiön, Kalliolan kuntoutus- klinikoiden ja Sininauhaliiton

➔ kanssa kehittämässä vankiloihin päihdehoitoa. Diakonissalaitoksen tehtävänä projektissa oli virittää palveluverkoston niin, että vapautumisvaiheessa vanki pääsee mahdollisimman joustavasti eri palveluiden piiriin.

Nyt uusi ja entistä vaativampi yhteistyö Vankeinhoidon laitoksen kanssa koskee hiv-positiivisten huumeidenkäyttäjien hoitoa. Hiv-epidemia alkoi levitä nopeasti pääkaupunkiseudulla suonensisäisiä huumeita käyttävien keskuudessa vuonna 1998, ja palvelukokonaisuuden pystyttäminen tuli Diakonissalaitokselle.

– Kahden vuoden aikana meillä on ollut 160 hiv-positiivista huumeidenkäyttäjää. Testasimme pitkän aikaa ruiskuja ja neuloja vaihtamaan tulleita ihmisiä ja joka kymmenellä todettiin hiv. Kukaan ei kuitenkaan tiedä, kuinka paljon heitä todella on ja missä määrin tartunta edelleen leviää. Tutkimusten perusteella tiedetään, että neulanvaihtopisteistä huolimatta likaisia neuloja käytetään edelleen ja varsinkin niitä varmasti käytetään vankiloissa, Vuotilainen sanoo.

– Asiantuntijamme käyvät vankiloissa tapaamassa hiv-asiakkaita ja räätälöivät heille jo siellä henkilökohtaisen hoito- ja tukisuunnitelman. Tiedämme ja hyväksymme suoraan sen realiteetin, että ihmiset käyttävät huumeita ja hoidamme heitä siitä huolimatta. Työ on vaativaa ja herkkää, koska pelitila vankilassa on pieni. Voimme kui-

tenkin jakaa puhtaita ruiskuja ja neuloja. Työnjaossa lähdetään siitä, että me vastaamme hoitopalveluista ja viranomaiset hoitavat tuomion, täytäntöönpanon ja valvonnan. Esimerkiksi poliisin kanssa pelisäännöt on sovittu ja kunnioitamme toistemme tehtäviä. Emme ole edistämässä rikollisuutta tai suojelemassa rikollisia, mutta tuotamme palveluja kärsiville ihmisille.

Vuotilainen painottaa, että huumehoidolla on suorat vaikutukset yhteiskuntaan ja myös rikollisuuteen. Diakonissalaitoksessa ns. metadon-ylläpitohoitoa saa noin 40 opiaattien käyttäjää. Heitä on alustavasti tutkittu ja heidän rikollisuutensa todettu pienentyneen dramaattisesti. Niiden, joilla ei ole lainkaan oheiskäyttöä, rikollisuus on loppunut kokonaan.

– Kaiken kaikkiaan työmme hiv-positiivisten narkomaanien parissa on johtanut rikollisuuden merkittävästi vähentymiseen, koska heille on järjestetty asunto, lääkitys ja muut perusasiat kuntoon. Suurin hankaluus on, että kaksi kolmasosaa onkin riippuvaisia amfetamiinista, johon lääkehoitoa ei ole vielä keksitty.

VAPAUTUVILLE Uudet HOITOMALLIT TARPEEN

Vankiloiden päihdetyötä on viime aikoina kehuttu ja pidetty ongelmana lähinnä hoidon katkeamista vapaudessa palveluiden ja resurssien vähyiden vuoksi. Paavo Vuotilainen ei problematisoi van-

Paavo Vuotilainen mielestä vapautuvien vankien tukijärjestelmä on yksi sosiaalipoliitiikan aukkokohtia nyky-Suomessa.

kiloiden päihdetyötä sinänsä. Hänestä se toimii osittain.

– Jos jossakin niin vankilassa huumehoidon pitääkin lähtökohtaisesti toimia, koska ihmisen on pakko pysyä siellä ja ärsykeitä on vähän. Perinteisesti huumehoito on perustunut laitospäivähoitoon, strukturoituun ja vapautta rajoittavaan malliin. Se onkin kiistatonta aikaa hyvä, mutta toimiiko se vankilasta vapautuvalle, Vuotilainen kyselee.

– Pitäisi eläytyä vangin asemaan: olet lusinut vuoden ja vapaudut – haluatko mennä taas suljettuun laitokseen, hoitoyksikköön, jossa edessä on pitkä hoito-ohjelma vai haluaisitko olla hetken aikaa vapaana, tavata kavereita ja vaikka hankkia seksikumppanin? Aika moni haluaa vähän eläkin ja siinä kohtaa hoitoketju katkeaa. Myöhemmin hoitojärjestelmään saatetaan sitten hakeutua uudelta pohjalta.

Vuotilaisen mielestä vielä ei ole riittävästi vaihtoehtoja, jotka kunnioittavat ihmisen

luonnollista ja oikeutettua odotusta olla vankilankaltaisen paikan jälkeen vähän aikaa omillaan. Tähän asetelmaan tarjotaan liian kaavamaisia ratkaisuja ja liian usein ne ovat kaavamaisuudessaan yksilölle kuin vankila. Uusien hoitomuotojen ja uudenlaisen hoitoajatuksen myötä on tulossa vähän valoa.

– Muutenkin vapautuvat vangit olisivat korkealla, jos pitäisi nimetä sosiaalipoliittinen aukkokohta, jota ei ole hoidettu hyvinvointiyhteiskunnan edellyttämällä tasolla. Tukijärjestelmän puutteista tulee minulle kentältä jatkuvasti tietoa. Yksi haasteista on saada ylisukupolvittaisen syrjäytymisen – vankien lapsista tulee vankeja – ketju poikki. Syrjäytymisen kehityskulujen ymmärtämiseen vaaditaan ihmisen oman tarinan kuulemista. Siksikin yritämme vaeltaa kunnioittavan kohtaamisen ideaa ja rohkaista tarinan esittämiseen – ja käymme niitä linnassakin kuuntelemissa.

Uusi yhteisö ja mielekästä tekemistä

Sininauhaliitto on 85 kristillisen päihdejärjestön keskusliitto. Sen jäsenjärjestöt tarjoavat mm. vankilasta vapautuneille tuettua asumista, huumehoitoa, päiväkeskustoimintaa, työtä, perhetukea sekä yhteisöllisyyttä ja uusia merkitysmaailmoja.

Toiminnanjohtajan *Jorma Niemelän* mielestä Sininauhaliiton yksi tehtävä on luoda selviytymisen areenoita. Tilanteen mukaan toiminnassa voi korostua evankelioiminen tai palvelujen tarjonta.

Niemelä toivoo vapautuvan vangin löytävän kolmioon, jonka sivuina ovat päiväkeskustoiminta, työllistämishankkeet ja tuettu asuminen. Kolmiosta on muodostumassa neliö, jonka neljäs, uusi sivu on opinnollinen kuntoutus, joka on elämäkatsomuksellista ja yleissivistävää ja tarkoitettu käytäväksi ennen ammatillista koulutusta.

VAPAUTUMISEEN JATKUMO

Tiedottaja *Tuula Huurresalo* kertoo, että asiakkaat tulevat päiväkeskuksiin ja hoitokoteihin paljon siten, että toiminnassa mukana olevat entiset vangit tuovat tutun mukanaan, kun tämä tarvitsee ruokaa tai yösijan ja ovat samalla itse tukien henkilöinä heille.

– Lisäksi vankilatyöntekijämme käyvät tapaamassa vankeja jo vankilassa. He suunnittelevat vangin kanssa hyvissä ajoin vapautumista ja mihin silloin voi mennä ja mitä tehdä ja vapautuva ote-

taan heti mukaan vapaaehtoistyöhön.

– Vankilat suhtautuvat työhömmehän positiivisesti. Tässä työssä on varmaan ohi ne ajat, jolloin vapaaehtoiset yksinkertaistivat, että kun tulee uskoon, kaikki asiat hoituvat samantien. Koulutusta on tullut lisää, *Huurresalo* sanoo.

Läheskään kaikki eivät kuitenkaan löydä liiton palveluita apua ja pysty muuttamaan elämäänsä, ainakaan yhdellä kertaa. Asiakkaista suurin osa on noin nelikymppisiä miehiä, nuoria on vähemmän. *Niemelä* viittaa *Anja Koski-Jänneksen* tutkimukseen toipumiseen vaikuttaneista asioista. Kärjessä oli väsyminen entiseen elämäntapaan ja toisena kokemus Jumalasta ja korkeammasta voimasta.

TUETTUA ASUMISTA TARVITAAN ALUKSI

Sininauhaliiton jäsenyhteisöjen asumispalveluissa pyritään siihen, että sen rakentamisen normaalien rivi- ja kerrostalojen yhteydessä olisi päiväkeskustoimintaa ja että niissä asuisi muitakin kuin vankilasta vapautuvia tai päihdeongelmaisia.

– Osalla vankilasta vapautuneista normaalissa kerrostalossa yksinasuminen ei vain onnistu, ainakaan aluksi. Tuki on sitä, että on yhteisö ja myönteinen sosiaalinen elämä. Yhteisöllisyshän voi toimia kahteen suuntaan: se voi olla positiivista mutta myös rikollisuutta ja päihdekierrettä ylläpitävää, *Niemelä* sanoo.

Tuula Huurresalo ja Jorma Niemelä ovat huolissaan vankien jälkihuollosta.

– Meillä on myös projekteja, joissa palkattu yhdyskuntatyöntekijä käy tukiasunnoissa, järjestää harrastuksia, tarttuu jos tulee ongelmia vuokranmaksuun ja yrittää selvittää niitä yhdessä asiakkaan kanssa.

PALVELUJA EI VOI JÄTTÄÄ JÄRJESTÖILLE

Niemelän mielestä hyvinvointivaltiossa elämisen perusedellytyksistä huolehtiminen kuuluu kunnalle, ja hän kaipaakin kunnilta lisää panostusta vankien jälkihuoltoon.

– On järjetöntä, jos emme satsaa tiettyihin vapautumisen vaiheisiin, että edes joillakin olisi edellytyksiä toisen-

laiseen elämään. Hoitamatta jättäminen tulee yhteiskunnalle paljon kalliimmaksi.

– Järjestöverkosto ei käytännössä voi olla maan kattava. Siksikin on mahdoton ajatella, että vankilasta vapautuvien palvelut siirtyisivät kokonaan järjestöille. Järjestöjen roolina jälkihuollosta on kehittää uusia asioita ja yhteisöllisyyttä. Julkisen palvelun pitää olla kaikille neutraalia, mutta järjestö voi tuoda siihen aatteellisen, uskonnollisen tai muun sisällön, joka auttaa rakentamaan uutta identiteettiä.

Valtiolle enemmän vastuuta jälkihuollosta

Kriminaalihuollon tukisäätiö perustettiin viime vuonna, kun Kriminaalihuoltoyhdistyksen toiminta valtiollistettiin. Valtionhallinnosta riippumattomassa säätiössä on edustettuina psykososiaalisen alan järjestöjä, Kirkkohallitus ja Kuntaliitto.

Säätiön toiminnanjohtaja Jukka Mäki kertoo, että keskeisin rooli on tukea ja kehittää kriminaalihuoltoa. Kehittäjän rooli näkyy käynnistymässä olevissa hankkeissa: vapautuvien tukiohjelmassa, kriminaaliasiamieshankkeessa sekä vankien ja kriminaalihuollon asiakkaiden velkaselvityshankkeessa. Lisäksi säätiö on kriminaalipoliittinen vaikuttaja sekä tarpeenmukaisten palvelujen edistäjä.

– Palveluntuottajan rooli on vielä auki; järjestääkö niitä itse vai pyritäänkö niiden lisäämiseen vaikuttamisen

kautta. Vapautuvat vangit tarvitsisivat mm. asumisen tukipalveluja, perheiden tukea, työhön valmennusta ja vankilassa aloitetun kuntoutusohjelman jatkamista.

Säätiön resurssit ovat toistaiseksi vähäiset. Ainoa palkattu työntekijä on toiminnanjohtaja. Toimistotyöntekijä ja kriminaaliasiamieshankkeen suunnittelija on saatu yhteistyötahojen kautta.

Mäen mukaan säätiötä perustettaessa olisi saatu yksi resurssiongelma vähäisemmäksi, jos osa Kriminaalihuoltoyhdistyksen omistamista tukiasunnoista olisi siirretty säätiölle eikä Senaatti-Kiinteistölle, jonka omistuksessa niiden säilyminen jälkihuoltokäytössä on erittäin epävarmaa. Lisäksi tällä hetkellä huomattava osa säätiön tuotoista käytetään lainrikkojapalveluja tuottavan ja kehittävän Silta-

Jukka Mäen mielestä valtio voisi tarjota kunnille porkkanoita vankien jälkihuoltoon.

Valmennusyhdistyksen tukemiseen, joka toimii säätiön tiloissa Tampereella.

Jukka Mäen mielestä uusintarikollisuuden ehkäisyyn tarvitaan kuntien ja kuntayhtymien, työvoimatoimistojen, koulutoimen ja sosiaalialan osaamiskeskusten yhteistyötä. Työn koordinointi voisi olla osaa-

miskeskuksen tehtävä, esimerkiksi niin että Pirkanmaan osaamiskeskus erikoistuisi kriminaalihuoltoon ja Itä-Suomen keskus vankityöhön.

– Monessa maassa vankien jälkihuoltojärjestelmä on erikseen, mutta Suomessa on ajateltu sen hoituvan kuntien peruspalveluilla. Kuntien sosiaali- ja terveystalouden on kuitenkin nykyään niin isot talouspaineet, ettei laskennallinen valtionosuus riitä. Jos valtion panostaisi työhön rahaa, kunnatkin voisivat tulla mukaan enemmän. On valtion tehtävä huolehtia tällaisen vaikean erityisryhmän tarpeenmukaisten palvelujen turvaamisesta – mieluummin porkkanoilla kuin piiskalla. Sijoitus varmasti tuottaisi, Mäki uskoo.

– Vankien jälkihuollossa tarvitaan myös paljon erityisosaamista, joten on epärealistista jättää se – ainakin pienien – kuntien itse hoidettavaksi. Suurin osa vangeista on kotoisin 30 isoimmasta kunnasta tai niiden ympäristöstä. Satsaus näihin kuntiin riittäisi korjaamaan tilannetta. ■

Yhteistyötä uusintarikollisuuden ehkäisyyn

Uusintarikollisuuden ja syrjäytymisen ehkäisy oli esillä syyskuun kriminaalipoliittisessa seminaarissa (josta enemmän s. 40).

Kriminaalihuoltolaitoksen ylikkojohtaja Maija Kukkonen näkee valtion tähtitöönpanoviranomaisten vaikuttamistyössä ongelmana, että asenteiden muutos on pitkä prosessi ja rikoksenteijä on rangaistusjärjestelmän piirissä keskimäärin lyhyitä jaksoja; pitkissä tuomioissa taas harjaantuminen tosi elämän koitoksiin jää keinotekoiseksi. Toinen

ongelma on, että kehittynyt ajattelu, muuttuneet asenteet ja vähentynyt päihdeongelma ovat sinällään hienoja tuloksia, mutta eivät elätä arjessa. Tarvitaan ammatti, työ, toimentulo, asunto ja ihmissuhteita – ja näitä syrjäytymisen kannalta merkittäviä asioita rangaistusjärjestelmä tuottaa heikosti, jos lainkaan, itse.

– Työnjaossa rangaistusjärjestelmän tehtävä on tuottaa tietoa kunnille ja järjestöille ja tarjota kumppanuutta. Oikeusministeriö onkin käynnistämässä muutamalla paikkakunnilla "Yhteistyössä

rikoksettomaan elämään" hanketta, jossa edistetään verkostumista ja palveluiden parempaa kohdistamista.

Helsingin kaupungin sosiaalijohtaja Kati Peltola kyselee, mitä mahdollisuuksia sosiaalitoimella on kilpailla kapakoiden kanssa sosiaalisten verkostojen luomisessa. Hänen mielestään sosiaalityöntekijöiden ei pitäisi tehdä rahanjakopäätöksiä vaan lähityötä; kulkea asiakkaan rinnalla arjessa ja järjestää asuntoja. Lisäksi hän toivoi lastensuojelun käytäntöjen kehittämistä.

RIIKKA KOSTAINEN

■ K I M M O H Y P É N

Suurin osa ensikertaisista ei joutu vankilaan uudelleen

Vankilaan uudelleen joutuneet ovat pieni, mutta merkittävä osa rikoksen uusijoista. Vuosina 1993–1998 vankeusrangaistuksen uusijoiden suhteellinen määrä on pysynyt suhteellisen vakaasti noin 55–58 prosentissa. Ensikertaisista vangeista joutui samana aikana uudelleen vankilaan 38 prosenttia.

Tiedot perustuvat Rikosseuraamusviraston keskusrekisteriin, jossa oli 1.7.2001 yhteensä 91 586:ta eri vankilakautta koskevat tiedot. Rekisteri otettiin käyttöön vuosina 1991–1992, ja vuoden 1993 tiedot kattavat todennäköisesti jo

kaikki laitokset ja kaikki tuomiot.

Rekisteristä poimittiin tutkimustiedosto. Tutkimusaineistosta poistettiin seurannan aikana kuolleet ja ne ulkomaalaiset, joilla ei ollut suomalaista henkilötunnusta (N=194). Korjausten ja tar-

kistusten jälkeen aineistoon jäi 91 545 vankilakautta, joita oli suorittanut 27 800 eri henkilöä.

Uusintarikollisuuden tarkastelu perustuu menetelmään, jonka saksalainen Köbner esitti vuonna 1893 kansainvälisen kriminalistiyhdis-

tyksen kokouksessa Pariisissa. Siinä uusimisprosentti lasketaan suhdelukuna sellaisista uusimiskykyisistä henkilöistä, joilla on mahdollisuus syyllistyä rikoksiin. Seuranta-aikana kuolleet, ulkomaille siirtyneet ja rangaistuslaitoksissa olevat jätetään pois kokonais-

Kansainväliset vertailut ovat ongelmallisia, mutta näyttäisi, että vankeusrangaistuksen uusiminen on Suomessa hieman yleisempää kuin muissa Pohjoismaissa.

➔ luvusta. Köbnerin näkemykset ovat yleisesti ottaen edelleen perusteltuja.

KANSAINVÄLINEN VERTAILU VAIKEAA

Kuviossa 1 on vankeusrangaistuksen uusijoiden määrät ja uusimisprosentti vuosilta 1991–1999. Vuosina 1998 ja 1999 vapautuneiden uusimisprosentti nousee vielä jonkin verran, koska kyseisten vuosien seuranta-aika oli vajaat kolme vuotta. Uusijat voivat esiintyä uudestaan seuraavina kohorttivuosina, mutta saman vuoden sisällä mahdollinen uusiminen on otettu huomioon vain kerran.

Uusijoiden lukumäärä on laskenut vuosi vuodelta. Tämä johtuu laskevasta vankiluvusta: Kun vuonna 1993 vankilasta vapautuneita oli yli 6000,

heitä oli kuusi vuotta myöhemmin yli kaksi tuhatta vähemmän.

Kansainväliset vertailut ovat ongelmallisia, mutta näyttäisi, että vankeusrangaistuksen uusiminen on Suomessa hieman yleisempää kuin muissa Pohjoismaissa. Ruotsissa vankeusrangaistuksen uusii noin 45 % vapautuneista ja Norjassa ja Islannissa noin 50 %. Tanskassa on ilmeisesti Pohjoismaiden alhaisin uusimisprosentti (~ 30 %). Englannissa, Skotlannissa tai vaikkapa Hollannissa uusimisluvut ovat samanlaisia kuin meillä.

UUSIMISEN LASKEMISESSÄ ON ONGELMIA

Uusintarikollisuutta koskevista selvityksistä uusimisen kriteerit ovat vaihdelleet, ja siksi

eri tutkimuksissa uusimisluvut eivät ole suoraan vertailukelpoisia. Lainsäädännön lisäksi uusimislukuihin vaikuttavat etenkin seuranta-aika, urautuneiden uusijoiden ja ensikertalaisten osuudet, ulkomaalaiset, kuolleisuus, vankilassa tehdyt rikokset, (piilo)rikollisuus ja rikosten selvitysprosentti.

Todellinen uusiminen. Pieni osa vankilasta vapautuneista palaa vankilaan, vaikka eivät olekaan tehneet uutta rikosta. He suorittavat ns. vanhaa tuomiota, joka ei ole ollut vielä vankeusaikana lainvoimainen. Tällaisia voi arvioida olevan vain yksi prosentti kaikista tutkimuksessa uusijoina pidetyistä vangeista.

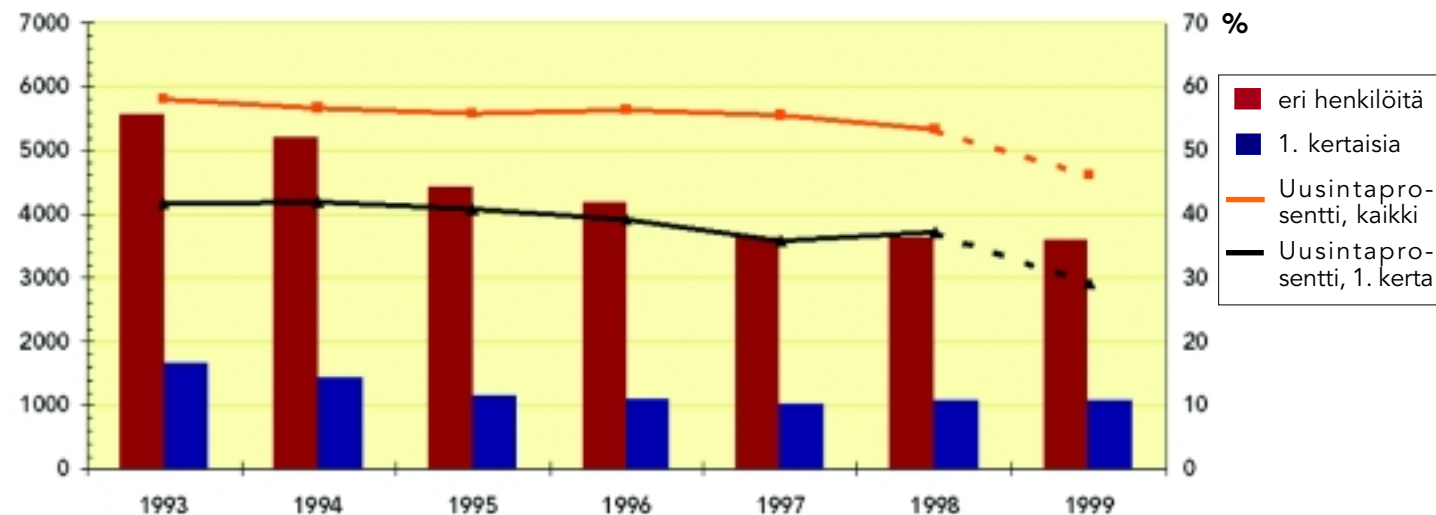
Urautuneet uusijat, ensikertalaiset ja nuoret. Vankeusrangaistuksen uusimisesta pätee

yleisellä tasolla seuraava: miehet uusivat useammin ja nopeammin kuin naiset. Nuoret uusivat useammin ja nopeammin kuin vanhat. Ensikertalaiset uusivat harvemmin kuin toista kertaa vankilassa olevat tai useampikertaiset ”urautuneet uusijat”. Siksi näiden vankiryhmien suhteelliset osuudet tarkasteltavassa vankipopulaatiossa vaikuttavat uusimisen kokonaisluvuun.

Rikollisuuden ajallinen vaihtelu ja rikosten selvittäminen. Tärkeitä vaikkakin vaikeasti mitattavia tekijöitä uusintarikollisuuden selvittelyssä ovat rikollisuuden ajalliset vaihtelut, poliisin tietoon tulleet rikokset sekä niiden selvitysprosentit. Nämä luvut vaihtelevat myös maittain niin paljon, että vankeusran-

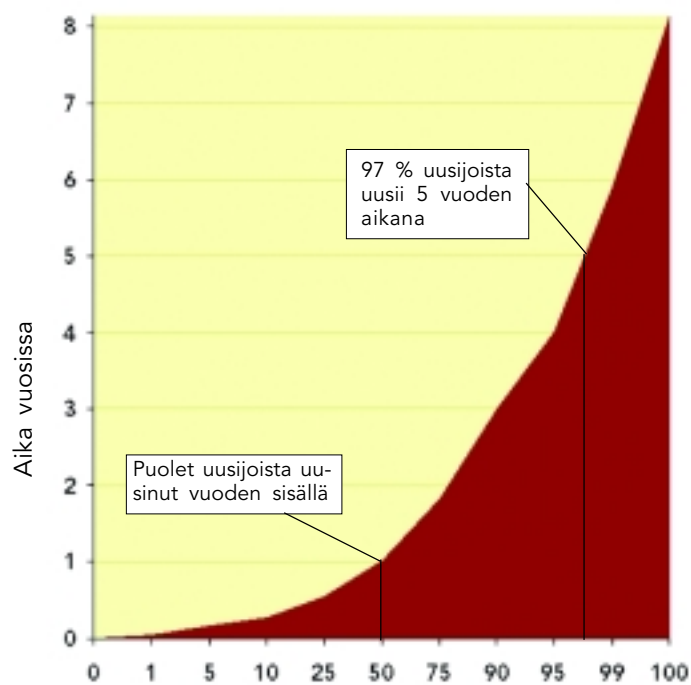
Kuvio.1. Vuosina 1993–1999 vapautuneista vankeusrangaistuksen uusineet

(Seuranta 1.7.2001 saakka)

Todennäköisyys uusia vankeusrangaistus monta kertaa on pieni, mutta kuitenkin vankilassa on tälläkin hetkellä satoja monikertaisia uusijoita.

Kuvio 2. Kaikki vankeusrangaistuksen vuoden 1993 jälkeen uusineet (N=16933)

Kyseiseen aikaan mennessä vankeusrangaistuksen uusijoita (%)

gaistusten uusimisen kansainvälinen vertailu antaa epätarkan kuvan esimerkiksi vankeinhoidon vaikuttavuudesta eri maissa.

SEURANTA-AJAN PIDENTYESSÄ UUSIJOIDEN MÄÄRÄ KASVAA

Mittaustulokseen vaikuttaa paitsi seuranta-ajan pituus myös se, milloin uusimisen kriteerin katsotaan täyttyvän. Luontevin kriteeri olisi uuden rikoksen tekopäivä, mutta tekopäivä ei ole kaikissa tapauksissa yksiselitteisesti määriteltävissä. Siksi tutkimuksissa on

usein käytetty kriteeripäivänä alioikeuden päätöspäivää. Näin oikeudenkäyntiprosessin kesto voi vaikuttaa uusimismisnopeuteen varsin merkittävästikin.

Rikosseuraamusviraston keskusrekisteristä ei voi poimia rikosentekopäivää, ja siksi uusimisen kriteerinä on käytetty uuden ehdottoman tuomion ns. arvopäivää. Uusimisprosentteihin käytetty kriteeri ei vaikuta, mutta uusimismisnopeuden mittalukuun kylläkin (kuviot 2).

Puolet uusijoista aloitti uuden vankeusrangaistuksen-

sa jo yhden vuoden sisällä. Kahden vuoden seuranta-aika on silti liian lyhyt tavoittamaan kaikkia uusineita: neljännes uusineista jäi kahden vuoden seurannassa tavoittamatta. Viisi vuotta sen sijaan riittää hyvin: Lähes kaikki yli-päättään vankeusrangaistuksen uusineet (97 %) ovat uusineet viiden vuoden sisällä.

UUSI VANKEUSRANGAISTUS YLEINEN VAI EPÄ-TODENNÄKÖINEN?

Vankeusrangaistuksen uusimisesta on erilaisia mittalukuja. Jos uusimista tarkastellaan annettujen tuomioitten perusteella, laskennallinen uusimisprosentti on korkea, sillä suhteellisen pieni osa vankeusrangaistuksen uusijoista saa suuren osan uusista vankeustuomioista. Tuomioperusteista laskutapaa käyttäen päästään yli 70 prosentin uusimis-lukuun.

Tässä esityksessä on käytetty henkilöperusteisia uusimis-lukuja, ja silloin vankeusrangaistuksen uusijoita on alle 60 prosenttia. Jos uusijat ryhmitellään vain kolmeen ryhmään: ensikertalaisiin, uusi-joihin ja urautuneisiin uusi-joihin, saadaan vielä pienempiä lukuja. Ensikertalaisten uusiminen on alle 40 prosenttia ja joissain ensikertalaisten rikoslajin mukaisissa alaryhmissä alle kymmenen prosenttia.

Todennäköisyys uusia vankeusrangaistus monta kertaa

on pieni, mutta kuitenkin vankilassa on tälläkin hetkellä satoja monikertaisia uusijoita. Tämä johtuu siitä, että vuoden 1991 lähtien vankilaan on tullut noin 30 000 ja 30 viime vuoden aikana mahdollisesti lähes 100 000 eri henkilöä. Kun sadasta ensikertalaisesta vajaa 40 uusii vankeusrangaistuksen, vuosikymmenten aikana jatkuva ensikertalaisten virta tuottaa sen, että pienestä todennäköisyydestä huolimatta jotkut joutuvat vankilakierteeseen.

Kuitenkin vuoden 1991 jälkeen vankilatuomion on Suomessa suorittanut 13 340 sellaista henkilöä, jotka ovat jo olleet vapaina vähintään viisi vuotta, jotka olivat 1.3.2002 elossa ja jotka eivät mitään ilmeisimmin palaa enää koskaan vankilaan. ■

Kimmo Hypén on erikoissuunnittelija rikosseuraamusvirastossa.

Artikkelin lähdetiedot saa häneltä (kimmo.hypen@om.vn.fi).

Vankien määrä kasvaa yhä

Vankiluku on kasvanut Suomessa kolmessa vuodessa noin 25 prosenttia. Tänä vuonna keskimääräinen vankiluku tulee olemaan noin 3450, ja vankiluvun kasvu on vain kiihtynyt. Suurimpina syinä voidaan pitää pahoinpitely- ja varkausrikoksista annettujen ehdottomien vankeusrangaistusten sekä ulkomaalaisten ja heidän tekemiensä huumausainerikosten lisääntymistä. Yhdyskuntapalveluun määräämisen vähentyminen kytkeytyy näihin syihin.

Suomessa alkoi 1990-luvun puolivälissä kuulua yhä enemmän puheen- vuoroja, joissa vankilukua pidettiin keinotekoisena ja rangaistuksia joissakin rikoksissa liian lievinä. Yhdyskuntapalvelua pidettiin tehottomana rangaistuksena.

Suurimpana oikeuskäytännöstä johtuvana syynä vankiluvun viime vuosien kasvuun on kuitenkin pidettävä yhdyskuntapalveluun määräämisten vähenemistä. Vuosien 1999–2001 aikana ei ehdottomien vankeusrangaistusten kokonaismäärä enää lisääntynyt.

Yhdyskuntapalveluun määrääminen on vähentynyt tuomioistuimissa vuosien 1997–2001 aikana suhteellisesti lähes neljänneksellä (39%–30%). Vuonna 2001 tuomittiin hieman yli 3500 tapauksessa ehdoton vankeusrangaistus suoritettavaksi yhdyskuntapalveluna. Yhdyskuntapalveluun määrättyjen henkilöiden vähentyminen on näkynyt selvimmin varkausrikoksista tuomittujen lisääntymisenä vankiluvussa

TUTKINTAVANKILUVUN KASVU MM. HUUMEISTA

Viime vuosien vankiluvun kasvuun on liittynyt myös eri vankilajien, kuten sakko- ja tutkintavankien, lisääntyminen. Tutkintavankien määrä on kaksinkertaistunut 1990-luvun alkupuolen tilanteesta. Syinä on pidetty lähinnä huumausainerikollisuuden kasvun vaatimaa vangitsemisten lisäämistä sekä 1990-lopulla tapahtunutta muutosta rikosprosessissa. Nykyään vaaditaan kaikkien asianosaisten läsnäolo jutun pääkäsittelyssä.

Myös ulkomaalaisten vankien osuuden kasvu vankiluvussa on lisännyt tutkintavankien määrää, koska erityisesti virolaisten ja venäläisten syytettujen on helppo poistua maasta, ellei heitä vangita. Vangitut virolaiset ja venäläiset ovat myös usein myös syytteessä huumerikoksista, mikä tutkinnallisista syistä lisää vangitsemisiä.

Huolestuttavana piirteenä on pidettävä poliisin tiloissa säilytettävien tutkintavankien määrän lisääntymistä. Vuoden

2002 marraskuun vankilukuilmoituksen mukaan poliisin tiloissa säilytettiin tuolloin 250 tutkintavankia eli joka kolmas tutkintavanki oli poliisin suojissa. Sekä vankiloissa että poliisiin tiloissa pidettyjen tutkintavankien määrän erittäin huomattava lisääntyminen saattaa ainakin osittain johtua vangitsemiskäytännön kiristämisestä.

SAKKOVANKILUKUA PYRITÄÄN ALENTAMAAN

Vuonna 1999 tapahtunut lainmuutos, jossa sakon perustaksi tuli nettotulot bruttotulojen sijasta saattoi vaikeuttaa tuloja vailla olevien kykyä suorittaa sakoistaan, koska minimisakkojen alarajaa nostettiin 20 markasta 40 markkaan. Euroon siirryttäessä alaraja aleni 6 euroon. Vuonna 1999 tehdyn lakiuudistuksen mahdolliset vaikutukset ovat alkaneet näkyä jo sakkovankitilastoissa. Oikeusministeriössä onkin ryhdytty sakkovankien määrän alentamiseen pyrkiviin toimenpiteisiin. Vuoden 2002 lopun vankitilastot näyttävät

sekä sakko- että tutkintavankien määrän kasvu pysähtyneen ainakin tilapäisesti.

Lähivuosina voi varsinkin nuorten sakkovankien määrä lisääntyä uusien seuraamusten vuoksi. Auton käyttövarkaus sekä huumausaineiden käyttörikos saattavat lisätä tässä ikäryhmässä sakkovankien määrää, koska näihin rikoksiin syyllistyvillä nuorilla ei ole varaa maksaa sakkojaan tai rahat käytetään sakkojen maksamisen sijaan esimerkiksi huumeisiin.

ENEMMÄN SEKÄ LYHYITÄ ETTÄ PITKIÄ RANGAISTUKSIA

Vuosina 1997–2002 vankilassa olevien vankeusvankien keskimääräinen vankeusaika on vaihdellut 25 ja 28 kuukauden välillä sattumanvaraisesti. (Vankilasta vapautuneiden vankeusvankien keskimääräinen laitoksessa oloaika on ollut noin 7 kuukautta.) Uudelleen vankilaan joutuneiden vapaana oloaika on hieman lyhentynyt. Tämä tarkoittaa sitä, että vankipopulaati-

osta on entistä hieman suurempi osa vankilassa.

Yhdyskuntapalveluun määrämisten väheneminen näkyy oikeustilastojen lisäksi myös vankitilastoissa. Päivittäisessä vankiluvussa lyhyet, alle 8 kuukauden rangaistukset ovat lisääntyneet. Vankirakennekartoituksissa (1.5.) enintään 8 kuukauden rangaistusta suorittavien määrä on lisääntynyt vuosina 1998–2002 noin 150 vangilla (450–602).

Päivittäin on henkirikoksista tuomittuja vankiloissa 500–700 riippuen siitä, laske-taanko henkirikoksista syytetty tutkintavangit mukaan.

Pitkäaikaisvankien määrä lisääntyi 1990-luvun alkupuolella hyvin nopeasti. Tähän oli lähinnä syynä muutokset syyntakeisuusarvioinneissa. Nykyään yli puolet tutkittavista on tehnyt rikoksensa täydessä ymmärryksessä. Samal-

la mielentilalausuntojen määrä on pudonnut yli kolmesta sadasta alle kahden sadan.

Mielentilalausuntojen muuttumisella on ollut myös välillistä vaikutusta elinkautisvankien määrään, joka on lisääntynyt 1990-luvun alun noin 30 elinkautisvangista tämän hetken 74 elinkautiseen tuomittuun. Lukua voi lisätä vielä vankeusrangaistuskomitean (KM 2001:6) ehdotus, jonka mukaan myös täyttä ymmärrystä vailla oleva voitaisiin tuomita elinkautiseen vankeuteen. Armahduskäytäntö on muotoutumassa siten, että armahtaminen tapahtuu noin 15 vuoden kuluttua vangitsemisesta entisen 11 vuoden sijaan.

NAISIA JA NUORIA SUHTEESSA ENEMMÄN

Vankiluvun kasvu on ollut keskimääräistä suurempaa eräissä pienkehkoissa vankiryhmis-

sä. Pahoinpitely- ja huumerikokset ovat lisääntyneet erityisesti näissä ryhmissä.

Naisvankien määrä oli tarkastelujaksolla 1997–2002 alimmillaan vuonna 1998, jolloin heitä oli 122. Tämän jälkeen naisvankien määrä on kasvanut tasaisesti ja samalla nopeammin kuin koko vankipopulaation. Vuoden 2002 vankirakennekartoituksessa naisvankeja oli kaikkiaan 213. Näin paljon naisvankeja on ollut 1960-luvun lopulla.

Henkirikoksesta on viime vuosina suorittanut rangaistustaan noin 50 naisvankia. Määrä on pysynyt samana. Elinkautisen vankeusrangaistuksen inflaatiota todistaa osaltaan myös se, että Suomessa suorittaa tällä hetkellä kuusi naista elinkautista vankeusrangaistusta, kun vastaava luku oli aikaisemmin yksi tai ei yhtään.

Nuorten alle 21-vuotiaiden vankien määrä on lisääntyneet tasaisesti koko tarkasteluajanjakson.

Vuonna 1998 oli 1. touku-kuuta vankiloissa 101 vankia. Vuoteen 2002 mennessä oli nuorten määrä lisääntynyt 170:een. Vuoden 1997 luvun puuttuvat, koska ikäkartoitus epäonnistui tuolloin uuteen luokitusjärjestelmään siirtymisen vuoksi. Aivan viimeisissä vankilukuilmoituksissa

näyttää nuorten määrä olevan laskussa.

Nuorille vangeille on ollut tyyppillistä, että he suorittavat rangaistustaan yhä useammin väkivaltaisista rikoksista. Vuonna 1998 heistä oli vankiloissa 34 suorittamassa rangaistustaan henkirikoksesta, pahoinpitelystä tai ryöstöstä. Kaksi vuotta myöhemmin vastaava luku oli 52 ja viimeisten tietojen mukaan keväällä 2002 näistä väkivaltaa sisältävistä rikoksista oli 78 nuorta suorittamassa rangaistustaan. Eri tutkimuksissa on kiinnitetty huomiota siihen, että yhä harvemmat nuoret syyllistyvät rikoksiin, mutta rikokset ovat muuttuneet törkeämmiksi.

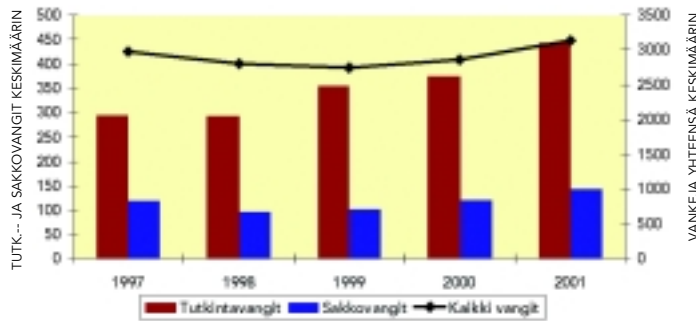
MÄÄRÄ ON KRIMINAALIPOLIITTINEN PÄÄTÖS

Suuren vankiluvun maille on yleensä leimallista suuret tu- loerot, rodullinen eriarvoisuus tai itsevaltius hallinnossa. Yhteisöllinen kiinteys ja esimerkiksi sosiaaliturvasta huolehtiminen ovat puolestaan tyyppillisiä piirteitä pienen vankiluvun maissa.

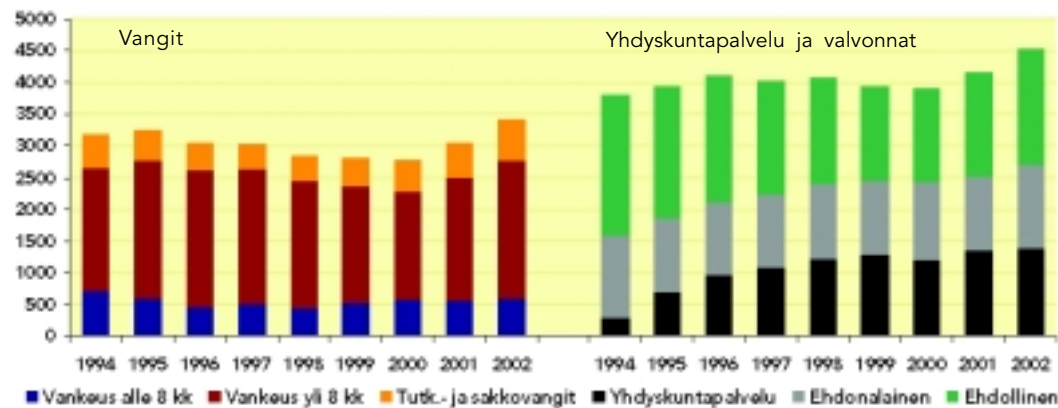
Suomessakin on vankiluku ollut suurimmillaan silloin, kun yhteiskunnan tila joko ulkopuolisista tekijöistä tai sisäpoliittisista syistä johtuen on ollut huono. Muutokset rikollisuudessa eivät ole ensisijainen syy vankiluvun muutoksiin vaan yhteiskunnallisten ongelmien kärjistymisen mit-tareita. Nämä ongelmat eivät aina synny maan rajojen sisällä. Toisiaan lähellä olevien valtioiden suuret yhteiskunnalliset erot saattavat myös lisätä rikollisuutta. ■

Timo Aho on erikoistutkija OM:n kriminaalipoliittisella osastolla.

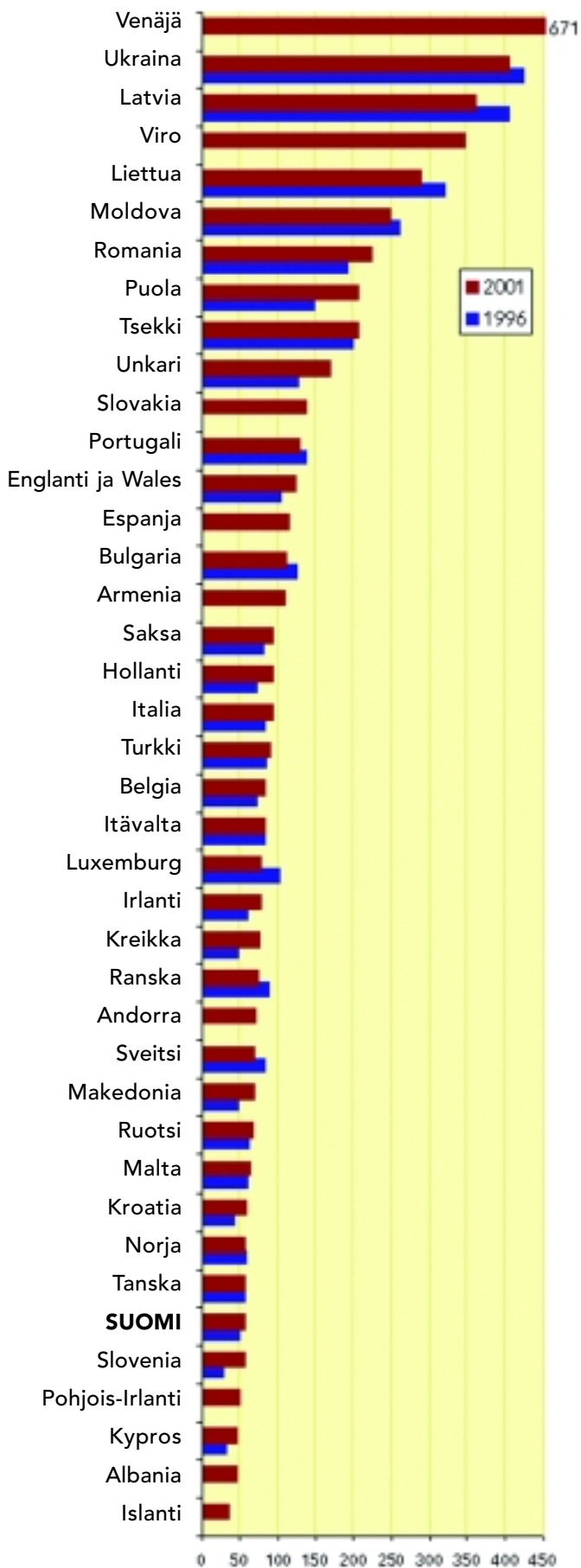
Kuvio 1. Tutkintavangit, vankeusvangit ja kaikki vangit keskimäärin 1997–2001.

Kuvio 2. Vangit ja yhdyskuntaseuraamusta suorittavat 1994–2002.

Kuvio 1. Vankeja 100 000 asukasta kohti Euroopan Neuvoston maissa.

■ KAUKO AROMAA

Euroopassakin vankiluvut nousussa

Euroopan Neuvosto on julkaissut tuoreet vankilukutiedot jäsenmaistaan. Ne koskevat vuotta 2001. Viiden viime vuoden aikana vankiluvut ovat nousseet useimmissa maissa: Eurooppa elää nousevien vankilukujen ja huonontuvien vankilaolojen aikakautta.

Julkisessa debatissa on jälleen tullut esille näkemyksiä, joiden mukaan vankilukujen vertailu ei olisi tärkeää. Samoin jälleen eri yhteyksissä on esitetty, että vankiluvun alentamiseen tai sen kasvun hillitsemiseen tähtäävä politiikka olisi jotenkin väärää.

Keskustelussa muutamat perustiedot eivät olisi pahitteeksi. Euroopan neuvoston tuoreessa raportissa (Penological Information Bulletin No. 23824, December 2002) on runsaasti ainakin suurin piirtein vertailukelpoisia tilas-

totietoja, vaikka ne järjestelmä- ja määritelmäerojen takia tuskin ovatkaan täysin samansisältöisiä.

VANKILUKU VAIHTELEE EUROOPASSA SUURESTI

Kuvio 1 esittää Euroopan vankilukutilanne vuosina 2001 ja 1996. Kaikista maista varhempia lukuja ei voida esittää, mm. koska muutama maa on hyväksytty Euroopan Neuvoston jäseneksi vasta hiljattain. Myöskään uudempiä lukuja ei aivan kaikista jäsenmaista ole saatu. Kuva on silti melko kattava.

Rikollisuuden yleinen taso ei riipu vankeusrangaistuksen käytön yleisyydestä eikä vankilan käytön runsaus ole suora seuraus maassa todetun rikollisuuden määrästä.

Vankiluku vaihtelee tavattoman paljon. Eräät maat selviytyvät jopa alle 50 vangilla sataatuhatta asukasta kohti laskettuna, toiset puolestaan yltyvät yli sadan, yli kahdensadan, jopa yli viidensadan suhdeluvun. Suomi sijoittuu tässä vertailussa pohjoismaiseen sarjaan.

Vankiluvut ovat viimeksi kuluneiden viiden vuoden (1996–2001) aikana pääosin kohonneet: Eurooppa on nousevien vankilukujen ja huonontuvien vankilaolojen aikakaudessa. Läntisen Euroopan ehkä yllättävin nousija on Hollanti, joka takavuosina usein esiintyi alhaisen vankiluvun mallimaana.

Joitakin poikkeuksiakin

sentään on. Läntisestä Euroopasta Sveitsin ja Ranskan luvut ovat laskeneet. Muuten laskevien lukujen sarjaan tulee lähinnä maita, joissa vankiluku on joka tapauksessa erittäin korkea ja jotka edustavat esimerkiksi Suomeen verrattuina hyvin toisenlaista yhteiskuntakehitystä.

MITÄ VANKILUVUN JA RIKOSTASON VERTAILU KERTOO?

Korkea vankiluku voi syntyä monella eri tavalla, joiden kaikkien analysoimiseen käsillä olevat tiedot eivät suoraan riitä. Yksi mahdollisuus korkeaan vankilukuun on, että vankeusrangaistuksen käyttö on yleistä. Toinen on,

että tuomiot ovat pitkiä. Yksinkertaisin oletama olisi, että vankeuden käyttö olisi yhteydessä tosiasiallisen rikollisuuden yleisyyteen.

Viimeksi mainittua oletamaa voidaan tutkia vertailemalla niitä Euroopan maita, jotka osallistuivat Kansainvälisen uhritutkimuksen uusimpaan, vuonna 2000 toteutettuun mittauskertaan. Kansainvälinen uhritutkimus on edustaviin aikuisväestöotoksiin suunnattu haastattelututkimus, jossa suoraan rikoksia kokeneilta henkilöiltä kysymällä selvitetään tavallisten rikosten yleisyyttä.

Kuviossa 2 verrataan toisiinsa uhritutkimuksella mitattua rikostasoa ja vankilukua niissä läntisen Euroopan maissa, jotka osallistuivat vuoden 2000 uhritutkimukseen. Valitettavasti useampia maita ei ole toistaiseksi mahdollista sijoittaa tähän tarkasteluun. Havaintoja on kuitenkin riittävästi sen toteamiseen, onko sanotunlainen riippuvuus todella olemassa.

Hajontakuviota on siinä määrin hajanainen, että ainakaan ajatellunlaista yksinkertaista yhteyttä kuvattujen seikkojen välillä ei ole. Rikollisuuden yleinen taso ei riipu vankeusrangaistuksen käytön yleisyydestä eikä vankilan käytön runsaus ole suora seuraus maassa todetun rikollisuuden määrästä.

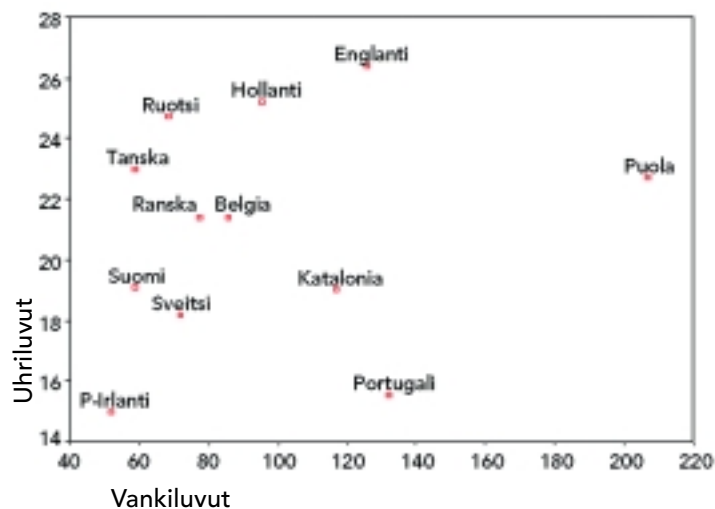
EPÄKOHDISTA KESKUSTELLAAN

Marraskuussa 2002 järjestetyssä Euroopan Neuvoston jäsenmaiden vankeinhoitojohdon konferenssissa Strasbourgissa palattiin useaan otteeseen kohoavien vankilukujen aiheuttamaan vankiloiden tilanahtauteen ja siitä seuraaviin huomattaviin terveyshaittoihin.

Näihin epäkohtiin arveltiin voitavan parhaiten puuttua jarruttamalla vankiloiden käyttöä monin eri keinoin: rangaistuskäytännön ohella nähtiin tärkeinä vaikutuskeinoina ehdonalaisen vapauttamisen laajennettu käyttö, vankeudessa ja sen jälkeen toteutettavat kuntoutukseen ja uudelleensosiaalistamiseen tähtäävät toimenpiteet sekä vankeuden vaihtoehtojen laajennettu käyttöön-otto; Euroopassa esimerkiksi elektronisen valvonnan omaksuminen on edennyt hitaasti, eikä yhdyskuntapalvelunkaan yleistymisen ole ollut nopeaa. ■

Kauko Aromaa on YK:n yhteydessä toimivan Euroopan kriminaalipolitiikan instituutin HEUNIn johtaja.

Kuvio 2 . 11 yleisen rikoksen uhriksi joutuneiden osuus (%) yli 15-vuotiaasta väestöstä vuoden 2000 Kansainvälisessä rikosuhritutkimuksessa sekä vankeja 100 000 asukasta kohti vuonna 2001.

Yliasutettuun vankilaan ei paljon uutta tuoda

Riihimäen vankilan johtaja **Jaakko Kopra** haluaisi enemmän työnjakoa vankiloiden välille. Hänen mielestään joka vankilaan ei voida rakentaa kattavaa palvelutarjontaa. Työnjako voisi tuoda ratkaisuja myös esimerkiksi vapautumisen ongelmiin ja pelkääjien asemaan.

Riihimäen vankila on Suomen suurimpia vankiloita. Tämän vuoden aikana vankeja on ollut keskimäärin 218, joista 17 on elinkautisvankia ja kaksi pakolaitosvankia. Vankiluku on noussut yli neljänneksen parissa vuodessa. Toistaiseksi vangit on pääsääntöisesti pystytty asuttamaan yhden hengen selleihin. Henkilökuntaa on noin 160, joista valvonnassa työskentelee 100.

Vankilanjohtaja Jaakko Kopra nostaakin vankeinhoidon suurimmaksi ongelmaksi, etteivät resurssit ole kasvaneet vankien määrän mukana.

– Palkat on pystytty maksamaan, mutta muiden toimintamenojen kanssa alkaa olla ongelmia. Suhteellisesti kapenevalla resurssiosuudella esimerkiksi ei luoda tarvittavia välineitä uusintarikollisuuteen vaikuttamiseen. Resurssipulaan liittyy myös vankiloiden välisiä työnjakokysymyksiä, joihin pitäisi uskaltaa ottaa enemmän kantaa, Kopra toteaa.

SUUNNITELMALLISUUTTA SUUNNITELLAAN

Riihimäen vankila on kesästä 2000 lähtien toiminut Etelä-Suomen alueelta tulevien, yli kahden vuoden tuomion saaneiden sijoittajyksikkönä. Tuomion pituuden vuoksi vankien rikostausta on entistä vakavampi. Kolmannes on saanut tuomionsa murhasta, taposta tai niiden yrityksestä, kolmannes huumeainerikoksista ja loput mm. omaisuusrikoksista ja muista väkivaltarikoksista.

Sijoittajyksikkötoiminta on vielä alkuvaiheessa. Kopra kertoo, että vasta tämän vuoden aikana on saatu välineistö kuntoon eli hyväksytyt riski- ja tarvearviolomakkeet käyttöön. Sijoittajatoiminta liittyy pyrkimykseen suunnitelmallisesta vankeinhoidosta.

– Nykyäänhän toimintaa ei ohjaa suunnitelmallisuus vaan sijoituspaikat. Tavallaan suunnitelma on vangilla itsellään, esimerkiksi vanki hakee itse avolaitokseen. Jatkossa

täytyy määritellä, mitä suunnitelmallisuus konkreettisesti tarkoittaa rangaistuksen suorittamisessa ja mitä muutoksia se edellyttää vankilan päätöksentekoprosesseihin ja palvelutarjontaan sekä tietysti kouluttaa henkilökuntaa sitä varten.

Riihimäen vankila on toistaiseksi ollut tarjolla työtä, koulutusta ja päihdekuntoutusta. Kopran mukaan päihdetyö on löytänyt paikkansa muutamassa vuodessa ja saanut uskottavuutta sekä henkilökunnan että vankien keskuudessa. Sitä kautta on tullut joitakin selvästi selvinneitä, joiden asiat ovat sujuneet kohtuullisesti vapaudessakin.

VAPAUTUMISEEN LISÄÄ POLKUJA

Eri kunnilla on erilaiset resurssit päihdeohjelman jatkamisessa vapaudessa. Riihimäelle tulee paljon vankeja Lahden seudulta, ja vankila on päässyt Lahden kaupungin sosiaalitoimen kanssa hyvin

eteenpäin yksilöllisissä jatko-suunnitelmissa. Ongelmallista on pienistä kunnista tulevien vankien jatkonsa.

– Ehkä kunnille on aika uutta, että vankilassa tehdään tehokasta päihdetyötä. Yhteistyö varmaan rakentuu vuosien mittaan yhteisen tekemisen ja yhteisten asiakkuuksien kautta, Kopra uskoo.

– Mutta edelleen aika moni vapautuu niin, että vähän on tehty vankilassa ja vähän on valmisteltu vapaudessa. Vapautumisproblematiikkaankin pystyttäisiin ehkä paremmin keskittymään, jos työnjakoa vankiloiden selkeytettäisiin tulevaisuudessa. Tarvittaisiin enemmän avoimempia yksiköitä, jottei Riihimäen kaltaisista suljetusta laitoksista tarvitsisi vapauttaa suoraan niin paljon.

Vapauttamisvaiheeseen liittyvät keskeisesti myös keväällä keskusteluun nousseet poistumisluvat. – Kun vanki on tehnyt väärä valintoja, hä-

Riihimäen vankilan johtaja Jaakko Kopra on huolissaan siitä, etteivät vankeinhoiton resurssit ole kasvaneet vankimäärän mukana.

nen pitäisi oppia tekemään oikeita valintoja. Vankilomilla itsekontrollia voidaan kehittää ja testata. Jos lomaehto sitten rikotaan, asia pitää vain käsitellä vankilassa uudelleen, Kopra painottaa.

– Joskus tuntuu, että unohtetaan, että itsekontrollia pitäisi kasvattaa myös suljetuissa olosuhteissa. Jotenkin aika sokeasti luotetaan, että kun pannaan tarpeeksi tiukat ehdot ja tarpeeksi kovat rangaistukset, kyllä se siitä. Useimmiten rankaiseminen näyttää kuitenkin toimivan niin, että katkeruus kasvaa järjestelmiä kohtaan.

Lisäksi jottei vankilaan heti palattaisi, ulkopuolella pitäisi olla yhteisöjä, joihin voisi kiinnittyä ja joissa rikosten tekeminen ei olisi pääasia – yleisesti on puhuttu uskonnosta ja AA:sta. Ihminen tarvitsee yhteisyyttä muiden kanssa ja useimmiten se on vankiyhteisö. Rikollista toimintaa jatketaan vankilassa tai ainakin suunnitellaan sen

jatkamista vapaudessa.

– Vankiyhteisöön pystymme vaikuttamaan aika vähän. Tavat ja keinot ovat olleet aika pitkälti yksilöllistä vaikuttamista, ja ne eivät ehkä ole tuoneet riittävän hyvää tulosta. Nyt on tullut päihteettömiä yksiköitä, joissa vanki irrottautuu muusta vankiyhteisöstä vapaaehtoisesti. Näin uusi yhteisö tulee jo vankilan sisässä ja jos se vielä saadaan siirrettyä esimerkiksi NA:n tai AA:n kautta vapauteen, edellytyksiä on toisen tyyppisen elämäntavan hakemiseen, Kopra toteaa.

VANKILAYHTEISÖ MUUTUNUT KOVEMMAKSI

Jaakko Kopra on koulutukseltaan sosiaalityöntekijä. Hän aloitti vankilassa vartijana 70-luvulla ja työskenteli sitten kriminaalihuollossa toistakymmentä vuotta. Vankilatyöhön hän palasi –90-luvun alussa: ensin apulaisjohtajaksi Riihimäelle ja Jokelaan, sitten johtajaksi Laukaaseen kol-

meksi vuodeksi ja taas Riihimäelle neljä vuotta sitten.

– Olen lähes koko työurani seurannut vankiyhteisöä jollain tapaa. Mielestäni kehitys ei ole ollut parempaan suuntaan ja nykytilanteen kovuus on yllättänyt minutkin. Vielä 10–15 vuotta sitten oli positiivista solidaarisuutta ja vangit pitivät huolta toisistaan, mutta nyt eletään aivan toisenlaisessa maailmassa – ei se ole järjestäytyntä rikollisuutta vaan jengiytymistä – ja jengeihin kuuluvat saattavat hyvinkin raa'alla tavalla alistaa muita. Vankilassa selviytyäkseen on tavallaan pakko hyväksyä yhteisön pelisäännöt eikä esimerkiksi saa veljeillä henkilökunnan kanssa.

Vaikeuksia on esimerkiksi ulkomaalaisilla vangeilla.

– Meillä on pääsääntöisesti vain virolaisia ja venäläisiä vankeja. He verkottuvat suomalaisien kanssa valittavan hyvin, eikä siinä ole rasistisuutta. Muut sen sijaan ovat olleet aika tiukoilla ja yleensä

heidät on pyritty siirtämään muualle. Ehkä tilanteemme johtuu siitä, että rasistiset ilmiöt ovat yleisiä Lahden seudulla, ja ne näyttävät siirtyneen tänne vankilaankin. Myös romaanien asema on aika huono ja he ovat omissa osastoissaan, Kopra kertoo.

– Vankilan sisäisen maailman koventumisen vuoksi joudumme koko ajan keksimään keinoja turvata pelkääjien tuomion suorittaminen. Heidän joukossaan on monenlaisia: sellaisia, jotka pelkäävät oikeasti joko velkojen tai joidenkin muiden syiden takia; mielenterveysongelmaisia, jotka pelkäävät yleensäkin olemista muiden kanssa ja sitten on sellaisia, jotka yrittävät järjestää itsensä toiseen paikkaan ilmoittamalla pelkäävänsä.

Sen sijaan ongelmia aiheuttaviin vankeihin vaikuttaminen on vaikeaa. Kysymys on aina näytöstä ja siihen liittyvästä, että vankiyhteisössä vahvassa asemassa olevat käyttäytyvät yleensä henkilökuntaa kohtaan hyvin. Pelkääjien asema on toki pystytty turvaamaan nykyäänkin tyydyttävästi, sillä kovin paljon väkivaltaa ei vankiloissa ole.

– Kuitenkin siinäkin pitäisi olla enemmän työnjakoa vankiloiden välillä niin, että vaikeimpia vankeja pidettäisiin joissakin paikoissa ja turvattomampia toisissa. Mutta se on nykyisessä yliasutustilanteessa vaikeaa – ei pystytä rakentamaan johdonmukaista järjestelmää vaan ratkaisemaan vain päivittäin eteen tuleva yhden ihmisen ongelma. Lisäksi siinä on rakenteellisia tekijöitä, kuten melko suuret vankilaosastot. Omassa peruskorjauksessamme pyrimme hakemaan toiminnallisia edellytyksiä pienentämällä osastokokoja. ■

Riski- ja tarvearvioilla kohti suunnitelmallista vankeinhoitoa

Sijoittajyksikkötoiminta käynnistettiin suomalaisissa vankiloissa kesäkuussa 2000. Yli kahden vuoden rangaistukseen tuomituille tehdään riski- ja tarvearviokartoitus, jonka perusteella vangeille laaditaan rangaistusajan suunnitelma. Tavoitteena on vankeusrangaistuksen sisällön kehittäminen niin, että tuomitut sijoittuisivat vankeusaikanaan toimintoihin, jotka edistävät mahdollisuuksia rikoksettomaan elämäntapaan.

Sijoitusohjeen mukaan yli kahden vuoden rangaistukseen tuomitut tulevat tuomionsa alkuvaiheessa oman alueensa sijoittajyksikköön. Sijoittajyksikköinä toimivat Etelä-Suomen vankeinhoitoalueella Helsingin vankila, Hämeenlinnan vankila (naiset) ja Riihimäen vankila. Länsi-Suomen vankeinhoitoalueella sijoittajyksikkönä toimii Turun tutkintavankila. Itä- ja Pohjois-Suomen vankeinhoitoalueen sijoittajyksiköt ovat Kuopion vankilassa, Pyhäselän vankilassa (naiset) ja Oulun vankilassa.

Sijoittajyksikössä jokaiselle yli kahden vuoden tuomion saaneelle vangille tehdään riski- ja tarvearvio. Arvion pohjalta tehdään yksilökohmainen rangaistusajan suunnitelma ja päätös sijoituslaitoksesta, jossa otetaan huomioon myös laitosturvan ja -järjes-

tyksen vaatimukset. Rangaistukseen tuomittu sijoitetaan ensisijaisesti sen vankeinhoitoalueen laitokseen, jonka alueella hänen kotikuntansa sijaitsee.

Sijoittajyksiköissä tehtävä työ liittyy kiinteästi vankeinhoitolaitoksen periaateohjelmassa mainittuihin vankeinhoidon tavoitteisiin myötävaikuttaa uusintarikollisuuden vähentämiseen, rikollisuutta ylläpitävän syrjäytymiskehityksen katkaisemiseen sekä turvalliseen täytäntöönpanoon.

ELÄMÄNTILANNETTA KARTOITETAAN

Riski- ja tarvearviota on kehitetty työryhmissä, joissa on ollut mukana Rikosseuramusviraston ja sijoittajyksiköiden henkilökuntaa. Työryhmät tutustuivat useisiin erilaisiin ulkomailla käytössä oleviin riski- ja tarvearviome-

netelmiin ja työstivät kysymyksiä, joiden nähtiin olevan erityisesti Suomen tilanteeseen tarpeellisia.

Riski- ja tarvearviossa kartoitetaan rikolliseen tekoon johtaneet ja rikollista käyttäytymistä ylläpitävät tekijät. Nämä kriminogeeniset tekijät liittyvät henkilöhistoriaan, persoonallisuuteen, ajattelutapoihin, sosiaalisiin sidoksiin ja ihmissuhteisiin. Niitä voivat olla myös koulutuksen ja työkokemuksen puute, päihdeongelma, ongelmanratkaisutaitojen puute tai taipumus väkivaltaiseen käyttäytymiseen.

Tällä hetkellä käytössä olevassa riski- ja tarvearviossa kiinnitetään huomiota asumiseen, tuloihin ja taloudellisen tilanteen hoitamiseen, koulutukseen, työllistymiseen ja niitä tukeviin taitoihin, sosiaalisiin sidoksiin ja elämänta-

paan, pähteiden käyttöön, ajatteluun ja käyttäytymiseen sekä asenteisiin.

Arvioinnissa pyritään vastaamaan, mitä näistä alueista vangin elämässä tulisi vahvistaa, jotta rikoksen uusimisen todennäköisyys vähenisi. Yhdessä vangin kanssa selvitetään myös hänen motivaatioitaan.

SUUNNITELMAA PÄIVITETÄÄN

Riski- ja tarvearvioinnin jälkeen sijoittajyksikössä laaditaan alustava rangaistusajan suunnitelma. Siitä käyvät ilmi rikolliseen tekoon johtaneet, rikollista käyttäytymistä ylläpitävät ja rikoksetonta elämäntapaa vaarantavat tekijät ja se, miten näihin pyritään vankeusaikana vaikuttamaan, jotta vanki ei vapauduttuaan syyllistyisi uudelleen rikokseen.

Riski- ja tarvearviossa kiinnitetään huomiota mm. asumiseen, taloudelliseen tilanteeseen, koulutukseen, työllistymiseen, sosiaalisiin sidoksiin, päihteiden käyttöön ja asenteisiin.

LEHTIKUVA / JUSSI NUKARI

Englannin tunti Hämeenlinnan vankilassa.

Rangaistusajan suunnitelman tarkoituksena on vangin kykyjen ja taitojen ylläpitäminen ja kehittäminen hänen selviytymisedellytystensä lisäämiseksi vapautumisen jälkeen. Suunnitelmaan sisältyvien toimintojen kautta pyritään vahvistamaan vangin kykyä ottaa vastuu omasta elämästään. Suunnitelma voi sisältää esimerkiksi työtä, koulutusta, päihdekuntoutusta tai rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttavia toimintaohjelmia.

Sijoittajyksiköissä laadittuja alustavia rangaistusajan suunnitelmia täydennetään ja päivitetään sijoituslaitoksissa, joihin on nimetty tehtävästä vastaavia virkamiehiä.

PROSESSI ON MONIAMMATILLINEN

Riski- ja tarvearvion sekä rangaistusajan suunnitelman laatiminen on perustuu moniam-

matilliseen yhteistyöhön ja se tehdään yhteistyössä vangin kanssa. Arviot perustuvat asiakirjatietoihin, vangin haastatteluihin sekä hänestä asunto-osastolla tehtäviin havaintoihin. Arvioiden tekemisessä on mukana muun muassa valvonnan, koulutuksen, kuntoutuksen ja sosiaalityön sekä terveydenhuollon virkamiehiä.

Riski- ja tarvearviota varten kerättävän tiedon hankkiminen vie aikaa ja vaatii monesti useita haastatteluja sekä havaintoja asunto-osastoilta. Keskimääräinen sijoitusprosessin kesto on noin 3–4 viikkoa.

Riski- ja tarvearviot sekä rangaistusajan suunnitelmat eivät kuitenkaan merkitse sitä, että vangin vastuu omasta elämästä ja ratkaisuisista siirtyisi vankeinhoitoviranomaisen käsiin. Vankia kuullaan

suunnitelman sisällöstä ja vangilla on mahdollisuus ilmaista, sitoutuuko hän suunnitelman noudattamiseen. Lisäksi viime kädessä vastuu opittujen taitojen käyttämisestä jää vangille itselleen.

NYKYTILANNE JA HAASTEET

Sen jälkeen kun uusi sijoitusohje tuli voimaan kesällä 2000, sijoittelutoiminnan kehittämisen painopiste on ollut riski- ja tarvearvion metodikan luomisessa ja sijoittajyksiköiden työn järjestäytymisessä. Nykyisin painopiste on vähitellen siirtymässä sijoittajyksiköiden ja sijoituslaitosten välisen yhteistyön kehittämiseen sekä siihen, mitä rangaistusajan suunnitelman päivittäminen ja täydentäminen sijoituslaitoksessa käytännössä merkitsee. Toimintaa vaikeuttaa tällä hetkellä vankiluvun huomattava kasvu.

Tulevaisuuden haasteena on myös yhteistyön tiivistäminen Kriminaalihuoltolaitoksen sekä muiden viranomaisten kanssa, jotka työskentelevät rangaistukseen tuomitun kanssa hänen vapautumisensa jälkeen. Muun muassa yhteistyö kuntien kanssa koskien esimerkiksi vapautuneiden vankien asumistilannetta ja päihdekun-

toutuksen jatkamista olisi tärkeää, jotta vankilassa aloitettua rikoksettomaan elämäntapaan tähtäävistä toimenpiteistä muodostuisi jatkumo vapauteen.

Valmisteilla oleva vankeuslaki tuo sekä mahdollisuuksia että haasteita sijoittajyksikötoiminnan kehittämiseksi. Vankeusrangaistuskomitea esittää, että vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämäntapaa ja sijoittumista yhteiskuntaan. Siinä keskeinen väline on rangaistusajan suunnitelma, joka tehtäisiin (rangaistuksen pituus huomioiden) kaikille vangeille.

Jos esitys toteutuu, se antaa sijoitteluprosessille ja rangaistusajan suunnitelmalliselle käytölle vahvan perusteen ja pohjan. Toisaalta, jotta se toteutuisi, vankiloiden toimintojen tarjonnassa ja henkilöstöresursseissa tarvitaan ehkä suuriakin muutoksia. ■

Maarit Suomela on erityisasiantuntija Rikosseuraamusvirastossa.

Helsingissä kuntoutetaan vankeja työkykyisiksi

**Kuntouttava vankityö (Kuva) on Helsingin sosiaaliviraston ja Rikosseuraamusviraston yhteistyöhanke. Päihdeongelman hoitoon motivoituneita helsinkiläisvankeja tehdään avo-
kyläkelpoisiksi ja työllistetään sosiaaliviraston työtoimiston töissä. Sosiaalivirasto ja työsiirtola sitoutuvat tekemään tehostettua sosiaalityötä heidän kanssaan ja varmistamaan heille kohtuullisen asunnon.**

Kuntouttava vankityö alkoi kokeiluna vuoden 1999 marraskuussa, ja se vakinaistettiin viime vuonna. Tavoitteena on löytää lusimiseen väsyneitä, päihdeongelmaisia ja sen vuoksi psykososiaalisesti vajaatyökuntoisia vankeja, jotka ovat valmiit sitoutumaan päihde-
tömyyteen ja rikoksettomuuteen.

Rikosseuraamusvirasto järjestää heille kuntoutusta ja päihdehoitoa edistävät olot Helsingin työsiirtolassa, päihdeettömässä ympäristössä. Työsiirtolan ja Helsingin sosiaaliviraston työtoimiston kesken on tehty ostossopimus, jonka mukaan työsiirtola ostaa Kuvaan osallistuville vangeille työllisyyspalveluja, ja vapautumisen jälkeen he voivat jatkaa samassa työpaikassa. B-lääkärintodistuksen saaneet työllistyvät jopa kah-

deksi vuodeksi ja muut kuudeksi kuukaudeksi.

Kuvaan hakeudutaan sijoittajavankiloista. Kaikki hakijat haastatellaan ja erityisesti hoitomotivaatiota ja halukkuutta kuntoutukseen arvioidaan. Tärkeä valintakriteeri on, että vanki on osallistunut vankilassa päihdeohjelmiin tai muulla tavoin osoittanut aitoa pyrkimystä päihdeettömyyteen. Lisäksi hänen täytyy kyetä selviytymään työtoimiston järjestämästä työstä ja ehtiä osallistumaan Kuvaan vankiaikanaan vähintään puolen vuoden ajan

SOSIAALITYÖTÄ ON TEHOSTETTU

Heti vangin liittyessä Kuvaan sosiaaliviraston ja Helsingin työsiirtolan sosiaalityöntekijät ryhtyvät yhteistyössä suunnittelemaan kuntoutusta. Sosiaaliviraston sosiaalityö

koordinoidaan erityissosiaalitoimistossa, mutta asiakastyön vastuuhenkilönä toimii kunkin osallistujan oman sosiaaliviraston sosiaalityöntekijä. Ideana on, että sosiaalityöntekijät sitoutuvat tehostettuun sosiaalityöhön Kuva-asiakkaidensa kanssa.

Tarkoitus on, että osallistujat kykenevät järjestetyn työnteon ansiosta itsenäiseen toimeentuloon eivätkä tarvitse toimeentulotukea. Liittyesään Kuvaan he ovat usein kuitenkin tarvinneet toimeentulotukea asianmukaisten vaatteiden hankintaan.

On osoittautunut, että kovimmillaan myös ulosotto voi aiheuttaa jatkuvaa toimeentulotuen tarvetta. Maksusuunnitelmista ulosottomiesten kanssa sovitaan yleensä Kuvan vankien siirtyessä Helsingin työsiirtolaan, ja heitä on silloin avustanut työsiirtolan

sosiaalityöntekijä.

Kuvan osallistujat muuttavat käytännössä usein. Sen vuoksi heidän henkilökohtaiset sosiaalityöntekijänsä samoin vaihtuvat, eikä pitkäaikaisia luottamuksellisia asiakassuhteita ehdi aina syntyä.

PÄIHDEHOITO KESKEISTÄ

Kuvan osallistujien päihdehoidon ja sosiaalityön suunnittelemiseksi järjestetään säännöllisesti verkostokokouksia, joihin osallistuu asiakkaan lisäksi sosiaaliviraston ja työsiirtolan sosiaalityöntekijät ja A-klinikkujen terapeutit sekä muut mahdolliset kuntoutusta edistävät resurssihenkilöt.

Kuvan osallistujien pääasiallinen päihdeongelma liittyy huumeisiin, tavallisimmin amfetamiiniin, mutta myös heroiiniin käyttöä on esiinty-

Kuntouttavaan vankityöhön osallistuvilla on kyetty tarjoamaan asuntoja, ja he ovat sitoutuneet hyvin päihdehoitoon. Sen sijaan heidän jatkotyöllistämisensä on edelleen epävarmaa.

nyt uhkaavan usein. Noin joka neljäs Kuvaan otettu vanki on ensisijaisesti ollut alkoholiongelmainen. Vaikka useimpien osallistujien päihderiippuvuus on varsin vakavaa, lähes joka toisella ei ole ollut kokemusta päihdehoidosta.

Käynnit A-klinikkojen päihdehoitoterapeuttien luona alkavat välittömästi vangin liittyttyä Kuvaan ja siirryttyä Helsingin työsiirtolaan. Varsinkin alkuvaiheessa käynnit järjestetään tiheästi. Vangit osallistuvat lisäksi jatkuvasti NA ja/tai AA-kokouksiin. Vapautumisvaiheessa oletetaan, että osallistujille on ehtinyt syntyä riittävän vakaa ja luotamuksellinen hoitosuhde päihdehoitoterapeutin kanssa jatkohoidon takaamiseksi.

Helsingin työsiirtolassa Kuvan vangit ovat olleet mukana perustamassa NA-ryhmän, jonka avulla he vahvistavat päihdeettömyyttään. Ohjelman alkuvaiheissa jotkut osallistujista jäivät kiinni päihteiden käytöstä, minkä vuoksi heidät poistettiin ohjelmasta. Päihdetestauksia on sen jälkeen lisätty työsiirtolassa, ja osallistujien poistaminen ohjelmasta on sen jälkeen selvästi vähentynyt.

TYÖTOIMISTO JATKAA TYÖLLISTÄMISTÄ VAPAUDESSA

Helsingin sosiaaliviraston työtoimisto myy Helsingin työsiirtolalle Kuvan vangeille tarkoitettuja työllistämispalveluja, ja työtoimisto jatkaa vankilasta vapautumisen jälkeen heidän työllistämistään.

Kuvaan tulleet vangit aloittavat kuuden viikon perehdyttämistyössä, joka käytännössä on risusavottaa kaupungin metsissä. Perehdyttämistyön aikana vangeille maksetaan vain toimintarahaa, joka on n. 1,30 euroa/tunti. Siitä heidän ei kuitenkaan tarvitse maksaa ruoka- tai asumiskustannuksia.

Perehdyttämisvaiheen jälkeen vangit siirtyvät varsinaiseen vankityöhön, josta heille maksetaan normaalia minimipalkkaa. Työkohteina työtoimiston työssä on kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten entisöintiä, ja työtoimisto on varannut lukuisia työnjohtajia vankityön ylläpitämiseen. Palkastaan vangit maksavat ruokailu- ja asumiskustannuksiaan Helsingin työsiirtolaan. Vapautumisensa jälkeen Kuvan vangit voivat jatkaa samassa työtoimiston työpisteessä kuin vankinakin ollessaan.

ERITYISSOSIAALITOIMISTO JÄRJESTÄÄ ASUNNON

Eryityssosiaalitoimisto varmistaa, että Kuvan sosiaalityö toimii ja että osallistujien asumispalvelut ovat vähintään kohtuulliset. Alkuvaikeuksien jälkeen kaikille Kuvaan vakavasti suhtautuville osallistujille on varmistettu itsenäiseen asumiseen tähtäviä polkuja ja heidän asumistaitojaan on voitu tukea.

Yleensä Kuvassa vapautuneille vangeille tarjotaan aluksi asumispalveluksi tuettua asumista erityissosiaalitoimiston kahden hengen so-

luusunnossa. Aukkaisiin pidetään tiiviisti yhteyttä. Asiakkaan osoitettua, että hänellä on riittäviä taitoja selviytyä itsenäisestä asumisesta ja vuokran maksusta, erityissosiaalitoimiston majoitusasiamies voi järjestää hänelle nopeastikin itsenäisen vuokra-asunnon.

Kuvan osallistujille on mahdollisuus tarjota asumispalveluja lisäksi mm. hoitokoti Sillanpirtin, muiden hoitokotien, Munkkisaaren huumehoitoyksikön yhteisöasumisyksikön ja Kriminaalihuollon tukisäätiön tukiasuntojen kautta.

KUVASSA OLLUT MUKANA LÄHES 50 VANKIA

Tällä hetkellä Kuvaan voi saman aikaisesti osallistua korkeintaan 12 vankia. Ohjelmaan hakeudutaan non stop -periaatteella.

Kuvaan osallistuneiden keski-ikä on sama kuin vangeilla yleensä eli 35 vuotta. Useimmat ovat olleet vankilassa kolmesta viiteen kertaa, mutta mukana on myös ensikertalaisia ja jopa toistakymmentä kertaa vankilassa olleita. Joka kolmannella rekisteröity päärikos on ollut törkeä huumeusainerikos, ja melkein kaikissa tapauksissa päärikos liittyy tekijän huume- tai päihdekäyttämiseen.

Kuvaan on kolmen vuoden aikana hyväksytty lähes 50 vankia. Heistä 21 on vankeina ollessaan poistettu siitä. Aluksi poistamisen syynä oli usein päihteiden käyttö ja myöhemmin käyttäytyminen. Vapautu-

misen jälkeen Kuvassa jatka-neita on tähän asti ollut 15. Heistä kahdeksan osallistuu edelleen päihdehoitoon, yhden päihdehoidolliset tavoitteet on saavutettu. Kaksi on siirtynyt normaaliin työhön, kaksi osallistuu työvoimaviranomaisten ammattikursseille, kaksi osallistuu edelleen Kuvan työhön työtoimistossa, neljä on työttömänä, yksi on hoidossa, kolmesta ei ole tietoa ja yksi on kuollut.

Heistä kuudelle on järjestynyt erityissosiaalitoimiston asumispalvelujen kautta itsenäinen pienasunto, kaksi asuu erityissosiaalitoimiston tukiasunnossa, yksi asuu muussa tukiasunnossa, yksi on hoidossa, kaksi asuu parisuhteessa puolison vuokra-asunnossa ja kaksi itse hankitussa vuokra-asunnossa.

Kuvan asiakkaille on siis kyetty tarjoamaan hyvin asuntoja. Myös päihdehoitoon he ovat sitoutuneet hyvin. Sitä vastoin heidän jatkotyöllistämisensä on edelleen epävarmaa. ■

Carl-Olof Stenberg on johtava sosiaalityöntekijä Helsingin erityissosiaalitoimistossa ja Kuvan sosiaalityön koordinoija.

Päihhteettömiä osastoja tutkittu

Päihhteettömien osastojen vangit ovat kyselyn mukaan pääosin tyytyväisiä hoitoonsa. Osastot ovat tuoneet vankilan päihdetyöhön rakenteen, joka tuottaa tuloksia ja näyttää lisäävän yleistä tyytyväisyyttä koko vankilankin tasolla. Kuitenkin kehittävääkin vielä on.

Päihhteettömät osastot ovat yleistyneet viime vuosina useassa Euroopan maassa. Suomessa päihhteettömiä osastoja on vuoden 2001 lopussa lähes kaikissa 17 suljetussa vankilassa. Suljettujen laitosten alaisuudessa toimii lisäksi avovankilaosastoja, joihin sijoitetuilta vankeilta edellytetään sitoutumista päihhteettömyyteen, samoin kuin 18 varsinaiseen avovankilaan sijoitetuilta vankeilta.

Päihhteettömiin laitoksiin ja osastoihin sijoitetaan vankeja, jotka ovat motivoituneita suorittamaan rangaistuksensa päihhteittä. Päihhteettömyyden tukeminen on tarpeen, koska vankilakulttuuri toimii usein päihdehoitoa vastaan. Päihhteettömät osastot tarjoavat mahdollisuuden vankeusrangaistuksen suorittamiseen ilman rikoksia. Toimiva päihhteettön osasto tai vankila suojelee vankeja myös päihhteiden yliannostusriskeiltä.

Keväällä 2002 toteutetussa tutkimuksessa selvitettiin kuuden päihhteettömän osaston vankien kokemuksia päihdehoidosta. Hanke kuului

STM:n terveyskasvatusmäärärahoituksen piiriin.

Päihdeohjaajien jakamiin kyselylomakkeisiin vastasi 39 vankia, kaikki suomalaisia miehiä. Vastaaminen perustui vapaaehtoisuuteen ja nimettömyyteen. Vain muutama kieltäytyi vastaamisesta.

Päihhteiksi määriteltiin huumausaineiden lisäksi mm. päihtymistarkoituksessa käytettävät liuotinaaineet, kaasut ja särkylääkkeet ja alkoholi.

Päihhteettömillä osastoilla olevat vastaajat ilmoittivat käyttäneensä vuoden aikana ennen vankilaan tuloa useimmiten kannabistuotteita, amfetamiinia ja rauhoittavia tai unilääkkeitä ilman lääkärin määräystä sekä alkoholia ja kannabista yhdessä.

Suonensisäisten päihhteiden käyttö oli ollut varsin yleistä. Noin viidesosa oli käyttänyt barbituraatteja ja muita huumeita kuten Subutexia tai bensiniikaasuja. Liimaa ja aerosoleja sekä anabolisia steroideja käyttäneitä oli vähän, samoin LSD:tä ja gammaa suonensisäisesti käyttäneitä.

Vain alkoholia päihhteenä ilmoitti käyttäneensä ennen

päihhteettömälle osastolle tuloa yksi vastaaja, mikä myös kuvaa osastojen hoidollista suuntaa.

VANKILA AVASI TIEN PÄIHTEETTÖMYYTEEN

Useimmat vastaajat kokivat päihhteettömän osaston tuoneen etäisyyttä vankilan huumemarkkinoihin ja tilan päihdeongelmien käsittelemiseksi. Erityisesti käytännön toiminnot, kuten ruoan valmistaminen ja liikunta, lisäsivät vankien tyytyväisyyttä.

Päihhteettömän osaston koettiin mm. tukevan ja vahvistavan jo tehtyä päätöstä muuttaa tuleva elämä erilaiseksi ja päihdeohjaajia pidettiin osavina. Useimmat vangit uskoivat päihhteettömyyden jatkuvan vankilan jälkeenkin. Päihdetyöstä saattaa kuitenkin puuttua keinoja ehkäistä päihhteiden käytön uudelleen aloittaminen vapautteen päästyä.

Muutaman vastaajan mielestä huumetesteihin perustuva kerrasta poikki -linja noudatteli pikemminkin perinteistä vankilan rangaistuskulttuuria. Toisaalta päihhteettömältä

osastolta positiivisen huume-testin vuoksi poistettujen määrä oli pieni.

KEHITTÄMISTÄ PÄIHDEHOIDOSSA ON YHÄ

Keskittyminen yksittäisen vangin päihdeongelmiin jättää vastuun usein ”vaarallisten ja epätoivoisten” vankien omille harteille. Tarvitaan rakenteellista päihde-ehkäisyä ja vankien olot tulee nähdä osana päihhteiden käytön ehkäisy- ja vähentämisstrategioita.

Osastomuotoisen päihdehoidon ongelmaksi näyttää jäävän, miten motivoita päihdehoitoon niitä vankeja, joiden halukkuus luopua päihhteistä on vähäinen. Lisäksi erityisesti maahanmuuttajavangit jäävät paljolti hoidon ulkopuolelle.

Useimmat vangit näyttävät lisäksi tarvitsevan muutakin kuin vain tietoa päihdeongelmista ja -riskeistä. He tarvitsevat harjoitusta kyetäkseen välttämään päihhteiden käytön uuden aloittamisen. Monet tarvitsevat sosiaalista tukea ja jotkut päihhteiden käyttöön liittyvien ongelmien, kuten

työttömyyden ja tunne-elämän ongelmien, hoitoa.

PÄIHDEHOIDON VERKOSTOITUMINEN TÄRKEÄÄ

Oikeusjärjestelmän merkitys vankien päihdehoidossa on keskeinen. Usein vangit ovat kontaktissa hoito-organisaation kanssa ensimmäistä kertaa elämässään, vaikka päihdeiden käyttö on saattanut jatkua pitkään. Vankilan päihdehoidon verkostoituminen edellyttää terveys- ja oikeusjärjestelmien tarpeiden samoin kuin erilaisten ammatillisten kulttuurien tasapainoa.

Vankilassa päihdeiden käyttäjille tarjotun avun ja ulkopuolisten päihdepalvelujen tulisi olla tasapainossa. Ulkopuolisten asiantuntijoiden panos on usein hyödyksi tiedon tuottamisessa samoin kuin vankilaan soveltuviissa päihdehoidon innovaatioissa. Tämä järjestely todennäköisesti lisää vankilan ja yhteisön siteitä sekä hoidon jatkuvuutta vankilaan tuleville ja sieltä lähteville päihdeiden käyttäjille.

Tarjoaako päihdehoito osasto sitten ratkaisun kysymyksiin: Miksi Jeppe käyttää vankilassa huumeita? Tai miten suojata häntä päihdeiden käytön riskeiltä? Ongelmitta kaikki ei vankilan arjessa luonnollisestikaan aina suju, mutta päihdeettömät osastot ovat tuoneet vankilan päihdehoitoon rakenteen, joka tuottaa tuloksia ja näyttää lisäävän yleistä tyytyväisyyttä koko vankilankin tasolla. ■

KT Timo Virtanen on tutkija Åbo akademian psykologian laitoksella.

■ PERTTI HEMÄMUS

Vankila parantaa harvoin

Michel Foucaultin teoksen Tarkkailla ja rangaista mukaan 1700-luvulla – tietenkin ”edistyneimmissä” valtioissa – keksittiin vankila, joka mahdollisti vankien totaalisen silmälläpidon. Vapauden riisto siis täydellistyi. Vankilaa voidaan ja on pakkokin pitää oikeudenmukaisempana rangaistusmuotona kuin sitä edeltäneitä rangaistuksia. Mutta missä määrin vankilalaitos vähentää rikollisuutta?

Soitan Jaana Haapasalolle. Hänen väitöskirjassa tutkituista 92 miesvangista suurin osa sijoittui Hervey Cleckleyn klassisen psykopatiakuvauksen mukaisesti faktoriin 1, joka kuvaa persoonallisuuden ominaisuuksia (esim. patologinen valehtelu ja tunteiden pinnallisuus). Faktori 2 taas keskittyi kroonisesti epävakaiseen ja antisosiaaliseen elämäntapaan (esim. varhaiset käyttäytymisongelmat ja rikollisuuden monipuolisuus). Myöhemmin Haapasalo on tutkinut nuoria rikoksentekejiä.

Eivätkö klassiset psykopatiakuvaukset ole vanhentuneita?

– Eivät kaikki, Haapasalo vastaa. – Niiden ongelmia ovat kuitenkin täsmentämättömyys ja suomenkielisten vastineiden puute. Häiriintyneisyys on liian väljä käsite, joka sulkee sisäänsä hyvin erilaisia ilmiöitä.

– Yrityksiä hoitaa rikoksentekejiä, ei vain pitää heitä vankilassa vapaus riistettynä, on hieman Suomessakin. Tietyin edellytyksin voit vaihtaa lyhyehkön vankilatuomion yhdyskuntapalveluun,

mutta eihän se mitään ammattimaista hoitoa vielä ole. Päihdeongelmaisia koskeva sopimushoito on jo pieni askel oikeaan suuntaan. Vangit ovat usein moniongelmaisia, mikä vaikeuttaa hoitotyötä.

MORAALI ARVOKKAINTA IHMISESSÄ

Ihmisen tärkein pääoma on hänen moraalisensa, Haapasalo muistuttaa. Moraalisesti kiintoisinta on ongelmien hoitaminen eli siis se, että rikoksentekejiä pannaan käsittelemään omaa elämäänsä – ja intensiivisesti, syvälle pyrkien, ei vain pinnalta hipaisten.

Kun puhuit julkisesti tästä ongelmasta, Lapin yliopiston rikosoikeuden professori Terttu Utriainen ihmetteli, millä tavalla Kari Uoti voitaisiin hoitaa, sanon väliin.

– Ei se periaatteessa ole mahdotonta, Jaana Haapasalo vastaa. – Jos rikoksen taustalla on sisäistyneiden moraalikäsitteiden vääristymiä, psykoterapian keinoin on mahdollista tarkastella näitä käsitteitä uusista näkökulmista. Talousrikollisuudenkin liittyvä epärehellisyys perustuu yksilökehityksen kuluessa kasvuympäristön vaikutuksesta syntyneisiin moraalikäsitteisiin.

– Totta kai hoitotilanteisiin liittyy pahoja ongelmia. Rikoksentekeijältä voi puuttua hoitomotiiviat, toisin sanoen hän ei halua itselleen potilaan tai terapia-asakkaan identiteettiä. Hän halua mieluummin istua vankilassa kuin mennä terapiaan. Tämä ongelma ei poistu, ennen kuin vankilat poistuvat

käytöstä.

– Esimerkiksi tuontapaisesta rikollisesta sopii vanhemman suomalaisväestön yhä muistama Ruben Auervaara. Hänen hallitseva piirteensä oli syvä tunteettomuus. Sen kanssa tosin oli ristiriidassa miehen itsemurha, jonka hän vankilassa teki, Jaana Haapasalo muistuttaa.

– Monet rikolliset ovat erittäin impulsiivisia, ja tämä ilmiö voi vuorotella pitkien ja pahojen masennuskausien kanssa. He eivät ole niin sanottua helpoa ainesta, mutta onhan heidän välillään myös suuriakin eroja.

– Kysymys on siitä, tekevätkö nuo ilmiöt vankilassa istuvien ihmisten hoitamisen todella mahdottomaksi vai ei. Nykyisellään vangeilla on hyvin vähän vaihtoehtoja, yhtenä niistä kuolema vankilassa. Siitä Matti Joukamaa on julkaissut riipaisevan kirjan.

Ja Hannu Lauerma on tehnyt artikkelin vankien unista. Se on minusta masentavuudessaankin upea suoritus, sanon väliin. Tapajat tapaavat öisin monet kerrat henkilön, jonka ovat surmanneet. Tämä tulee kostamaan heille.

– Mutta on myös päinvastaisia tapauksia, Jaana Haapasalo toteaa. – Toista ihmistä vakavasti pahoinpidelty näkee unta siitä, että tuo uhri on kuollut. Herättyään pahoinpitelijä saa suurta iloa siitä, että näin ei ole. ■

Kirjoittaja on tiedotusopin emeritusprofessori.

Vankilomat – tasapainoilua vankeinhoidon ja turvallisuuden välillä

Poistumislupajärjestelmä mahdollistaa yhteydet vankilan ulkopuolelle. Vankeinhoidollisena tavoitteena on auttaa vankia sopeutumaan vankilan jälkeiseen elämään. Toiselta puolen vaakakupissa painavat yhteiskunnan turvallisuusintressit eikä rangaistuksen asianmukainen suorittaminen saa vaarantua. Jännitteen olemassaolo kuuluu järjestelmän olemukseen ja konkretisoituu poistumisluvan myöntämistä – ja erityisesti anotun luvan myöntämättä jättämistä – koskevilla päätöksillä. Jännite takaa myös vankilomien säilymisen uutisissa.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ottanut tuoreessa ratkaisussaan kantaa vangin vankilomalla tekemän henkirikoksen suhteesta ihmisoikeussopimukseen. Tapauksessa vankilomalla ollut vanki, joka oli tuomittu 15 vuoden ja 7 kuukauden vankeusrangaistukseen mm. murhasta ja aseellisesta ryöstöstä, oli pankkiryöstöön liittyneessä pakotilanteessa surmannut jutussa valittajana olleen italialaismiehen pojan.

Mies vetosi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 artiklassa jokaiselle turvattuun oikeuteen elämään ja katsoi Italian loukanneen ihmisoikeussopimusta myöntäessään van-

kiloman kyseiselle vangille. Ihmisoikeustuomioistuin katsoi kuitenkin, ettei ihmisoikeussopimusta ollut tapauksessa rikottu.

Tuomioistuin viittasi tuomioistuimen aikaisemmassakin oikeuskäytännössä vahvistettuun periaatteeseen siitä, että ihmisoikeussopimus velvoittaa valtiot ryhtymään ennaltaehkäiseviin suojele- ja muihin toimiin silloin, jos käsillä on konkreettinen uhka henkeä uhkaavan rikoksen tapahtumisesta vaikka 2 artiklasta ensisijaisesti seuraakin valtioille velvollisuus kansallisiin rikossäännöksiin huolehtia muiden henkeä uhkaavien tekojen kriminalisoinnista.

Vaikka tuomioistuimen mukaan oli kiistatonta, ettei kyseistä henkirikosta olisi tapahtunut, jos tekijää olisi tekoheikellä ollut vankilassa vankiloman sijasta, se ei vielä tarkoita, että tapauksessa olisi loukattu ihmisoikeussopimusta. Tuomiossa tunnustetaan vankilomajärjestelmän merkitys - myös väkivaltarikoksista tuomiota suorittavien vankien kohdalla - vankien yhteiskuntaan sopeuttamisen kannalta.

Tapauksessa arvioitavaksi tulikin se, otettiin Italian lainsäädännössä ja vankilomia koskevassa päätöksenteossa ihmisoikeussopimuksen kannalta riittävästi huomioon

vankilomajärjestelmästä yhteiskunnan turvallisuudelle ja muiden ihmisoikeuksille aiheutuvat vaaratekijät.

Tuomioistuin kiinnitti huomiota siihen, että Italian lainsäädännön mukaan vankiloma voidaan myöntää vain, jos vankilasta poistumisesta ei aiheudu vaaraa yhteiskunnan turvallisuudelle. Asiaa koskevan nimenomaisen säännöksen ohella lomapäätöksen tehneellä tuomarilla oli ollut velvollisuus olla yhteydessä vankilaviranomaisiin ennen lomapäätöksen tekemistä ja mahdollisuus harkintansa mukaan pyytää lisätietoja poliisilta.

Tuomioistuin kiinnitti huo-

Suomessa kaikista käytetyistä poistumisluvista noin puoli prosenttia epäonnistuu rikokseen syyllistymisen johdosta.

miota myös siihen, että Italian järjestelmässä poistumisluvan myöntäminen edellyttää tietyn, sovitettavan rikoksen vakavuuden mukaan määntyvän vähimmäismäärän rangaistuksesta suorittamista ennen vankiloman myöntämistä sekä hyvää käytöstä lupaa edeltävänä vankeusaikana. Vangin on myös itse osoitettava halua sopeutua yhteiskuntaan, esimerkiksi osallistumalla sopeuttaviin tai integroiviin ohjelmiin. Erityisiä ehtoja on lisäksi asetettu sellaisten vankien lomapäätösten osalta, joilla voidaan olettaa olevan kytkentöjä järjestäytyneeseen rikollisuuteen.

Ihmisoikeustuomioistuimien katsoi Italian edellä selostetun poistumislupajärjestelmän ottavan ihmisoikeussopimuksen kannalta riittävällä tavalla huomioon yhteiskunnan turvallisuusintressit. Osoituksena tästä tuomioistuimien piti myös poistumisluvilla rikokseen syyllistyneiden alhaista määrää.

POISTUMISLUPARIKKOMUKSET SUOMESSA

Suomen nykyinen poistumislupajärjestelmä otettiin käyttöön vuonna 1971. Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain mukaan vangille voidaan myöntää poistumislupa joko rangaistuksen pituuden tai tärkeän syyn perusteella. Uuden vankeuslain myötä poistumislupia koskeva

sääntely on tarkoitettu kokonaisuudessaan uudistaa.

Vankeinhoitolaitoksen poistumislupien myöntämistä koskevan ohjeen mukaan poistumislupa saadaan myöntää vain, jos on todennäköistä, että vanki noudattaa poistumisluvan ehtoja. Tärkeään huumausainerikokseen tai törkeään väkivaltarikokseen syyllistyneelle taikka aikaisemmin poistumisluvan ehtoja törkeästi rikkoneelle poistumislupa voidaan myöntää vain, jos ehtojen noudattamista pidetään lähes varmana. Luvan myöntämistä koskevassa harkinnassa on pyrittävä ottamaan kaikki tiedossa olevat seikat, joilla saattaa olla merkitystä sitä arvioitaessa, tulisiko vanki noudattamaan lupaehtoja.

Vuosittain myönnetään yli 10 000 poistumislupaa. Lupaehtoja noudatetaan noin 92 prosentissa tapauksista. Vajaa neljännes lupaehtojen rikkomuksista luokitellaan törkeiksi. Poistumislupien noudattamista ja rikkomista ei ole Suomessa juurikaan tutkittu. Itse pyrin selvittämään asiaa vankiasiakirjojen perusteella vuonna 1998 julkaistussa selvityksessä.

Keskeiseksi lomarikkomusten taustatekijäksi tässä selvityksessä nousi vangin päihteen ja huumeiden käyttö. Lomarikkomuksiin syyllistyneillä suoritettavaan rangaistukseen sisältyi muita useam-

min tuomio huumausainerikoksesta. Päihteen käyttöön liittyvät ongelmat ilmenivät myös syyllistymisenä päihderikkomuksiin aikaisemmin vankeusaikana. Päihteen käytön lisäksi myös muut kurinpitorikkomukset lisäsivät selvityksen mukaan poistumisluparikkomuksen todennäköisyyttä. Erityisesti aikaisemmat poistumisluparikkomukset ja karkaamisyritykset kasvattivat luparikkomuksen todennäköisyyttä.

Selvitysten mukaan 15–20 prosenttia törkeistä poistumisluparikkomuksista johtuu syyllistymisestä rikokseen. Tämä tarkoittaa sitä, että Suomessa kaikista käytetyistä poistumisluvista noin puoli prosenttia epäonnistuu rikokseen syyllistymisen johdosta.

RISKIANALYYSIÄ ON SYYTÄ TEHOSTAA

Tilastojen mukaan poistumislupajärjestelmämme toimii hyvin. Kansainvälisestikin luparikkomusten määrä on vähäinen. Tulevaisuudessa keskeistä on poistumislupapäätöksiin liittyvän riskianalyysin edelleen kehittäminen. Taustalla vaikuttaa tapahtunut ja odotettavissa oleva vankirakenteen muuttuminen.

Toisaalta erityisesti tietotekniikan ja tietojärjestelmien kehittyminen tarjoaa uusia mahdollisuuksia riskianalyysin tehostamiselle. Vankeinhoidon omien tietojärjes-

telmien, mm. vireillä olevan uuden vankitietojärjestelmän käyttöönotto lähitulevaisuudessa, luonee uusia mahdollisuuksia vankeinhoidon sisällä tapahtuvalle kehittämistyölle. Samaan aikaan on tarpeen jatkaa viranomaisten, mm. poliisin ja vankeinhoidon välisen tietojenvaihdon edelleen kehittämistä.

Toimenpiteitä poistumislupajärjestelmän kehittämiseksi on tarkasteltu myös osastopäällikkö Esa Vesterbackan viime toukokuuisessa kehittämis ehdotuksessa. Selvityksessä ehdotettiin mm. vankeinhoitolaitoksessa käytössä olevan riskianalyysimenetelmän edelleen kehittämistä sekä sen selvittämistä, millä tavoin sitä voitaisiin hyödyntää poistumislupaehtojen noudattamisen todennäköisyyttä arvioitaessa. ■

Perttu Puro työskentelee OM:ssä ministerin erityisavustajana.

Mikä on elinkautisvangin oikea vapauttamisaika?

Elinkautisvankien määrä on kasvanut kiihtyvällä vauhdilla erityisesti 1990-luvun puolivälin jälkeen. Syyt ovat selvät: elinkautiseen vankeuteen tuomitaan yhä useammin ja elinkautisia vankeja armahdetaan yhä harvemmin.

Elinkautisvankeja oli marraskuun alussa 74. Määrä on yli kolminkertainen vuoteen 1970 verrattuna. Silloin elinkautisvankeja oli 23, kymmenen vuotta myöhemmin 19 ja vielä vuoden 1990 alussakin vain 28. Vuonna 1995 elinkautisvankeja oli 34, mutta vuosituhannen vaihteessa jo 59 ja vuoden 2002 alussa 66.

Kaikki elinkautista vankeutta suorittavat henkilöt on tuomittu murhasta ja tekijä on ollut syyntakeinen. Yhä useammin henkirikoksiin syyllistyneet tuomitaan syyntakeisina. Esimerkiksi Wagner-Prennerin väitöskirjan mukaan vuonna 1980 kaikista mielentilatutkimuksissa olleista tuomittiin täyttä ymmärrystä vailla olevina kaksi kolmasosaa ja syyntakeisina joka seitsemäs. Vuonna 1995 tuomittiin täyttä ymmärrystä

vailla olevina enää joka viides ja syyntakeisina yli puolet.

Sama suuntaus näkyy alioikeuksien murhasta syytettujen kohdalla. Vuosina 1980–1989 murhasta syytetyistä kolmasosa tuomittiin elinkautiseen vankeuteen. Vastaava luku 1990–1999 oli lähes 60 prosenttia.

Vuosina 1980-luvulla armahdettiin yhteensä 15 ja 1990-luvulla 20 elinkautisvankia, joista loppupuolella vain viisi. Vuoden 2000 alun jälkeen on armahdettu vain neljä elinkautisvankia. Presidentti Koivisto armahti 31 elinkautisvankia, presidentti Ahtisaari yhteensä kuusi ja presidentti Halonen on tähän mennessä armahtanut neljä.

Elinkautisvankien täytäntöönpanoajat ovat vaihdelleet paljon. Timo Ahon selvityksen mukaan 1970-luvulla elinkautinen tuomio kesti keskimää-

rin 16,5 vuotta, 1980-luvulla 11,7 vuotta ja 1990-luvun alkupuolella 10,7 vuotta. Vuosina 1996–1999 armahdettujen keskimääräinen täytäntöönpano-aika oli jo yli 12 vuotta.

Vuosina 1980–1999 vapautteen armahdetuista 35 elinkautisvangista alle 10 vuoden täytäntöönpanon suoritti 13 vankia, 10–12 vuoden välillä armahdettiin 12 vankia ja yli 12 vuotta suoritti 10 vankia.

Alle 10 vuoden täytäntöönpanon suorittaneet elinkautisvangit olivat yleensä ensimmäistä kertaa vankilassa ja heidän rikoksensa uhrina kuoli yksi henkilö. He hankkivat täytäntöönpanon aikana ammatin eivätkä syyllistyneet järjestysrikkomuksiin. Heidän voisi sanoa muuttaneen elämänsä suuntaa.

Yli 12 vuoden täytäntöönpanon suorittaneet olivat

yleensä useampikertaisia, heillä oli aiempaa väkivaltariikollisuutta, useimmat usean uhrin elinkautiset kuuluivat tähän ryhmään. Näille miehille oli tavanomaista syyllistyneä järjestysrikkomuksiin täytäntöönpanon aikana.

Armahduksen jälkeen kuusi on syyllistynyt uuteen rikokseen. Kukaan kolmesta armahdetusta naisesta ei ole uusinut.

NYKYISET ELINKAUTISVANGIT OVAT ERILAISIA

Vuoden 2002 alussa vankiloissa oli 66 elinkautisvankia. Heistä seitsemän oli suorittanut täytäntöönpanoan enemmän kuin 12 vuotta. Alle 30-vuotiaana murhan tehneitä oli puolet. Vastaavasti vuosina 1980–1999 armahdetuista elinkautisvangeista murhan alle 30-vuotiaana oli tehnyt noin kolmasosa.

Nykyiset elinkautisvangit ovat rikoksen laadun ja kokonaisarvioinnin osalta erilaisia kuin vuosina 1980–1999 armahdetut elinkautisvangit. Tätä taustaa vasten on ymmärrettävää, että armahdusten määrä on ollut viime vuosina vähäinen.

Armahdetuista elinkautisvangeista 49 prosenttia oli ollut ensi kertaa vankilassa, nyt vankilassa olevista elinkautisvangeista 42 prosenttia oli ensikertaisia.

Armahdetuista elinkautisvangeista kahdeksan oli tehnyt murhan yhdessä jonkun kanssa. Nyt täytäntöönpanoan suorittavista elinkautisvangeista 22 syyllistyi murhaan yhdessä jonkun tai joidenkin toisten kanssa tai toisten läsnä ollessa.

Armahdettujen elinkautisvankien murhia käsiteltiin 32 jutussa ja kuolleita uhreja oli kaikkiaan 44. Viime vuoden vaihteessa täytäntöönpanoan suorittavien murhia on käsitelty 58 jutussa ja uhreja on kaikkiaan 81 kuollutta. Kääntäen voisi todeta, että armahdettujen elinkautisvankien murhista noin 60 prosenttia oli yhden tekijän ja yhden uhrin tapauksia. Rangaistus-taan edelleen suorittavissa yhden uhrin ja yhden tekijän tapauksia on 48 prosenttia.

Armahdetuista elinkautisvangeista kukaan ei ollut ulkomaalainen; vuoden 2002 alussa ulkomaalaisia elinkautisvankeja oli kaikkiaan kuusi.

Vankilassa olevista useampikertaisista elinkautisvangeista runsas 40 prosenttia on syyllistynyt murhaan alle puolen vuoden edellisestä vapautumisesta. Armahdetuista elinkautisvangeista heidän

suhteellinen osuus oli 28 prosenttia.

Elinkautinen vankeusrangaistus käsittää kaikki vankeusrangaistukset, sakon muun torangaistukset sekä arestirangaistukset. Näin ollen elinkautisvangit ovat rikoshistorialtaan hyvin erilaisia. Vain kahdella toista 66 elinkautisvangeista on tuomiona pelkkä murha tai murhat. Kaikilla muilla on eri pituisia enimmillään yhteensä lähes 20 vuoden määräaikaisia vankeustuomioita sisällytettynä elinkautiseen tuomioon.

Armahdetuista elinkautisvangeista neljällä oli tuomio ampuma-aseista, vankilassa olevilla ampuma-asetuomiot on yhdeksällätoista. Armahdetuista vain yhdellä oli merkintä huumausainerikoksesta, vankilassa olevista kymmenellä ja näistä ainakin seitsemässä tapauksessa on kysymys muusta omasta käytöstä.

YKSILÖLLISTÄ HARKINTAA TARVITAAN YHÄ

Elinkautisvankeja on vapautettu vuodesta 1931 lähtien vain presidentin armahduksella.

Vankeusrangaistuskomitea ehdotti vuonna 2001, että vankien vapauttamisen sääntely siirrettäisiin rikoslakiin. Elinkautisvankeudesta vapautumisen tapahtuisi pääsääntöisesti 12 vuoden täytäntöönpanon jälkeen korkeimman oikeuden harkinnan mukaan. Harkinnassa otettaisiin

huomioon elinkautiseen tuomioon johtanut rikos, vangin mahdolliset myöhemmät rikokset ja vangin käytäytyminen.

Vapauttamista olisi kuitenkin mahdollista myös lykätä, jos vangin käytöksen, hänen uhkaustensa tai mielentilansa perusteella olisi olemassa ilmeinen vaara, että hän vapaututtuaan syyllistyy toisen henkilön henkilökohtaista turvallisuutta törkeästi loukkaavaan rikokseen ja vapauttamisen lykkääminen on tarpeen rikoksen ehkäisemiseksi. Komitea olisi halunnut vapauttaa elinkautisvangin joissakin tapauksissa jo 10 vuoden jälkeen, mutta tätä ehdotusta ei ole otettu mukaan vankeuslain jatkovalmisteluun.

Mahdollisesta uudesta laista huolimatta armahdusmenettely jää voimaan. Lakiin kirjatun menettelyn rinnalla kulkisi armahdusmenettelyn ytimen mukainen, yksilölliseen ja erityiset syyt huomioon ottava armahdusväylä. Elinkautisvangille se tarkoittaisi, että hän yksin on vastuussa armahdusmenettelyn aloittamisesta ja perusteluaineiston valmistamisesta.

Voinee hyvällä syyllä todeta, että nykyiset elinkautisvangit ovat rikoksen laadun ja siihen johtaneiden syiden ja kokonaisarvioinnin osalta erilaisia kuin vuosina 1980–1999 armahdetut elinkautisvangit. Tätä taustaa vasten on ymmär-

rettävää, että armahdusten määrä on ollut viime vuosina vähäinen. Tällöin myös ymmärtää, että pyrkimyksenä on säätää vapauttamisajankohta, joka ottaa huomioon nyt valitsevan tilanteen.

Mutta elinkautisvankien joukossa on edelleen niitä, joista vankeinhoidossa mielellään sanotaan, että todennäköisesti ainutkertainen, vaikeaan elämäntilanteeseen liittyvä valitettava tapahtuma. Näille vapautumisen mahdollistaminen ennen 12 vuoden määräaikaan tuntuisi yksilöllisen harkinnan mukaan tarkoituksenmukaiselta. Tätä puoltaisi myös se, että näillä perusteiden puolet ja toteutuneet armahdukset ovat vastanneet ennako-odotuksia, uusimisia ei ole sanottavasti ollut. ■

Marjatta Kaijalainen on Jokelan vankilan johtaja. Artikkelin perustuu hänen lisensiaattityöhönsä Murhasta elinkautiseen vankeuteen tuomitun vapautuminen. Helsingin yliopisto 2002.

Kirjoittaja työskentelee kirkkohallituksessa kriminaalityön sihteerinä ja on PFF:n puheenjohtaja. Hän on ollut on myös Helsingin tutkintavankilan pastori.

Kristillistä kriminaalityötä tarvitaan

Kristillisellä kriminaalityöllä on pitkä historia eikä sen tarve ole kadonnut hyvinvointiyhteiskunnastakaan, päinvastoin. Viime vuosina valtio ja kunnat ovat huolestuttavassakin määrin olleet jättämässä vastuuta seurakunnille ja kolmannelle sektorille. Toisaalta vaikuttaa myös siltä, että erityisesti yhdistyspohjaiset auttamisorganisaatiot ovat olleet ottamassa itselleen mahdollisimman suurta roolia turvatakseen oman olemassaolonsa ja resurssinsa.

Luterilaisella kirkolla on ollut vankeinhoidossa kiinteä paikka. Uskonnonvapauslain mukaan myös vangeilla on oikeus harjoittaa uskontoa. Vankilapapin virka onkin vankeinhoidon yksi vanhimpia virkoja. Tällä hetkellä maassamme on 17 päätoimista vankilapappia (vankeinhoitolaitoksen palveluksessa kirkon nimittämänä) ja kolme päätoimista vankiladiakonia (kirkon palkkaamina) sekä muutama osa-aikainen vankilapappi pienemmissä laitoksissa.

Vankilapappien ja -diakonien tilanne on vahva ja vakiintunut. He ovat pitkälle koulutettuja sielunhoidon ammattilaisia, joilla on myös kirkon ja vankeinhoidon tuki. Vankilasielunhoitajien työn suuntaa on mietitty pari viime vuoden aikana. Vankilasielunhoidon visiota tehdessä on oltu yhteydessä myös vankein-

hoidon ja laitosten johtoon.

Seurakuntien työntekijät tekevät vankiloissa merkittävän määrän työtä. Papit ja kanttorit toimittavat jumalanpalveluksia. Papit, diakonit ja nuorisonohjaajat ohjaavat monenlaisia ryhmätoimintoja ja käyvät tapaamassa vankeja henkilökohtaisen sielunhoidon merkeissä. Diakoniatyön kautta autetaan vankeja taloudellisesti ja sosiaalisesti sekä vankilassa että sieltä vapauduttua. Seurakunnilla on myös päihdekuntoutuslaitoksia, joihin vankeja lähtee kuntoutumaan.

Kriminaalityötä tekevien seurakuntien työntekijöillä on jo pidempään ollut tarvetta koulutukseen ja tukeen. Heille kehitelläänkin kirkkohallituksessa erityiskoulutusta. Samalla tavoitteena on edistää kriminaalityön yhteyksiä seurakun-

tien perustyöhön lasten, nuorten, perheiden, diakonian ja sielunhoidon työaloilla.

Seurakuntien ja kristillisten järjestöjen vapaaehtoistyöntekijöiden kriminaalityöllä on paitsi pitkä historia edelleen merkittävä rooli. Kyse on suurimmasta ryhmästä, joka vankiloiden ulkopuolelta osallistuu vankien hoitoon. Näiden vapaaehtoisten tarkkaa määrää on vaikea arvioida, mutta kyse on kolminumeroisesta luvusta. Toimintaa on jokaisessa laitoksessa, joissakin hyvinkin laajasti ja joissakin vähemmän.

VAPAAEHTOISIA PALVELEMAAN YHTEISKRISTILLINEN YHDISTYS

Kristillisen vapaaehtoistyön kenttä on hyvin moninainen, osin ehkä hajanainenkin. Luterilainen ja ortodoksinen kirk-

Jos halutaan vahvistaa vapaaehtoisten roolia yhteiskunnassa, on hyödyllistä panostaa myös taloudellisesti kolmannen sektorin kouluttamiseen ja tukemiseen.

ko, ns. vapaan suunnan seurakunnat eli mm. Helluntaiherätys, Vapaakirkko, Pelastusarmeija, Adventtikirkko, sekä eräät kristilliset järjestöt ja herätysliikkeet tekevät varsinaisen vankila- ja kriminaalityön. Työn tueksi on kaivattu yhteenliittymää, joka vastaisi koulutuksen ja yhteisen neuvonpidon järjestämisestä.

Tällaiseksi vapaaehtoisia palvelevaksi yhteiskristilliseksi yhteenliittymäksi on perustettu Prison Fellowship Finland (PFF) – Vankien ystäväverkosto ry. (Ehkä osuvampi nimi olisi Vankien tukiverkosto.) Se ei ole hallinnollinen organisaatio eikä sen tehtävä ole johtaa tai valvoa. Osovinta on puhua organisaation sijaan liikkeestä.

PFF on osa kansainvälistä vankiloiden kristillisen vapaaehtoistyön liikettä, jossa yhtenä maailmanlaajuisena kattojärjestönä toimii Prison Fellowship International (PFI). PFI:n toiminta painottuu projekteihin, joilla tuetaan kristillistä vankilatyötä erityisesti Afrikassa, Aasiassa, Etelä-Amerikassa ja Itä-Euroopassa. Maissa, joissa ei ole vankilapappeja, PFI:n ihmiset hoitavat osaltaan vankiloiden hengellistä, sielunhoidollista ja diakonista työtä.

PFF TOIMII YHTEYSKANAVANA JA KOULUTTAJANA

PFF:n hallitus muodostuu eri kirkkojen ja seurakuntien edustajista. Yhteyttä pidetään myös vankiloihin, erityisesti vankilapappeihin. Vankeinhoitolaitoksen ja oikeusministeriön edustajia on pyydetty puhujiksi PFF:n tilaisuuksiin. PFF toimii siten yhteyskanavana sekä kristillisten kriminaalityön että niiden ja yhteiskunnan kriminaalipoliittisten toimijoiden välillä. PFF on käytettävissä myös silloin, kun kriminaalipoliittisen keskustelun osapuoleksi tahdotaan kutsua kristillinen kriminaalityö luterilaista kirkkoa laajemmin edustettuna.

PFF:n keskeinen tavoite on kristillisen vapaaehtoistyön koulutuksesta huolehtiminen. Vankilat ja seurakunnat ovat toki järjestäneet monenlaista koulutusta ja niin tulee edelleenkin olla. PFF keskittyy valtakunnalliseen ja vankeinhoitoalueittaiseen koulutukseen. Alueittaisen koulutuksen toteutuksesta vastaavat lähinnä paikalliset toimijat. Vaikka kaikkea ei voi pakottaa yhteen muottiin, on mahdollista rakentaa peruskoulutuskonaisuus, joka evästää vapaaehtoistyöntekijöitä ajankohtaisella tiedolla.

Kauniaisissa lokakuussa pidettyyn PFF:n valtakunnalliseen seminaariin koontui lähes sata henkeä opiskelemaan ja saamaan kokemusten jakamisen kautta laajempaa viitekehystä arkiselle työlleen. Järjestäjinä koimme vahvasti myös sen, että vankiloiden vapaaehtoistyöntekijät ansaitsevat edes keran vuodessa tulla palkituiksi virkistävän yhdessäolon ja tasokkaan ohjelman kautta.

PFF:n toiminnalla on siis vapaaehtoistyötä tekeviä ja heidän taustayhteisöjään palveleva rooli. Yhdistyksen koko olemassaolo riippuu siitä, toteutuuko tämä yhteen kokoava ja tukea antava tehtävä toivotulla tavalla. Jos ei, on etsittävä muita vaihtoehtoja.

Kristillisen vankilatyön saralla suomalaisilla on varmasti annettavaa myös kansainvälisesti. Meihin voi ottaa yhteyttä, jos tarvitaan tukea hengellisen, sielunhoidollisen ja diakonisen työn kehittämisen esimerkiksi Itä-Euroopan maissa tai kauempanakin. Kirkoilla on toki myös omat yhteytensä, esim. Suomen luterilainen kirkko tukee vahvasti Viron kirkollista vankila- ja kriminaalialueittaisen vankilatyötä. Useissa maissa on murrosten jäljiltä havaittu sellaista arvotyhjiötä, johon innokkaimmat uskovat ryntäävät välillä murheellisinkin tuloksin. PFF:n toimintaa voi pitää realistisena ja kiihkoilemattomana.

HAASTEITA JA TOIVOMUKSIA

Kriminaalipoliittisille vallankäyttäjille ja virallisen yhteiskunnan edustajille: Toivomme, että jatkossakin olisi myös kristillisen kriminaalityön edustajilla paikka ja yhteys vankeinhoitoa ja muuta kriminaalityötä koskevissa pöydissä. Kristillinen on tässä yhteydessä luterilaisuutta laajempi käsite. Esimerkiksi helluntaiherätys ja Pelastusarmeija tekevät laajaa päihdetyötä.

Vankiloille: Toivomme, että vankilat tukisivat selkeästi vapaaehtoistyötä. Vankilat saavat vapaaehtoisväeltä suuren työpanoksen. Ei liene liikaa toivottu, että vastapalveluksena laitokset tukisivat vapaaehtoistyöntekijöitään vaikkapa koulutustapahtumiin osallistumisessa. Monet heistä eivät saa taustayhteisöiltään edes matkarahaa. Jos halutaan vahvistaa vapaaehtoisten roolia yhteiskunnassa, on hyödyllistä panostaa myös taloudellisesti kolmannen sektorin kouluttamiseen ja tukemiseen. Siihen sijoitettu pääoma kasvaa parhaimmillaan hyvän koron.

Kristilliselle kriminaalityölle: Toivomme, että yhteistyö sekä seurakuntien kesken että niiden ja virallisen yhteiskunnan välillä syvenee. Selkeä käsitys tavoitteista ja keinoista, oikeuksista ja rajoista on kaikkien etu, erityisesti työn kohteiden. Toivomme keskinäisen kunnioituksen henkeä molemmin puolin. Usein ratkaisevaa on arjessa toteutuva huomaavaisuus ja joustavuus, yhteistyö. ■

Kirjoittaja työskentelee yhteiskunnallisten aineiden yliopettajana Vankeinhoidon koulutuskeskuksessa.

Realistit ja idealistit

Viimeaikojen Suomen kriminaalipoliittista keskustelua seurattaessa on tuntunut, että meillä on vain kaksi vaihtoehtoa: kriminaalipoliittikka on joko humaania tai sitten ei. Joissakin puheenvuoroissa kriminaalipoliitikkoja on jaoteltu päinvastoin kuin sananmukaisesti pitäisi. Liberaaleiksi on kutsuttu niitä, jotka yrittävät säilyttää jotain vanhaa 1970-luvulta, ja konservatiiveiksi niitä, jotka haluaisivat muutosta.

Tosiasiassa koulukunnat ovat monimuotoisempia ja useampia sävyjä löytyy jopa Suomessa. Tällöin tarvitaan kuitenkin analyttisempää otetta kuin keskustelussa on ollut. Sävyjä voidaan hakea esimerkiksi brittien käyttämän jaottelun pohjalta. Britit puhuvat idealisteista ja realisteista, ja jakavat molemmat vielä oikeistoon ja vasemmistoon.

Oikeistoidealismi edustaa hyvin vanhaa ja yksinkertaista ajattelutapaa, jossa liiat kriminologiset pohdinnat ovat vain haitaksi. Rikollisuuden syitä ei tarvitse selvittää ja rikollisuusongelman ratkaisevat pitkät rangaistukset ja ankeat vankilaolot. Tämä on vahva näkemys tänä päivänä lähinnä muualla kuin kriminaalipoliittikan asiantuntijoiden piirissä.

Vasemmistoidealismia tuntevat hyvin ne, jotka muistavat 1960- ja 1970-luvun keskustelun. Aatesuunta on saanut vaihteita marxilaisesta teoriasta ja lei-

mautumisteoriasta. Rikosta pidetään usein vain sosiaalisena konstruktiona. Valtio määrittelee jotkin teot rikoksiksi, jotta se voisi kurittaa köyhiä. Ajattelussa oli myös romanttisia piirteitä. Rikollisia ei ehkä nähty ihan vallankumouksellisina vapauttajina, mutta ainakin jonkinlaisina robinhoodeina.

Rikollisuuden synnä pidettiin rakenteellisia tekijöitä, eikä yksilöllisistä biologis-psykkisistä tekijöistä juurikaan suostuttu keskustelemaan. Rikollisuutta ja sen pelkoa ei nähty suurena ongelmana. Moni selitti rikollisuuden kasvun johtuvan tilastointitapojen muutoksista ja muista vastaavista syistä. Rikollisuutta pidettiin urbaaniin ympäristöön kuuluvana normaalina ilmiönä, ihmisten sietokykyä, toleranssia on vain lisättävä.

Vasemmistoidealitit ovat erityisen kriittisiä rikosoikeusjärjestelmää kohtaan. Suomessakin jotkut oikeusfilosofit ajattelevat, että varsinainen rikollisuusongelma on rikoslaki itsessään, jonka

tehtävänä ei suinkaan ole rikosten vähentäminen vaan rikollisuuden tuottaminen, ylläpito ja hallinnointi niin kuin Foucault opettaa. Ilman rikoslainsäädäntöä ei varsinaisesti olisi rikollisuutta vaan ainoastaan yksittäisiä konflikteja. On jopa luotu utopioita, että koko rikoslaki ja rangaistusjärjestelmä kumottaisiin (abolitionismi).

Kuvaukseni voi olla osin kärjisty, ja idealismin sisällä on monta sävyä. Mutta suuntaus itsekin kärjisti, mitä voi selittää se, että sitä vastassa oli hyvin vanhakantainen ja kohtuuton järjestelmä, jonka uudistamisessa utopiat saattoivat olla tarpeellisia.

Realismi syntyi viimeistään 1980-luvun alussa. Siinäkin on laitansa, mutta myös niitä yhdistäviä tekijöitä. Molemmilla laidoilla tunnustetaan, että rikollisuus on todellinen ongelma ja että rikollisuudel-

Sävyjä kriminaalipoliittiseen keskusteluun voidaan hakea esimerkiksi brittien käyttämän jaot- telun pohjalta. He puhuvat idealisteista ja realisteista.

la on tuhoisia yhteiskunnallisia vaikutuksia. Ja edelleen, että on rikollisuusegelmaan on puututtava, vaikka kaikki tunnustavat, että mitään ihmelääkettä siihen ei ole. Realismin oikea laita näkyi voimakkaammin Yhdysvalloissa ja vasen Britanniassa.

Oikeistorealismien tärkein edustaja on James Q. Wilson, jonka kirjoituksilla on ollut suuri vaikutus myös käytännön kriminaalipoliitikassa. Oikeistorealistit eivät haasta oikeusjärjestelmän perusteita, ja erityisesti he suuntaavat huomion ns. katurikollisuuteen. Suuntaus ei kokonaan hylkää rikollisuuden syyteorioita, mutta keskittyy erityisesti yksilöllisen käyttäytymiseen.

Perhe on keskeisessä asemassa. Se ketkä ovat potentiaalisia rikollisia määräytyy biologisesti, mutta viime kädessä sosialisatio, tai pikemminkin siinä epäonnistuminen, ratkaisee kenestä todella tulee rikollinen. Yksinhuoltajaperheet ovat suurin ongelma. "Aviottomat lapset eivät ole vain huolimattomuutta, ne ovat kirous", toteaa Wilson.

Oikeistorealistit kritisoivat ajatusta, että hyvinvoinnin lisääminen vähentäisi automaattisesti rikollisuutta. Heidän mukaansa on pikemminkin käynyt päinvastoin. Keskeistä ovat yksilölliset valinnat ja perinteisten arvojen palauttaminen. Lisäksi korostetaan pragmatismia. Oikeita ovat vain ne teorit, joita soveltamalla saadaan tulosta aikaan. Tässä koulukunnalla on yhteytensä ns. what works -liikkeeseen.

Wilson loi yhdessä George Kellingin kanssa myös kuuluisan "rikotut ikkunat"-teorian, jonka mukaan mm. poliisin tulee puuttua kaikkein pienimpiinkin rikkomuksiin, koska ne luovat pohjan moraalien ja itsekunnioituksen rappeutumiselle ja vakaville rikoksille. Vastuu on myös asukkailla. Jos he eivät kykene tai halua vaikuttaa asuma-alueensa olosuhteisiin, niin kärsikööt itse seuraukset, jotka aiheutuvat alueiden rappeutumisesta.

Tältä osin suuntaus on vaikuttanut monenlaisiin rikostorjuntatoimiin ja ns. nolatoleranssikeskusteluun.

Vasemmistorealismi syntyi vasemmistorealismien kritiikistä ja se on saanut vaikutteita feministisestä kriminologiasta. Huomattiin, että paitsi rikolliset myös rikosten uhrit ovat yhteiskunnan huono-osaisia. Tyypillinen ryöstön uhri ei ollutkaan keskiluokkainen mies, vaan musta, työtön yksinhuoltajanainen. Huono-osaisille uhuriutuminen tuottaa kaksinkertaisen taakan. Rikollisuuden kasvu rapauttaa yhteisöjä, ja rikollisuuden pelko on todellinen ongelma vaikkei se olisi-kaan tilastollisesti perusteltua.

Vasemmistorealismi korostaa kokonaisvaltaisuutta. Rikollisuutta on tarkasteltava makro- ja mikrotasolla. Rikollisuuden "neliön" kulmat: rikoksenteijät, uhrit, virallinen kontrolli ja epävirallinen kontrolli ovat yhteydessä toisiinsa. Oleellista on tutkia näiden vuorovaikutusta. Niissä tapahtuneet muutokset voivat selittää, miksi esimerkiksi murrot ovat jollain alueella rajusti lisääntyneet. Tarvitaan sekä toiminnan (rikos) että reaktion (rikosoikeus) analyysia. Sosiaalista konstruktionismia lähestytään ajatuksessa, jonka mukaan mitään olemuksellisesti rikollista ei ole olemassa. Rikos on jatkuvasti muuttuva käsite.

Vasemmistorealismi haluaa keskustella rikollisuuden syistä ja myöntää niiden monimuotoisuuden. Biologiallakin on osansa, mutta rikollisuudessa keskeinen tekijä on kuitenkin sosiaalinen deprivatio. Sen ei tarvitse olla absoluuttista köyhyyttä ja köyhtymistä, suhteellisesti koettu epäoikeudenmukaisuus riittää. Tällä on yhteyksiä anomiateoriaan. Suhteellista deprivatiota voi ilmetä taloudellisen aseman kaikilla tasoilla, ja sillä voidaan selittää myös "parempiosaisten" talousrikoksia. Nyky-yhteis-

kunta on varsin kyvykäs luomaan jatkuvasti uusia mahdollisuuksia suhteellisen deprivatioon kokemiseen. Merkkituotteet ovat hyvä esimerkki. Niken lenkitossujen vuoksi on tehty monta murhaa. Deprivatio luo pohjaa myös rikollisten alakulttuurien syntymiseen.

Vasemmistorealismi pyrkii hylkäämään determinismin. Rikollisuus ei määräydy olosuhteista, tilanteesta, biologiasta tai psykologiasta. Rikollisuus on myös yksilöllisiä valintoja. Oikeistorealistinen ajatus, jossa rikoksenteijät nähdään vain rationaalisina saalistajina, kuitenkin hylätään. Rikoskontrollijärjestelmän tulee tuottaa oikeudenmukaisuutta eikä vain kuria ja järjestystä. Muussa tapauksessa vieraantuminen ja frustraatio lisääntyvät yhteiskunnan eri osissa ja sillä voi olla vakavia seurauksia. Vasemmistorealistien mukaan tutkimukset Ison-Britannian lukuisista mella-koista todistavat tämän argumentin puolesta.

Keskeinen vasemmistorealisti Jock Young kirjoittaa: "...on sitouduttava muutokseen, mutta se ei saa olla pelkästään utooppinen, ja on vaikutettava välittömästi, mutta ei saa olla vain teknokraattinen ja pragmaattinen".

Koulukunnat eivät esiinny puhtaina ja moni huomaa omaavansa ajatuksia eri koulukunnista. Mutta kiistatta on myös perustavanlaatuisia erilaisia käsityksiä siitä, mistä rikollisuudessa ja rikollisuuteen suhtautumisessa oikeastaan on kysymys. Siksi edelleen tarvitaan teoreettista keskustelua. ■

Vankeinhoito Afganistanissa: oikeutta vai vallankäyttöä?

Afganistanissa oikeus ja laillisuus on perustunut ja perustuu edelleenkin pitkälti heimotapoihin ja perinteisiin sekä Koraaniin nojaavaan islamilaiseen lakiin. Erityisesti näin on maaseudulla, Kabulissa ja muissa suuremmissa kaupungeissa myös kirjoitettu laki ohjaa oikeudenkäyttöä.

Talebaniin valtakauden päättyminen palautti voimaan vuoden 1964 perustuslain, joka on hyvin edistysellinen. Ketään ei esimerkiksi ei saa rangaista ilman oikeuden päätöstä eikä muusta kuin laissa määritellystä rikoksesta. Vapaudenriiston tulee perustua lakiin; vangitsemisesta päättää tuomioistuin. Käytännössä vangitseminen voi perustua paikallisen sotapäällikön päätökseen, jonka perustana ei aina ole lain tai perinteiden vastainen teko vaan pikemmin vihollisen eliminointi. Sotapäälliköillä on myös omia vankiloita, joiden sijaintia ja määrä ei tiedetä.

Poliittisia vangeista suurin osa on talebaneja, joiden kohtalo on vielä auki. Heidän vangitsemisensä ei perustu yksilöityyn päätökseen eikä oikeudenkäynnistä ole tietoa. Yleensä heidät on sijoitettu vankilassa erilliselle osastolle. Kabulissa ja maan pohjoisosissa on erillisiä turvallisuuspoliisin vankiloita.

Varsinainen rikollisuus on samantapaista kuin muuallakin maailmassa. Perinteet, kulttuuri ja uskonto näkyvät erityisesti naisten rikollisuudessa. Suurin osa naisvangeista on syyllistynyt moraalirikoksiin: aviorikoksiin, kieltäytymiseen pakkoavioliitosta, perheensä jättämiseen, aviottoman lapsen saamiseen

jne. Moni nuori tyttö ja nainen on perheensä hylkäämänä vankilassa ikään kuin turvakodissa.

Lain mukaan nuoria rikosentekijöitä varten tulisi olla erityisiä kasvatustaitoksia. Rikosoikeudellinen ikäraja on 7 vuotta ja nuoret jaotellaan ikäryhmiin: 7–12-vuotiaat, 13–15-vuotiaat ja 16–17-vuotiaat. Kaikkein nuorimmat tulisi palauttaa perheensä pariin ja valvontaan ja vain vanhimmat voitaisiin tuomita vankilaan hyvin vakavista rikoksista. Koska kasvatustaitoksia ei ole, myös nuoret on sijoitettu vankiloihin. Useimmiten heille on varattu oma huone, vain yhdessä vankilassa on erillinen nuoriso-osasto.

VANKEINHOIDOSSA PULAA RESURSSISTA

Vankeinhoito kuuluu sisäministeriölle ja on osa poliisin tehtäväkenttää. Sisäministeriön vankeinhoito-osasto johtaa muodollisesti varsinaisia vankiloita ja poliisivankilat ovat paikallisen poliisipäällikön tai turvallisuuspoliisin vastuulla. Keskushallinnon heikkouden vuoksi vankeinhoito-osastolla ei käytännössä ole valtaa.

Vankilarakennukset ovat monin paikoin tuhoutuneet sodassa ja vankilakäyttöön on otettu toimistorakennuksia tai toimitaan vankiloiden vähiten vaurioituneissa osissa.

Lukuunottamatta suurta Pule-Charkhyn keskusvankilaa Kabulin lähellä (joka ei tällä hetkellä ole käytössä) vankilat ovat perinteisesti savitiilisiä tai betonisä, pääosin yksikerroksisia rakennuksia muurin sisällä. Varsinaisia ulko-ovia ei

ole ja asuinhuoneiden ovet ovat avoimia tai puuttuvat. Valoa antavat erikokoiset ikkunat. Asuinhuoneiden kalustuksena on ohuita mattoja ja makuualustoina patjoja, tosin niitäkään ei riitä jokaiselle. Asuinhuoneessa on yleensä ruokailu- ja keittovälineitä ja pieni kaasukeitin. WC- ja pesutilat ovat rakennuksen ulkosivustalla tai pihan perällä. Paremmin säilyneissä vankiloissa on yleensä työtilojakin.

Vankeus- ja tutkintavankeja ei erotella toisistaan, sen sijaan naisten osastot ovat tiukasti erillään muusta vankilasta ja sinne kulkua valvotaan lukitusjärjestelmien. Naisosastoilla on myös pelkästään naispuolista henkilökuntaa.

Yleensä vangeille tarjotaan ruokaa. Kabulissa vangit ovat kuitenkin täysin riippuvaisia omaisista. Vangit, joilla ei ole omaisia, ovat vuorostaan riippuvaisia muista vangeista. Huonoin tilanne on naisilla, joilla ei useinkaan ole perhettä tukena.

Tapaamiset sallitaan, ja ne tapahtuvat yleensä vankiloiden pihalla. Työnteon merkitys tunnustetaan, mutta työtoimintaan ei yleensä ole varoja. Joissain vankiloissa paikalliset mullah'it antavat uskonnollista opetusta ja opetusviranomaiset luku- ja kirjoitusopetusta, johon myös vankilan henkilökunta voi osallistua. Kaikissa vankiloissa on lääkäripalvelut, mutta lääke- ja tarvikkeet on huutava.

Jonkinlainen kurinpitäjärjestelmäkin on, mutta siitä ei ole juuri saatavissa tietoja. Yksinäisyyttä, tapaamisten epäämistä sekä neuvontaa ja ohjausta kerrotaan käytettävän. Minkäänlaisia eristys-

Kuvassa on Kabulin poliisivankilan pääportti.

tiloja en kuitenkaan ole nähnyt ja kysyessäni, mitä neuvonta ja ohjaus pitää sisällään, eräs johtaja kiirehti vakuuttamaan, että "emme me heitä hakkaa!" Päinvastaisiakin raportteja olen nähnyt.

Vangin vapauttamisesta päättää poliisipäällikkö, käytännössä ehdonalaiseen vapauteen ei päästetä. Osa vankeista vapautuu presidentin armahdusasetuksilla, joita annetaan uskonnollisen tai muun kansallisen merkkipäivän kunniaksi.

HENKILÖSTÖ POLIISEJA

Vankiloiden henkilöstö koostuu pelkästään poliiseista. Joukossa on Poliisiakatemiassa koulutuksensa saaneita upseereja, mutta valtaosa on poliisimiehiä, joista osa täysin kouluttamattomia, jopa luku- ja kirjoitustaidottomia. Poliisiakatemiassa ei ole erillistä vankeinhoidokoulutusta, mutta yleiseen poliisikoulutukseen sisältyy jonkin verran vankeinhoidollisia ja ihmisoikeusaineita.

Tarkkoja vankeinhoidon henkilömääriä ei ole, mutta yleensä henkilökuntaa sanotaan olevan riittävästi. Henkilökunnalle ei ole maksettu moneen kuukauteen palkkoja, tosin upseerit ovat tässäkin paremmassa asemassa. Osa pal-kasta maksetaan ruokana.

KEHITYSTÄ JA UUDISTUSTARPEITA

Nykyisen vankeinhoidon perusta on paljolti Neuvostoliiton miehityksen ajalta. Oman hallintokulttuurin ja -perinteiden puuttuminen näkyy mm. siinä, että pitemmän aikavälin suunnittelu tuntuu vaikealta ja asiat nähdään sellaisina, kuin ne olivat ennen Taleban-hallintoa.

Vankeinhoidon päällimmäisenä toiveena on rakennusten jälleen rakentaminen ja peruskorjaaminen. Tämä onkin ymmärrettävää 23 vuoden sodankäynnin jälkeen. Sen sijaan toimintojen uudistaminen ja resurssitarpeet tuntuvat vieraalta. "Antakaa minulle ensin vankila, sen jälkeen voimme keskustella säännöistä", oli vankeinhoitokenraalin vastaus, kun otin ensimmäisen kerran puheeksi Vankikäsittelyn vähimmäissäännöt. Nyt säännöt on käännetty paikalliselle kielelle ja jaettu ympäri maan.

Tämän vuoden lopulla aloitetaan ensimmäiset, ulkomaisen avun turvin toteutettavat vankeinhoitoprojektit. Niihin kuuluu Kabulin vankitilojen perusparannusta ja kohentamista, henkilökunnan koulutusohjelma sekä kansainvälisten sopimusten ja muiden asiakirjojen kääntämistä paikallisille kielille. Projektit toteutetaan Italian ja Itävallan rahoituksella. Koulutuksesta vastaa kansainvälinen

järjestö, Penal Reform International (PRI), jota tukee lähinnä Englanti. Koulutusprojektille haetaan myös Suomen tukea. Projekteissa on myös toiminnallisia uudistusvelvoitteita.

Vankeinhoidon siirtäminen oikeusministeriön alaisuuteen on pitkän tähtäyksen tavoite, jota ei nykyisessä tilanteessa vielä ole mahdollista toteuttaa. Sisäministeriössä on kuitenkin käsiteltävänä organisaation muutosehdotus, jonka mukaan vankeinhoito siirrettäisiin omaksi vastuualueekseen.

Afgaanihallitus on valmistellut ensimmäistä kehitysbudjettiaan, jossa määritellään jälleenrakentamisen painopistealueet ja niihin tarvittava rahoitus. Budjetti ei noudata ministeriöjako, vaan kyse on toiminnallisesta jaottelusta. Vaikka vankeinhoito kuuluu edelleen sisäministeriön alaisuuteen, se on budjetoitu oikeusjärjestyksen alle, eikä sitä siis käsitellä poliisitoimen osana ja turvallisuuskysymyksenä. Hallituksella ei ole omia varoja, vaan kaikki tarvittava rahoitus on saatava kansainväliseltä yhteisöltä.

Nähtäväksi jää, onko maahan luotavissa yhtenäistä, koko maan kattavaa vankeinhoitojärjestelmää. Tällä hetkellä Kabul on oma maailmansa ja elämä pääkaupungin ulkopuolella noudattaa omia tapoja ja perinteitä. On myös muistettava, ettei kansainvälisiä sääntöjä ja suosituksia voi soveltaa sellaisinaan, vaan aina on huomioitava kunkin maan historia, perinteet ja kulttuuri. Kun meillä yhden hengen sellin katsotaan takaavan vangille yksityisyyden suojan, toisessa kulttuurissa se merkitsee ylimääräistä rangaistusta. Perustavaa laatua olevista ihmis- ja siviilioikeuksista ei mikään vankeinhoitojärjestelmä kuitenkaan saisi tinkiä.

Kirjoittaja on Kabulissa YK:n vankeinhoito-asiain erityisneuvonantajana.

Syytettyjen kontrollia New Yorkissa

Yhdysvalloissa ratkaisuksi oikeudenkäyntien peruuntumiseen ja rikoksesta syytettyjen pakoluun tarjotaan mm. kyselyä, jossa selvitetään syytetyn sosiaalisia olosuhteita. Ennustemalli perustuu oletukseen, että lailliseen yhteiskuntaan sitovien sosiaalisten suhteiden vahvuus vaikuttaa ratkaisevasti rikoksesta syytetyn motivaatioon ilmestyä oikeuden eteen.

Helsingin Sanomat raportoi keuhkolla, että suuri määrä rikosjutujen oikeuskäsittelyistä peruuntuu, kun syytetty jättää saapumatta paikalle. Sekä oikeusministeri Koskinen että sisäministeri Itälä katsoivat, että poliisille tulisi antaa valtuudet ottaa pakoilevat syytettyt talteen päivää ennen oikeudenkäyntiä.

Kriminaalipolitiikan kannalta Yhdysvallat on monessa suhteessa skandinaavisten periaatteiden vastakohta. Tämä havainto koskee myös rikoksesta syytettyjen kohtelua. Pretrial -järjestelmän tarkoituksena on selvittää, millä ehdoin syytetty voidaan päästää vapaalle jalalle odottamaan jutun käsittelyä. Toisin sanoen rikoksesta syytetyn on "ansaittava" oikeus vapauteen. Yksi tapa on maksaa tuomarin asettama takuu (bail). Jos syytetty jättää ilmestymättä, hän menettää tämän summan valtiolle.

Amerikkalaisessa rikostuomioistuimessa syytetty voidaan päästää vapaaksi myös ilman takuuta, "omantunnon varassa" (release on own recognizance). Valtakunnalliseksi levinneen käytännön taustalla on mielenkiintoinen historia: Vuonna 1960 eräs new yorkilainen liikemies sai tietää, että kaupungin

vankiloissa virui satoja syytettyjä odottamassa oikeudenkäyntiä, joskus jopa vuoden verran, vain sen takia, ettei heillä ollut varaa maksaa takuusummaa. Hän esitti yhdessä lehtimiesystävänsä kanssa reformia, jonka perusoivalluksena oli se, että halukkuus saapua oikeuteen riippuu epäillyn sosiaalisista olosuhteista.

Idean pohjalta käynnistetty tutkimusprojekti kehitti päätöksentekoa ohjaavan kyselyn. Keskeistä ennustemallissa on oletus, että lailliseen yhteiskuntaan sitovien sosiaalisten suhteiden vahvuus vaikuttaa ratkaisevasti motivaatioon ilmestyä oikeuden eteen. Oletetaan, että ihmiset, joilla on perhe ja työpaikka, saapuvat raastupaan sovitulla tavalla, kun taas esimerkiksi työttömällä sinkuilla kynnys lintsata on matalampi, koska heillä on vähemmän menetettävää.

SOSIAALISISTA SITEISTÄ KERÄTÄÄN TIETOA

Tämän teorian mukaisesti kaikista New York Cityssä pidätetyistä henkilöistä pyritään keräämään tietoja, jotka kuvaavat heidän sosiaalisten siteidensä vahvuutta. Tärkein tietojen hankinnan muoto on vapaaehtoinen kysely, jonka tekee tä-

hän tarkoitukseen palkattu virkailija. Porkkanaksi tarjotaan sitä, että kyselyyn osallistuminen parantaa mahdollisuutta päästä vapaalle jalalle ilman takuusummaa.

Kysely noudattaa kaavamaisesti yksityiskohtaista lomaketta, jonka avulla selvitetään: 1) onko epäilyllä puhelinta ja sen numero, 2) onko hän asunut nykyisessä osoitteessaan vähintään puoli vuotta, 3) tuleeko joku hänen lähipiiriinsä kuuluva henkilö mukaan oikeuteen, 4) asuuko hän samassa kotitaloudessa huoltajansa tai puolisonsa kanssa, 5) käykö hän kokopäiväisesti vakinaisessa työpaikassa tai oppilaitoksessa ja 6) sijaitseeko hänen kotipaikkansa New Yorkin osavaltioon kuuluvalle osalle New York Cityn suurkaupunkialuetta.

Lopuksi haastateltavaa pyydetään antamaan sellaisen henkilöiden yhteystiedot, jotka kykenevät vahvistamaan näiden tietojen paikkansapitävyyden ja kirjatut tiedot pyritään tarkistamaan heti puhelimitse. Myös osavaltion rikosrekisterikeskukselta pyydetään asiakasta koskeva lausunto, josta ilmenee mm. aiemmat tuomiot sekä mahdolliset aiemmat tuomioistuimeen saapumatta

jättämiset.

Näiden kolmen lähteen perusteella virkailija laatii tuomioistuimelle paketin, jonka keskeinen sisältö tiivistyy muodollisen pisteytyksen mukaiseen leimaan.

Paras mahdollinen leima, varaukseton suositus, edellyttää, että kysymyksistä 2, 4, ja 5 ja lisäksi vähintään yksi muu kohta kyetään vahvistamaan oikeiksi. Sosiaalisten siteiden vahvuus katsotaan riittämättömäksi, mikäli korkeintaan kaksi kohdista voidaan todentaa. Näiden ääripäiden väliin jääville tapauksille annetaan ehdollinen suositus.

Sosiaalisten siteiden vahvuudesta riippumatta kenellekään ei voida suositella vapauttamista, mikäli kiinni otetut asuvat joko New Yorkin suurkaupunkialueen tai osavaltion ulkopuolella, jokin haastattelussa annetuista tiedoista osoittautuu virheelliseksi, aiempi rikoshistoria osoittaa merkittävää pakoriskiä tai syytteen vakavuus edellyttää säilöntää (esim. murha).

On syytä korostaa, että tähän kyseeseen perustuva suositus ei ole rikostuomioistuimen päätöksentekoa sitova dokumentti. Tuomarin on mahdollista määrätä vangittavaksi henkilö, jota suo-

sitellaan laskettavan vapaaksi tai vapauttaa esimerkiksi sellainen, jonka sosiaaliset siteet eivät tätä edellyttäisi.

MALLIN ENNUSTEARVO

Mallin ennustearvoa voidaan testata tarkastelemalla saapumatta jättämisen yleisyyttä sosiaalisten siteiden eri vahvuusluokissa.

Oheinen kuvio havainnollistaa syytettyä koskevien kysely- ja taustatietojen merkitystä poissaolojen ennustamisessa. Ainoastaan 3,9 prosenttia varauksellisen vapauttamissuosituksen saaneista ei ilmesty juttunsa käsittelyyn. Varauksellisen vapauttamissuosituksen saaneilla vastaava osuus on aavistuksen verran korkeampi (5%). Lähes 10 prosenttia niistä, joita koskevan selvityksen perusteella vapaaksi laskemista ei suositella, jättää saapumatta oikeuden eteen. Ilman suositusta vapautetut ovat siis noin kaksi kertaa todennäköisempiä pakoilijoita.

On syytä olettaa, että sellaiset henkilöt, jotka lasketaan vapaaksi heikoista sosiaalisista siteistä huolimatta ovat muissa pakoiluriskiinkin vaikuttavissa suhteissa poikkeuksellisen "turvallisia" ta-

pauksia (esim. ensikertalaisia). Tässä mielessä kuvion 1 tulokset saattavat aliarvioida sosiaalisten suhteiden todellista vaikutusta pakoilukäyttäytymiseen; kokeellisessa tutkimusasetelmassa yhteys olisi luultavasti vieläkin voimakkaampi.

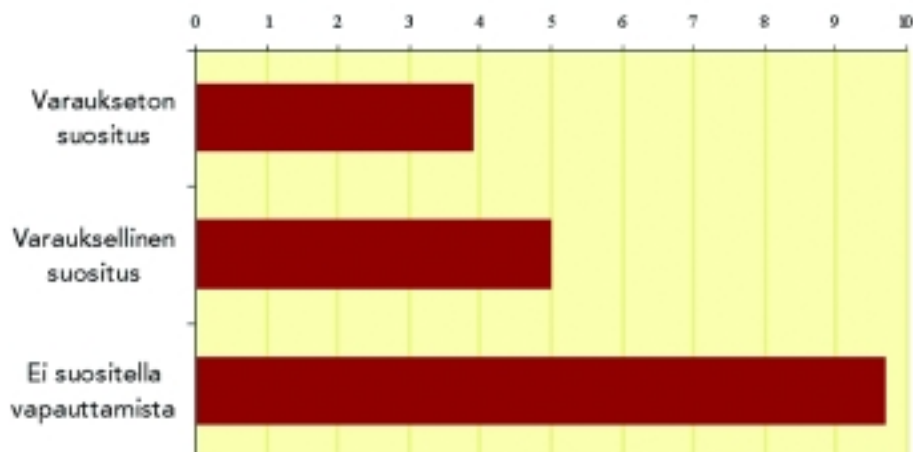
Ilman empiiristä tutkimusta on mahdollonta arvioida, kuinka hyvin vastaava malli toimisi Suomen oloissa. Tällaisen uudistuksen harkinnassa on myös syytä huomioida siitä koituvat kustannukset. 8 miljoonan asukkaan New York Cityssä työskentelee yli 150 virkailijaa, joiden tehtävänä on kerätä ja tarkistaa vangitujen taustatietoja. Heillä on omat työtilat jokaisen säilöntäsellin yhteydessä. Järjestelmän tuottamaa tietokantaa pyöritetään reilun 20 hengen voimin ja tilastoja analysoidaan noin kymmenen tutkijan tutkimusosastossa.

New Yorkin kaupunki on parhaillaan uusimassa tietojen keruuseen ja tallentamiseen liittyvää teknologiaa. Lähitulevaisuudessa haastatteluista vastaavat virkailijat koodaavat kyselyn tulokset suoraan PDA- eli kämmentietokoneelle. Näin tallennetut tiedot voidaan lähettää elektronisesti suoraan järjestelmän tietokantaan. Uudistus vähentää byrokratiaa merkittävästi.

Suomalaisessa kännykkäkulttuurissa vastaavan järjestelmän tekninen toteutus luultavasti onnistuisi vieläkin tehokkaammin. Vieläkin merkittävämpi etu Suomen oloissa lienee se, että suuri osa pakoriskin todennäköisyyteen vaikuttavista tiedoista (esim. työ-, perhe- ja asuinolot) löytyy suoraan virallisista rekistereistä. Ensimmäinen askel tämän tyyppisen kokeilun toteuttamisessa edellyttää kuitenkin tutkimusta, jossa selvitetään keskeisimmät pakoilun todennäköisyyteen vaikuttavat tekijät.

Kirjoittaja on New York City Criminal Justice Agencyn vanhempi tutkija.

Rikostuomioistuimeen saapumatta jättäminen omantunnon varassa vapautettujen syytettyjen parissa vapauttamista koskevien suositusten eri luokissa (prosenttia), New York City, 2001.

■ ULLA MOHELL

Vankeuslakiuudistuksen valmistelu jatkuu

Vankeusrangaistuskomitea luovutti mietintönsä kesäkuussa 2001. Se sisälsi ehdotukset uudeksi vankeuslaiksi ja tutkintavankeuslaiksi sekä uudeksi ehdonalaista vapautumista koskevaksi rikoslain luvuksi. Komitean mietintö (KM 2001:6) on ollut laajalla lausuntokierroksella, jonka palautteen pohjalta lakeja jatkovalmistellaan. Hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle keväällä 2003.

Nykyinen rangaistusten täytäntöönpanosta annettu laki ja tutkintavankeuslaki ovat monin osin vanhentuneita. Useista täytäntöönpanoon liittyvistä asioista on säädely lakia alemman asteisin säännösin. Perustuslain 7 §:n mukaan vapautensa menettäneen oikeudet tulee turvata lailla. Myös muista vangin oikeuksista ja velvollisuuksista tulee säätää lain tasolla varsinkin, jos vangin perusoikeuksia joudutaan rajoittamaan.

Kokonaisuudistuksen lähtökohtana on säätää vankien oikeuksista ja velvollisuuksista sekä vankien perusoikeuksien rajoituksista täsmällisesti ja kattavasti lain tasolla perustuslain asettamien vaatimusten ja ihmisoikeussopimusten velvoitteiden mukaisesti. Lähtökohtana on myös ottaa huomioon vankiluvun koostumuksessa, vankeinhoidossa ja kriminaalipoliittisessa ajattelussa tapahtuneet muutokset. Lisäksi pyrkimyksenä on säännösten selkeyden lisääminen.

Komiteassa valmistellut lait ja ehdonalaista vapauttamista koskeva rikoslain luku sisältävät yhteensä lähes 400 pykälää.

Komitean hallituksen esityksen muo-

toon kirjoitettua ehdotusta on selostettu Haasteessa 2/2001.

LAUSUNTOPALAUTE PÄÄOSIN MYÖNTEISTÄ

Mietinnöstä pyydettiin lausunto yhteensä 122 taholta. Lausuntoja saapui yhteensä 92, joten vastausprosentti oli yli 75.

Yleisesti ottaen lausuntopalaute oli myönteistä. Kokonaisuudistusta pidettiin ilmeisen tarpeellisenä. Uudistusta sekä sen lähtökohtia ja toteutusta pidettiin kannatettavina ja onnistuneina. Lausunnoissa katsottiin myös, että ehdotus oli huolellisesti valmisteltu ja ehdotetut lait tulevat selkeyttämään nykyistä säätelyä.

Puutteena pidettiin sitä, ettei mietintö sisältänyt nykyisen seuraamusjärjestelmän kriittistä arviointia. Eri viranomaisten työnjaon, toimija- ja koordinaativastuun määrittäminen nähtiin tarpeellisenä. Periaatteellista kriminaalipoliittista ja rangaistusteoreettista pohdintaa sekä yleistä pohdintaa vankeuden asemasta rangaistusjärjestelmässä kaivattiin.

Lakisystemaattisesti kokonaisuutta

pidettiin pääosassa lausunnoista onnistuneena, vaikka eräät lausunnonantajat katsoivatkin ehdotetun rikoslain luvun sisältävän rikoslakiin soveltumattomia säännöksiä. Vankeuslain ja tutkintavankeuslain säännösten kokonaisuus sai ristiriitaista palautetta. Joissakin lausunnoista niiden katsottiin sisältävän tarpeetonta päällekkäisyyttä, kun taas toisissa nähtiin perustelluksi säätää tutkintavangin ja vankeusvangin asemasta, oikeuksista ja velvollisuuksista kattavasti kahdessa erillisessä laissa.

Vankeuslain sisältämistä säännöksistä myönteisimmän palautteen sai ehdotus rangaistusajan suunnitelmasta. Yleistä kannatusta lausunnoissa saivat myös ehdotukset täytäntöönpanon tavoitteesta, sijoittamis- ja siirtomenettelyn selkeyttämisestä, toimivaltuuksien ja asteellisen toimivallan nykyistä selkeämmästä määrittelystä sekä päätösvallan nykyistä laajemmasta delegoinnista. Säännöksiä, jotka mahdollistavat yhteistyön lisäämisen ja jatkumon kehittämisen eri viranomaisten kesken, pidettiin hyvinä.

Ongelmallisina nähtiin ehdotukset rangaistusajan laskemisesta sekä muu-

toksenhaun laajuudesta ja muutoksenhakumenettelystä. Sijoittajayksiköiden toimintaa toivottiin säädeltävän ehdotettua tarkemmin. Tutkintavankeuslain säännöksistä eniten palautetta aiheuttivat säännökset tutkintavangin sijoittamisesta sekä tutkintavangille määrättävistä yhteydenpitorajoituksista. Taloudellisia ja resurssivaikutuksia sekä valtion ja kuntien välistä kustannusjakoa nähtiin tarpeellisena selvittää mietinnössä esitettyä perusteellisemmin.

Rikoslain ehdotuksista yleistä kannatusta sai valvotun koevapauden-järjestelmä. Päätöksentekomenettely pakkolaitos- ja elinkautisvankien ehdonalaisesta vapauttamisesta esitettiin yhdenmukaistettavaksi.

MUUTOKSIA JATKOVALMISTELUSSA

Lausuntojen pohjalta lakien valmistelua on jatkettu oikeusministeriössä. Lausuntopalautteen perusteella on selvää, että lakiehdotuksiin tehdään varsin paljon muutoksia.

Lakien valmistelulle saatiin vuoden verran lisää aikaa, kun keväällä 2002 päätettiin, ettei lakipakettia anneta nykyiselle eduskunnalle. Lakien yksityiskohtainen sisältö ja myös eräät asialliset ratkaisut ovatkin vielä avoimina.

Ehdonalaista vapauttamista koskevien säännösten viimeistelyä jatketaan oikeusministeriön sisäisessä työryhmässä, jonka puheenjohtaja on apulaisosastopäällikkö Jarmo Littunen. Vankeuslain ja tutkintavankeuslain säännösten jatkovalmistelua varten on perustettu tiimi ("Vankeuslakitiimi"), jonka vetäjänä toimii ja jossa on jäseniä rikosseuraamusvirastosta, vankiloista ja kriminaalihuoltolaitoksen aluetoimistosta.

Lausunnoista tehty yhteenveto löytyy oikeusministeriön kotisivuilta osoitteessa www.om.fi/13391.htm.

Kirjoittaja on lainsäädäntöneuvos OM:n kriminaalipoliittisella osastolla.

Vankilaoikeuden perustamisesta 70 vuotta

Vankilaoikeuden toiminnassa mukana olleet juhlivat merkkipäivää Rikosseuraamusvirastossa. Kuvassa vas. Anja Antila, Olavi Heinonen, Anja Tulenheimo-Takki, Jaakko Rusokivi ja takana vas. Paavo Siltanen ja Raimo Taskinen.

Vankilaoikeuden ensimmäisestä istunnosta tuli kesällä kuluneeksi 70 vuotta. Vankilaoikeuden tehtävänä on päättää pakkolaitokseen eristämisestä. Yleisen tuomioistuimen asiana on antaa lausuma siitä, että vaarallinen rikoksenuusija voidaan määrätä eristettäväksi. Vuonna 1943 vankilaoikeuden tehtäväksi tuli myös nuorisovankilaan määrittämisestä päättäminen.

Vuoden 1932 eristämislaille pyrittiin kroonisten rikoksenteekijöiden eristämiseen rangaistusajaksi pitemmäksi ajaksi. Eristäminen nähtiin tehokkaana keinona suojella yhteiskuntaa näiden kroonikoiden rikoksilta ja turmiolliselta vaikutukselta.

Uutta eristämislakia 1953 säädettäessä pidettiin tärkeänä, että "lukuisiin varkausrikoksiin syyllistyneet toimetonta elämää viettävät väkijuomien väärinkäyttäjät" voidaan eristää pakkolaitokseen. Uusi laki mahdollisti myös vaarallisten epänormaalien rikoksenteekijöiden eristämisen. Lakia muutettiin 1971 siten, että eristäminen voi tulla kysymykseen vain erityistä vaarallisuutta toisen hengelle tai terveydelle osoittavasta rikoksesta. Eristämisen edellytyksenä

on lisäksi, että tuomittu on rikosta edeltäneiden kymmenen vuoden aikana syyllistynyt vastaavanlaiseen rikokseen ja että virallinen syyttäjä on pakkolaitokseen eristämistä vaatinut.

Pakkolaitoksessa oli vuoden 1939 lopussa 259 eristettyä. Vuoden 1944 jälkeen eristettyjen määrä alkoi laskea ja oli 1950 alle sata. Eristettyjä oli 1960-luvulla vuosittain yli 300. Tällä hetkellä eristettyjä on 24.

Vankilaoikeuden istunnot pidetään joka toinen tai kolmas viikko Helsingin vankilassa Sörnäisissä. Vankilaoikeus tarkastaa vuosittain Turun, Hämeenlinnan, Riihimäen ja Helsingin vankiloiden pakkolaitososastot.

Vankilaoikeuteen kuuluu virkansa puolesta vankeinhoitopäällikkö sekä neljä viideksi vuodeksi määrättyä jäsentä. Heistä kahdella pitää olla kokemusta tuomarintöissä ja yhden tulee olla mielisairaanhoidon erikoistunut lääkäri. Yksi jäsenistä on vanhastaan ollut sosiaalialaan perehtynyt.

Kirjoittaja on ollut vankilaoikeuden puheenjohtaja vuodesta 1999.

Kansalaisilla tärkeä rooli rikosentorjunnassa

Kansalaisaktiivisuutta rikosentorjunnassa ja kriminaalipolitiikassa pohdittiin kaksipäiväisessä seminaarissa syyskuussa Vantaalla. Seminaarissa esiteltiin kansalaisten osallistumista paikalliseen turvallisuusyhteistyöhön, rikoksen haittojen korjaamiseen ja rikoksetomaan elämään tukemiseen sekä keskusteltiin viranomaisten ja kansalaisten roolista, yhteistyöstä ja toimintaperiaatteista.

Oikeusministeriön ja rikosentorjuntaneuvoston järjestämään seminaariin osallistui noin 250 henkeä mm. järjestöistä, kunnista, poliisista, kriminaalihuollosta ja vankiloista.

Oikeusministeriön kansliapäällikkö Kirsti Rissanen perusteli kumppanuusyhteistyön tärkeyttä rikosentorjunnassa mm. sen tuloksellisuudella. Rikollisuuden ehkäisyn useimmat onnistuneimmat hankkeet ovat olleet erilaisin kumppanuus-kokoonpanoin toteutettuja ja usein paikallisia.

– Kumppanuus-yhteistyössä on tärkeää välttää kaikkinaista roolisekaannusta: poliisi toimii poliisina eikä rupea sosiaalityöntekijäksi tai päinvastoin, viranomaisen pysyy viranomaisena vaikka tehdään yhteistyötä liike-elämän kanssa ja kansalaistoiminta ei ota itselleen viranomaisvaltuuksia. Mistään tehtävien uusjaosta ei siis ole kysymys.

Neuvotteleva virkamies Aarne Kinnunen oikeusministeriöstä kertoi paikallisen rikosentorjunnan tilasta Kuntaliiton ja rikosentorjuntaneuvoston kyselyn perusteella. Vastaajat eivät yleensä olleet kovin vakuuttuneita kunnan turvallisuusohjelman vaikutuksesta rikollisuuteen, mutta yhteistyön arvioitiin parantuneen. Merkittävää kansalaistoimintaa on ollut mm. katupartioissa, yhteisen vastuun ja pelisääntöjen kehittämisessä, yökahvilatoiminnassa ja naapuriavussa tai -valvonnassa.

Kansalaisten roolista keskustelemassa rikosentorjuntaneuvoston pj. Ari-Matti Nuutila, Tapani Sarvanti sosiaali- ja terveysministeriöstä, Timo Purjo Non Fighting Generation ry:stä, Tapio Lappi-Seppälä Oikeuspoliittisesta tutkimuslaitoksesta, Mikko Lampikoski sisäministeriöstä ja Aarne Kinnunen oikeusministeriöstä. Keskustelijat korostivat paikallisen työn tärkeyttä, mutta korostivat, ettei siinä saisi sulkea joitakin yhteisön jäseniä ulkopuolelle.

PAIKALLISIA KÄYTÄNTÖJÄ JA KOKEMUKSIA ESITELTIIN

Seminaarissa esiteltiin myös turvallisuusyhteistyön hyviä käytäntöjä. Vantaan Turvallisuustalkoissa asukkaiden mielipiteitä oman asuinalueensa kehittämisestä on kuultu eri tavoin ja asukkaat ovat mukana aluetoimikunnissa. Esimerkiksi Korso-Koivukylässä on meneillään keskusta-alueiden rauhoittamiseksi hanke, jossa keskeisiä toimijoita ovat poliisi ja sosiaali- ja nuorisotoimi. Siellä on keskusteltu myös ns. turvallisuusvastikkeesta, jossa asukkailta kerättäisiin vastikkeen yhteydessä pieni summa yhteisesti sovittaviin turvallisuushankintoihin.

Lohjalainen Ojamo-Seura on asukas-yhdistys, jonka turvallisuushanke painottuu ympäristön viihtyisyyteen. Viihtyisyyden ja samalla turvallisuuden parantamiseksi asuinalueella on poistettu risukoita, kohennettu valaistusta, tehty rullaluistelijoille oma alue ja suunnitelmassa on mm. huumevalistuskampanja taloyhtiöille ja katupartio toiminta.

Järvenpään Kasvatus tulevaisuuteen -projektissa vahvistetaan yhteisöllistä vanhemmuutta. Kasvatusyhteistyössä ovat mukana vanhemmat, kaupunki,

seurakunta ja järjestöt. Projektiin liittyy laillisuuskampanja, jossa pyritään mm. ehkäisemään näpistelyä sekä alkoholin ja tupakan myyntiä ja välittämistä alaikäisille.

Vantaan Viertolan koulun vanhempainyhdistys on puolestaan luonut yhteiset pelisäännöt, joita ovat mm. turvallinen kasvuympäristö, hyvät käytöstavat, asialliset kotiintuloajat, alle 18-vuotiaiden päihteiden ja tupakan käyttö on kielletty ja vanhemmat puuttuvat heti kiusaamiseen, näpistelyyn ja ilkivaltaan.

”Hesan nuorten ääni” on hanke, jossa oppilaita koulutetaan nuorten välisen ristiriitatilanteiden sovittelijoiksi. Tavoitteena on, että sovittelijoiden itsetunto kasvaa, vastuuntunto yhteisöstä lisääntyy ja vuorovaikutustaidot ja johtamistaidot paranevat ja että sovitteluun osallistuvat ottavat vastuun teoistaan, sitoutuvat soviteltuihin ratkaisuihin, oppivat myönteisiä malleja ristiriitojen ratkaisemiseen ja ymmärtävät negatiivisia tunteitaan.

Seminaarin toisena päivänä keskityttiin rikoksen uhrin asemaan, naiseen kohdistuvaan väkivaltaan, sovitteluun, uusintarikollisuuden ehkäisyyn ja vankien tukitoimintaan.

Euroopan vankiloissa huumeet arkea

Euroopan huumeviraston EMCDDA:n julkaisemissa EU:n huumeilannetta käsittelevässä vuosiraportissa 2002 sekä Keski- ja Itä-Euroopan maiden huumeilannetta käsittelevässä raportissa 2002 paneudutaan huumeiden sekakäyttöön, onnistuneeseen hoitoon ja vankiloissa tapahtuvaan huumeiden käyttöön.

Nykyisin kaikkien Euroopan maiden vankiloissa on suuria ongelmia, jotka aiheutuvat huumeista tai huumeisiin liittyvistä tartuntataudeista. Useimpien tutkimusten mukaan EU:n alueella ainakin keran laittomia huumeita kokeilleiden vankien osuus vaihtelee maittain ja vankiloitain 29 prosentista 86 prosenttiin. Suo-

nessa arvioidaan, että puolet vangeista on joskus kokeillut jotain huumetta.

Huumeiden saannin vaikeuden vuoksi vankilassa tavataan enemmän riskikäyttäytymistä, kuten huumeiden ja piikkihuumeiden yhteiskäyttöä, tatuointeja ja prostituutiota. Raportin mukaan nykyinen huumehoito tarjonta ei vastaa huumeita käyttävien vankien tarpeita; heitähän on arviolta yli puolet kaikista vangeista. Erityisesti lääkkeellisen korvaushoidon aloittaminen vankiloissa on harvinaista Euroopassa.

EMCDDA:n raportit ovat Internetissä sivuilla: <http://annualreport.emcdda.org> ja <http://emcdda.kpnqwest.pt>

Sirkka Pertusta vuoden Mimmi

Me Naiset -lehti palkitsi Sirkka Pertun hänen pitkäaikaisesta työstään naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi. Terveystieteiden maisteri, tutkija Sirkka Perttu on Naisten Linjan perustajajäseniä ja on ollut mukana Stakesin naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojektissa (1998–2002). Lisäksi hän toimii Kuntaliitossa projektitutkijana valtakunnallisessa rikosentorjuntaprojektissa (2002–2003).

– Naisten linjan kaltaiset verkostot ovat tuttuja muualta Euroopasta. Suomessa on keskitytty enemmän muodollisen tasa-arvon edistämiseen mm. työelämässä. Nyt on tullut aika kiinnittää huomiota sukupuolistuneeseen väkivaltaan ja naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyyn, Sirkka Perttu toteaa.

– Erityisesti naisille suunnattuja palveluja on Suomessa vähemmän. Lisäksi erikielisiä palveluja väkivaltaa kokeneille naisille ei ole ollut, ja siksi olemme perustaneet ruotsinkielisen ja venäjänkielisen puhelinpäivystyksen. Suunnitelmassa on saamenkielinen palvelu.

Naisten Linjan puhelinpäivystyksestä apua hakevista määrällisesti suurimmat ryhmät ovat nuoret naiset, jotka ovat myös pienten lasten äitejä, sekä vanhemmat naiset, jotka ovat kärsineet väkivallasta usein kymmenien vuosien ajan.

Rasistisista rikoksista uusia selvityksiä

Vuonna 2001 poliisin tietoon tuli 448 rasistista rikosta. Määrä on laskenut vuodesta 2000 (495). Yleisimmät rasistiset rikokset olivat pahoinpitely (23 %) ja vahingonteko (17 %). Rasistisista rikoksista vajaa puolet tehtiin julkisella paikalla, kuten kadulla, asemilla ja ravintoloiden edustalla. Kaksi kolmasosaa tapahtui illalla ja yöllä.

Yli puolet rasistisesta rikoksesta epäillyistä oli 15–24-vuotiaita. Tyypillisimmillään rikoksesta epäilty oli 17- tai 18-vuotias eteläsuomalainen mies.

Rasismirikoksen uhriksi joutui 426 henkeä. Eniten rasistisia rikoksia kohdistui Somalian kansalaisiin. Epäillyistä lähes puolet oli uhrille entuudestaan tuntemattomia. Noin puolet rasistisista rikoksista tapahtui Etelä-Suomen läänissä, missä valtaosa ulkomaalaisista asuu. Tiedot käyvät ilmi julkaisusta Poliisin tietoon tullut rasistinen rikollisuus Suomessa 2001.

FM Tiina Vesala on selvittänyt maahanmuuttajien kokemuksia rasistisista rikoksista Suomessa. Rasistisen rikoksen

uhriksi oli tutkimusta edeltäneen 12 kuukauden aikana joutunut lähes kolmannes siihen osallistuneista maahanmuuttajista. Maahanmuuttajat olivat kokeneet useimmiten lievähköjä rikoksia, kuten rasistisia solvauksia ja uhkauksia (59 %). Pahoinpitelyjen osuus rasistisista rikoksista oli kymmenen prosenttia.

Vesalan sisäasiainministeriön poliisi-osastolle tekemään selvitykseen osallistui 3 595 maahanmuuttajaa seitsemästä kansallisuusryhmästä, jotka olivat arabit, Kosovon albaanit, somalialaiset, vietnamilaiset, venäläiset, virolaiset ja suomalaista syntyperää olevat.

Rasistisen rikoksen uhriksi joutuneet maahanmuuttajat olivat useimmiten nuorehkoja, pääkaupunkiseudulla asuvia miehiä. Somalialaiset ja arabit olivat kokeneet rasistisia rikoksia useammin kuin muiden ryhmien edustajat. Venäläiset ja vietnamilaiset joutuivat muita harvemmin kohteeksi.

Kummatkin julkaisut löytyvät Internetistä www.poliisi.fi/julkaisu/rasismi2001 ja www.poliisi.fi/julkaisu/maahanmuuttaja.

Lapsuuden ja aikuisuuden rajapinnoilla

Anne Kouvonen: Part-time work and deviant behaviour among Finnish adolescent. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu 191.

Anne Kouvonen tarkastelee sosiologian väitöskirjassaan nuorten työsäkäynnin yhteyksiä poikkeavaan käyttäytymiseen Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen kahden nuorten itse ilmoittaman poikkeavaa käyttäytymistä koskevan aineiston ja STAKESin kouluterveyskyselyn avulla.

Laajan aineistoon perustuva tutkimus lukeutuu tutkimusmetodologiansa ja -metodinsa puolesta yhteiskunnan makrotasolla ilmiöitä tarkastelemaan positivistisävytteiseen tutkimusperinteeseen. Aiemmin keräämäänsä teemahaastatteluaineistoa Kouvonen käyttää lähinnä tutkimustulosten tulkinnan apuna.

TYÖSSÄKÄYNTI YHTEYDESSÄ POIKKEAVAAN KÄYTTÄYTYMISEEN

Tutkimuksen mukaan noin 13–15 % peruskoulun 8- ja 9-luokkalaisista oli palkatussa työssä. Tavallisin viikkotuntimäärä vaihteli 1–10 tunnin välillä. Joka kuudes työssä käyvistä nuorista teki palkkatyötä enemmän kuin 10 tuntia viikossa. Tavallisimpia työtehtäviä työillä olivat lasten kaitseminen ja harrastuksiin liittyvät työt, pojilla taas mm. mainosten jakaminen.

Tutkimustulosten mukaan nuorten intensiivinen työssäkäynti (yli 10 tuntia kouluviikoilla) on merkittävästi yhteydessä poikkeavaan käyttäytymiseen,

erityisesti esimerkiksi väkivallan käyttöön sekä ajokorttitta että päihtyneenä ajamiseen, viikoittaiseen humalajuomiseen ja laittomien päihteiden käyttöön. Vanhempien vähäinen kontrolli lastaan kohtaan oli lisäksi selvästi yhteydessä päihteiden käyttöön.

Kouvosen mukaan tuloksia ei kuitenkaan tulisi liiaksi yksinkertaistaa: monelle nuorelle oma työ on myös merkittävä tulon- ja nautinnonlähde, joka lisää itsetuntoa, itsetuntemusta ja itsenäisyyttä.

KULTTUURISET RAJAPINNAT

Varsinaisten tutkimusongelmien sekä niistä tehtyjen mielestäni varsin linjakkaiden ja perusteltujen johtopäätösten lisäksi Kouvonen käsittelee lapsuuden, nuoruuden ja aikuisuuden ilmiöiden kulttuurisia määrittelyjä.

Kouvosen lähtökohta on rakentunut monella tapaa lapsuuden ja nuoruuden historiallisista kerrostumista, jotka tulevat implisiittisesti tutkimuksessa esille. Tässä palataan ensinnäkin sellaiseen lapsuuden ja aikuisuuden rajapintoja koskevaan keskusteluun, joka alkoi Suomessa jo 1800-luvun lopulla. Silloin lasten työ joutui yhteiskunnan valvojan silmän alle ja lasten tehdastyötä rajoittavia säännöksiä annettiin ensimmäisen kerran vuonna 1889.

Tutkimuksessa käytetään vahvasti myös oletusta nuoruuden erityisyydestä, joka syntyi Suomessa 1910-luvun lopulla, kun nuoruus alettiin ymmärtää lapsuudesta erottuvana elämänvaiheena, johon liittyy fysiologisen puberteetin tuottaman ”epävakaan” vuoksi

mm. tavallista suurempi vaara (huom. tuolloin ei puhuttu riskistä) syyllistyä rikoksiin.

Ensisilmäyksellä kulttuuristen rajapintojen tarkastelu tuottaa tutkimuksessa hieman keskenään ristiriitaisia lapsikuva. Kouvosen eräs lähtökohta on perinteisen sosialisatio- ja kehityspsykologisen tutkimuksen pseudomaturiteetin käsite, eli nuoren ihmisen aikuinen käyttäytyminen ja siirtyminen aikuisuuden rooleihin ennen kuin hänellä on siihen kehitystasonsa puolesta edellytyksiä. Tämä lähtökohta tuottaa konstruktion kypsymättömästä, keskeneräisestä ja ehkä hieman viattomastakin lapsesta, jota tulee suojella.

Suojeltavan lapsen konstruktio on lähtökohdiltaan erilainen kuin ns. uuden lapsuustutkimuksen lapsikuva, jossa lasta tarkastellaan kompetenttina toimijana, ja jonka Kouvonen ilmoittaa asettaneensa erääksi kriittiseksi näkökulmukseen, kun hän tulkitsee nuorten työn merkitystä.

Toisistaan poikkeavat lapsuuden konstruktio kuvastavat nähdäkseni kuitenkin vain sitä, että lapsuus on kerroksittain rakentunut ilmiö. Lapset tarvitsevat hoitoa ja huolenpitoa, mutta ehkä myös autonomiaa, jonka rajat vaihtelevat sekä kulttuurisesti että yksilöittäin. Tähän Kouvonenkin viittaa toteamalla, ettei pseudomaturiteetti ole vain fysiologiaan viittaava käsite, vaan sillä on myös sosiaalinen dimensio.

Kirjoittaja on tutkija Jyväskylän yliopistossa.

Vahvistusta uravalintaan?

Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002.

Esipuheen mukaan kirja on päätetty tehdä ensisijaisesti vankeinhoidon perustutkimuksen pääsykoekirjaksi. Se on siis tarkoitus lukea ennen pääsykoetta ja sen toivotaan auttavan alalle aikovaa uran valinnassa. Kirjalla on varmaan muitakin käyttötarkoituksia. Arvioin kuitenkin sitä, antaako kirja vankeinhoitolalle pyrkivälle riittävästi tietoa vartijan työn nykytilanteesta ja tulevaisuuden näkymistä.

Teoksessa on 20 eri kirjoittajaa. Vankeinhoidon perusteet näyttääkin enemmän artikkelikokoelmalta kuin toimitteltulta oppikirjalta. Maija Richterin kirjoittama selvitys vankeinhoidon käytännöistä antaa lähityöntekijän näkökulmasta hyvän ja käytännönläheisen kuvan vartijan työstä. Samassa kokonaisuudessa Jari Lohi kirjoittaa laaja-alaisesti vankilan turvallisuudesta ja Kimmo Hypén ryhmien ohjaamisesta. Kirjan esipuheessa sanotaan, että Kimmo Hypén nivoo yhteen turvallisuuden ja kuntoutuksen ryhmien ohjaamista koskevalla luvullaan. Mielestäni yhteen nivominen on parhaiten toteutettu Maija Richterin osuudessa.

Kirjassa puhutaan paljon yksilöllisestä vankeinhoidosta ja vankien kanssa tehtävästä yksilötyöstä. Toisaalta puhutaan tavoitteellisesta ryhmätoiminnasta. Sen sijaan vaille huomiota on jätetty kokonaan se, että vartija joutuu työssään hallitsemaan myös vankiryhmiä, jotka eivät ole kokoontuneet parantamaan ”kognitiivisia valmiuksiaan”. Vankiloita osastoidaan ja vangit osallistuvat ryhminä työtoimintaan ja vapaa-

ajan toimintoihin. Herää kysymys, onko tämä vankiryhmien hallinta otettu riittävästi huomioon koulutuksessa. Tässä teoksessa se on jätetty kokonaan huomiotta.

Päätarkoitusta ajatellen teoksessa jää monien lukujen kohdalla kaipaamaan edes lyhyttä mainintaa siitä, osallistuu-ko vartija erilaisiin vankilan tärkeisiin toimintoihin kuten esimerkiksi vangin sijoitteluun ja riski- ja tarvearviointien laatimiseen. Tämä saattaisi olla uralle hakeutuvalla tärkeää tietoa. Toimintaohjelmien kuvauksen yhteydessä vartijoiden osuus on asianmukaisesti selostettu.

Kaisu Eerikäisen kirjoittamat luvut henkirikosvangeista ja tutkintavangeista ovat nautittavaa luettavaa. Ne tarjoavat varmasti alalle hakeutuvallekin omakohtaiseen kokemukseen perustuvaa tietoa ja uusia ajatuksia. Pääteet ovat teoksessa näkyvästi esillä. Eerikäinen muistuttaa myös suomalaisen miehen humalan ”kosmisesta yksinäisyydestä”, joka ei sisällä erityistä mielihyvää vaan pikemminkin pyrkimystä pois mielihavasta. Krista Künnapuu konkretisoi hyvin ulkomaalaisten vankien erityisongelmia.

Jos Vankeinhoidon perusteet -teosta arvioi alalle hakeutuvan näkökulmasta, siihen tulisi sisältyä vankeinhoitolaitoksen johdon selkeä ja konkreettinen näkemys vankeinhoitotyön sisällöllisestä kehittämisestä. Markku Salmisen vankeinhoidon tulevaisuutta koskeva analyysi ei aivan täytä tätä vaatimusta. Se on jotenkin ulkokohtainen ja siihen sisältyy liikaa aineksia, jotka paremmin sopisivat budjettiasiakirjaan kuin tähän teokseen. Siitä löytyy myös suoranaisia asiasivirheitä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tuore selvitys osoittaa, että henkirikoksista tuomituista valtaosa on aikaisemminkin tuomittuja. Enemmistöllä

on myös aikaisempia tuomioita väkivaltarikoksista. Henkirikollisuus ei siis ole valtaosaltaan satunnaisrikollisuutta, kuten Salminen väittää ja tekee siitä avo-laitoksiin sijoittamista koskevia johtopäätöksiä.

Vankeinhoidon sisäistä slangia olisi myös voinut karsia paremmalla toimintustyyllillä. Osa kirjoittajista puhuu vieläkin vankiloiden aktiivitoimintoista ilman passiivitoimintojen määrittelemistä. Myös elämänhallintakäsitteen käyttö on hätkähdyttävän estotonta.

Vähäisistä puutteistaan huolimatta Vankeinhoidon perusteet täyttää hyvin tehtävänsä ja auttaa toivottavasti vankeinhoitolaitosta uuden henkilöstön rekrytoinnissa.

Kirjoittaja oli ennen eläkkeelle jäämistään OM:n kriminaalipoliittisen osaston neuvoteleuva virkamies.

Haasteen ilmestyminen ensi vuonna

Seuraava Haaste ilmestyy 10. maaliskuuta ja siihen tarkoitettu aineisto pitää olla toimituksessa 3. helmikuuta mennessä. Teemana on mm. rikosentorjunta.

Numero 2/2003 ilmestyy 2.6. (aineisto 28.4.), 3/2003 29.9. (aineisto 25.8.) ja 4/2003 15.12. (aineisto 6.11.).

Toimitukselle voi lähettää juttuideoita, artikkeliehdotuksia ja keskustelupuheenvuoroja. Ota yhteyttä päätoimittaja Risto Jaakkolaan tai toimittaja Riikka Kostiaiseen. Yhteystiedot löytyvät sivulta 3.

HAASTE

ASiantuntevasti
rikosentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

HAASTE-lehdestä saa tietoa rikollisuudesta, kriminaalipolitiikasta ja rikosentorjunnasta, tutkimuksesta ja käytännön työstä Suomessa ja muualla. Lehdessä eri tahot keskustelevat ja kirjoittavat samalla foorumilla ajan-kohtaisista ja periaatteellisista kysymyksistä. Lehteä julkaisevat oikeusministeriö ja rikosentorjuntaneuvosto.

HAASTE kertoo rikoksista ja rangaistuksista, tekijöistä ja uhreista, rikosentorjunnasta sekä lainsäädännöstä ja tutkimuksesta. Lehdessä julkaistaan asiantuntija-artikkeleita, kannanottoja, haastatteluja, uutisia sekä kuvauksia käytännön paikallisesta rikosentorjuntatyöstä.

HAASTE on tarkoitettu rikollisuuteen liittyvien ongelmien parissa työskenteleville sekä aihepiiristä muutoin kiinnostuneille. Erityisesti lehdestä on hyötyä niille, jotka tekevät rikosentorjuntatyötä poliisissa, sosiaali-, koulu- ja nuorisotoimessa, yhdyskuntasuunnittelussa, elinkeinoelämässä, vakuutusallalla, kirkossa ja kansalaisjärjestöissä.

HAASTE ilmestyy neljä kertaa vuodessa. Lehden vuosittainen maksu on 25 euroa. Lasku lähetetään erikseen.

Tilaa HAASTE oheisella tilauskortilla, faksilla (09) 1606 7518 tai sähköpostitse haaste@om.fi.

HAASTE

Tilaa HAASTE-lehden hintaan 25 euroa/4 numeroa/12 kk

- kestotilaus, tilaukseni jatkuu, kunnes ilmoitan sen päättyneestä (laskutusväli 12 kk)
 määräaikaistilaus (12 kk)

Tilaaaja

Nimi _____

Yritys/Yhteisö _____

Lähiosoite _____

Postinumero ja -toimipaikka _____

Puhelinnumero _____

Lehden saaja (mikäli eri kuin tilaaaja)

Nimi _____

Yritys/Yhteisö _____

Lähiosoite _____

Postinumero ja -toimipaikka _____

Vastaanottaja
maksaa
postimaksun

RIKOSENTORJUNTA-
NEUVOSTO
VASTAUSLÄHETYS
Sopimus 00120-890
00003 Helsinki